

politički
ZATVORENIK

GODINA XV. - PROSINAC 2005. CIJENA 15 KN

BROJ **165**

Ivan Bošić i Ivan gulin!
Ivan Bošić i Ivan gulin!

BOŽIĆ

Privodimo 2005. godinu kraju, kao i svake godine u ozračju Božića, blagdana kojem smo se kao djeca najviše radovali, a iščekivali smo ga s radošću i kao odrasli ljudi.

Sjećam se prvoga zatvorskog Božića u čeliji istražnog zatvora u Varaždinu. Zvona sa zvonika varaždinskih crkava pozivaju građane na polnoćku, a ja u mraku čelije palim svoju prvu cigaretu i postajem pušač.

Kako su god zatvorski dani nalik jedan na drugoga, uz svakodnevni režim i ritual koji provodi straža, Božić je i u takvoj potpunoj izolaciji od vanjskog svijeta uspio prenijeti blagdansku poruku.

Poslije na Golom otoku božićna zvona zamijenio je fijuk bure i blagdanska riječ nas desetak uznika iz imotske i varaždinske gimnazije.

Danas, nekoliko desetljeća poslije imamo razloga za blagdansko veselje u očekivanju Božića, osobito ako nas još koliko toliko služi zdravlje. Obasipani smo darovima o kojima smo u ona mračna vremena mogli samo sanjati. Za te darove danas ne treba novac, ali su itekako skupo plaćeni. Kao da mi je žao, što su tako vrijedni darovi potrošeni i dostupni odjedanput, a mogli smo ih rasporediti na nekoliko godina. Pa tako jednu godinu dobivamo na dar SLOBODU GOVORA, druge godine SLOBODU UDRUŽIVANJA, za sljedeći Božić SLOBODU POLITIČKOG DJELOVANJA i tako do konačnog cilja zacrtanog u programima naših tada ilegalnih organizacija NEOVISNE VLASTITE DRŽAVE HRVATSKE.

Danas okupljeni u društvu radi istih idea, nastojimo osvijetliti još neistražene prostore uzništva, patnji i stradanja onih koji nisu imali prilike o tome svjedočiti. Mjesto gdje se možemo izraziti i na kojem je skupljen teret svih uzničkih godina hrvatskog naroda jest naš mjesecnik POLITIČKI ZATVORENIK. List koji je iz skromnog glasnika izrastao u mjesecnik kojim se ponosimo diljem svijeta.

Glavni urednik u proteklih deset godina bio je sin bračnog para, oboje političkih uznika Darinke i Dinka Jonjić. Zahvaljujući svima koji su surađivali u stvaranju lista a nadasve Tomislavu Jonjiću, POLITIČKI ZATVORENIK je dosegao razinu kao da ga uređuje profesionalna ekipa novinara. I kada bi mi mogla biti ispunjena želja za božićni dar, onda bih zamolio, da to bude nastavak rada sadašnjeg urednika.

No, ne ću biti sebičan, uvažavajući urednikove profesionalne obveze u Haagu i domovini, moramo prihvati ostavku i to ovaj puta zaista definitivnu. To znači da se ovim brojem POLITIČKOG ZATVORENIKA oprštamo od Tomislava urednika, nadajući se da ipak ostaje Tomislav suradnik.

Kartica teksta ne bi bila dovoljna samo da pobrojim sve pravne usluge koje je Tomislav Jonjić učinio našoj udrizi. U izdavanju POLITIČKOG ZATVORENIKA spominje se kao urednik, no bio je sve: pisac tekstova, pribavitelj fotografija, arhivskih i grafičkih priloga, lektor, redaktor, korektor i sve ostalo što treba učiniti da bi jedan list redovito svakog mjeseca ugledao svjetlo dana. Tako je budućem uredniku postavio i ostavio visoke, vjerojatno nedostizne standarde.

Zahvalni smo našem uredniku na proteklih devet godina, no svi skupa možemo mu se odužiti kao aktivni članovi udruge obasipajući novog urednika našim pisanim prilozima. S tom željom napuštamo 2005. godinu, želim svima Sretan Božić, te zdravlja i spokoja u novoj godini.

*Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

OVAJ BROJ UREDITO
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-zagreb@hdpz.htnet.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valutici;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valutici

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

HRVATSKA PAMTI

Pogleda li se malo temeljitije, vidjet će da je među našim apeninskim susjedima u svakome, baš u svakome povijesnom razdoblju bilo onih, koji su imali razumijevanja, pa čak i simpatija za hrvatsku borbu za slobodu i državnu neovisnost. A talijanske su pravove, tražeći pomoć (jer «*ja nalazim stvar u redu, da svatko traži druga i pomoćnika za obraniti svoju domovinu i slobodu. Ako li je to grehota, onda sam ja najveći grešnik, jer bi se združio sa svakim, i sa Amerikanci, za odbiti ovu nevolju u kojoj naša domovina pogiba*», zapisaо je 1882. Ante Starčević), u posljednjih stoljeće i pol obijali Eugen Kvaternik i Frano Supilo, Ante Trumbić i Stjepan Radić, Vladko Maček i Ante Pavelić.

Hrvatski su pregovarači uvijek bili svjesni – uostalom, uglavnom otvorenih ili, u najboljem slučaju, slabo skrivenih – talijanskih ambicija, ali su znali da *daleke vode ne gase vatru*. Pomoć se može očekivati samo od onoga, koji se i sam nuda dobitku. Radi toga su uvijek iznova išli tamo. I uvijek su se suočavali s istom situacijom: s jedne su strane bili oni koji su sanjali o obnovi Rimskoga carstva na štetu naroda na istočnoj obali Jadrana, a na drugoj su strani stajali oni, koji su shvaćali da će Jadransko more biti *mare nostrum* samo onda ako žive u slozi i suradnji sa susjedima.

Što god manje hrvatske zemlje uzme, Italija će biti mirnija i sretnija, znali su to i neki Mussolinijevi pristaše i sljedbenici. Što god Italija bude manje gušila Hrvatsku, to će se Hrvati manje okretati tradicionalnim talijanskim suparnicima, onima koji zbog geopolitičkih zakonitosti nužno aspiriraju na utjecaj u ovome dijelu Europe. A u tom se kontekstu valja sjetiti ne samo svojedobnoga hrvatskog udvaranja Trećem Reichu, ne bi li se dobila kakva-takva pomoć u obrani od omče koju je Rim nesmiljeno stezao oko vrata netom uspostavljenoj hrvatskoj državi, nego i žurbe kojom je pola stoljeća kasnije talijanski predsjednik kao prvi strani državnik posjetio upravo priznatu Republiku Hrvatsku. Rim nije mogao skrštenih ruku otprijeti one poznate Tuđmanove riječi nakon hrabroga njemačkog priznanja Hrvatske prije ostalih članica Europske zajednice. «Hrvatska će pamtiti!», rekao je Tuđman.

Ako Italija od nečega strahuje, onda strahuje od «Prusa na Jadranu». Radi toga je Francesco Cossiga 17. siječnja 1992. došao na noge hrvatskomu predsjedniku, da Hrvati svoju pobjedu pamte i po tome.

I bili su Hrvati spremni pamtiti.

U razdoblju nacionalnog zanosa devedesetih godina nije moguće zabilježiti nijedan protutalijanski ispad koji bi otkrivaо zlu krv s hrvatske strane, iako je povoda možda i bilo. Ta, u isto su vrijeme neki talijanski političari koketirali sa srpskim pobunjenicima, a ni u poticanju autonomaštva, osobito u Istri, teško je bilo ne vidjeti prste talijanskog imperijalizma. Razumijevanje koje je tadašnji talijanski politički vrh pokazivao za srpsku agresiju, neminovno je zaudaralo na Londonski ugovor i tadašnje tajne ili prešutne sporazume. Ali, Hrvatska je očito htjela zatvoriti tu tužnu stranicu povijesti uzajamnih nesporazuma.

Nažalost, najnoviji događaji pokazuju da su i danas, kao i uvijek ranije, u Italiji glasniji, a možda i jači oni, koji misle da je bajuneta – u doslovnome ili u prenesenom značenju te riječi – njudobnija sjedalica iz koje se osigurava talijanski položaj na Jadranu i u Podunavlju. Nisu naučili da se na bajuneti ne da sjediti.

I da Hrvate s istočne obale Jadranu nisu otjerale ni mletačke galije, ni Mussolinijeve galge. Da je moguće preorati njihove grobove, porušiti nadgrobne spomenike i promjeniti silom njihova imena, ali da će istarski i dalmatinski težak i ribar opet ostati Hrvati. Uzalud je pojiti ih sapunicom i ricinusom! A najnoviji izrazi talijanskog imperijalizma, od misonijevskih nebuloza do vidovichevskoga rasističkog naklapanja, od pokušaja okupacije uz pomoć raskrčmljenih banaka do ministarskih prijetnji, nisu samo tužan dokaz da povijest – koliko god mi to htjeli – ne prolazi tako lako. Oni su ujedno jasna ilustracija zbog čega jedan narod želi živjeti u svojoj državi, i zbog čega ta država mora zadržati sve svoje atribute i instrumente. Svoja prava ne mora prosjačiti samo onaj tko ih je spremjan i znade ih obraniti.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

SLAMANJE NACIJE	2
NAKON DEVET GODINA	5
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
GRADI SE TITOV MOST!	7
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
SVIJEST O ZAJEDNIŠTVU U HRVATA	10
<i>Ivica RELKOVIĆ</i>	
BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXI.)	15
<i>Ivan GABELICA</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXXII.)	23
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
MISLI O TOTALITARIZMU: SLOBODA SE NE BRANI ZABRANAMA (10.).	25
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
TAKO SU GOVORILI KOMUNISTI (5.)	26
PRIPREMANJE ZA SKORU TITOVO SMRT	28
<i>mr. Kazimir KATALINIĆ</i>	
KRIŽARI U DRNIŠKOME KRAJU	37
<i>prof. Bruno ZORIĆ</i>	
MAKSIMILIJAN KOLBE: NEPRIJATELJA NE VIDI SAMO ONAJ TKO JE IZGUBIO VOLJU ZA BORBU	39
<i>Stjepan BRAJDIĆ</i>	
«OLUJA» NIJE BILA ETNIČKO ČIŠĆENJE	41
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
ČUVARI BLEIBURŠKE USPOMENE	44
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

SLAMANJE NACIJE

Akcija Maslenica - siječanj 1993.

U Splitu, ljetо 1995.

S američkim časnicima na Dinari u srpnju 1995.

Teško da jedan narod može doživjeti težu sudbine od one da je prisiljen suditi vlastitim osloboditeljima. U političkome i ratnom porazu moguće je sačuvati dostojanstvo, ali se ne može na dostojanstven način vlastitu pobjedu pod tuđim pritiskom proglašiti zločinom.

Hrvatskoj se upravo to događa.

Na Kanarskom je otočju 7. prosinca 2005. uhićen jedan od legendarnih zapovjednika Hrvatske vojske, general **Ante Gotovina**. Nakon par dana provedenih u španjolskome pritvoru, Gotovina je prebačen u Den Haag, gdje je pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju 12. prosinca izjavio da se ne osjeća krivim ni za jednu točku optužnice koju je taj sud protiv njega potvrdio četiri i pol godine ranije.

Uhićenje generala Gotovine mora se promatrati s više aspekata. Prvi je osobna Gotovinina sudbina. Je li general postupio ispravno, kad se odlučio na bijeg i skrivanje? Kad se zanemare emocionalni razlozi koji bi mogli govoriti u prilog pozitivnom odgovoru na to pitanje, svaka racionalna raščlamba pokazuje da je to bio pogrešan korak. Argumenti za to su mnogostruki. Prvo, bijeg i skrivanje u svakom su slučaju više nego zahtjevan pothvat. Bjegunac zapravo nije slobodan čovjek, jer je potpuno odsječen od obitelji, prijatelja i sredine koju je izabrao kao svoju prirodnu okolinu. Samim time je prikraćen za najobičnija, svakodnevna zadovoljstva. Istodobno, on ograničava slobodu bližnjih i nehotice ugrožava one ljude koji mu žele pomoći.

Drugo, bjegunac ne može ili jedva može utjecati na predodžbu koja se o njemu stvara. To znači da je podvrgnut i nastanku negativnih predodžbi, kao i manipulacijama njegovim imenom kojima se služe bezbrojni lovci u mutnome, koji nastupaju kao njegovi tobogeni glasnogovornici ili teklići. Vjerojatno su upravo takvi, kojima je iz političkih razloga konveniralo manipulirati Gotovinim imenom, i stvorili psihološku klimu za bijeg, možda uvjeravajući ga de će MKSJ u međuvremenu utrnuti, što se – kako vidimo – pokazalo računom bez krčmara.

Treće, bjegunac ne bira mjesto i vrijeme uhićenja, a u konkretnoj situaciji on nije bio suočen s tjeralicom jednoga nedemokratskog režima, nego s hajkom koju podupire praktično čitav svijet. O tome svijetu koji nije kadar razlučiti političku motiviranost optužnice od moguće odgovornosti za pojedinačne zločine, ne treba imati iluzija, ali je nevolja u tome što je on jedini koji postoji.

Četvrti, bijegom i skrivanjem general Gotovina je praktično izgubio mogućnost da bude privremeno pušten. Postupno se hlađe bučne najave Vlade da će njegovoj obrani dati potrebna jamstva, a upućeniji su ionako svjesni da su te izjave bile motivirane samo težnjom da se amortizira negodovanje odnosno udovolji očekivanjima javnosti. U stvarnosti, valja znati da jamstva Vlade nisu nikakva formalna pretpostavka za privremeno puštanje, pa ih kao takva Pravila o postupku i dokazima MKSJ-a ni ne spominju. Štoviše, ne može se ekstenzivnim smatrati ni tumačenje po kojemu, ako je svaka članica OUN obvezna poštivati odluke MKSJ-a, time je svaka članica te organizacije – dakle, i Hrvatska – dužna primiti osobu koja je puštena na privremenu slobodu i izvršiti sve naloge mjerodavnog vijeća. Dakle, formalnopravno gledajući, Vlada ne mora uopće jamčiti da će izvršiti sve naloge Tribunal-a, jer je ona to obvezna učiniti. U praksi to izgleda bitno drugačije. Vladina jamstva su samo uobičajeni instrument kojim se demonstrira volja države i njezina pripravnost da se potruđi da se optuženik nađe pred sudom kad to Vijeće zatraži. Hrvatska dosad nije dala jamstva nijednom bjeguncu, čak ni onda kad se on neprijeporno dragovoljno predao (**Paško Ljubičić**), pa će biti zanimljivo vidjeti, hoće li i ovdje biti prekršeno pravilo da su pred zakonom svjedoni. Ako se to kojim slučajem i dogodi, ne znači da će Gotovina biti pušten, jer je – kako se to uobičajenim žargonom Tribunal-a kaže – dosta uspješno pokazao da se znade skrivati. No, u svakoj raspravi o privremenom puštanju nije dobro iz vida ispustiti da je korisnost tog instituta, objektivno govoreći, upitna.

To nije «obrana sa slobode», kako se sugerira u istupima Vladinih dužnosnika, nego čekanje na početak suđenja, jer je u vrijeme suđenja (koje će nesumnjivo trajati nekoliko godina) pritvor obvezatan. Nema nikakve dvojbe da bi svaki pritvorenik volio napustiti pritvor, ali je dobro ako pritom ima na umu da se jednom, uoči početka suđenja, valja i vratiti, što znači da treba opet iznova proći kroz istu stresnu situaciju. Vrijeme provedeno na «privremenom puštanju», povrh toga, nije vrijeme slobode u pravome smislu riječi, jer je optuženik obvezan ne napuštati mjesto bojavke, te se mora dosta često – najmanje jednom tjedno – javljati redarstvenim vlastima. Napokon, razdoblje u kojem je optuženik bio privremeno pušten, ne uračunava se u eventualnu kaznu. Ako je optuženik svjestan da će – bilo zbog postojanja stvarne odgovornosti, bilo zbog politički motiviranoga i doista zastrašujuće široko postavljenog koncepta udruženoga zločinačkog pothvata (*joint criminal enterprise*) – ipak biti proglašen krivim i kažnjen, onda će na razdoblje privremene i ograničene «slobode» gledati kao na izgubljeno vrijeme. U tom je kontekstu jedina korist ako je ono doista utrošeno na pripremanje obrane, a ne na trivijalno ispijanje kava u kakvome zagrebačkom kafiću.

Peto, zbog svoga bijega pred politički motiviranom optužnicom, general Gotovina je izgubio status «običnog» optuženika, te je – skupa s **Karadžićem** i **Mladićem** – postao temom o kojoj je raspravljalo Vijeće sigurnosti UN, spomenuvši ga izrijekom u jednoj svojoj rezoluciji. Time je Gotovini dana težina koju on objektivno ne zaslužuje, a valja biti realan i strahovati da će se to odraziti i u kasnijoj presudi. Mi Hrvati više nego dobro znamo da Gotovini nije mjesto u tom društvu. Mi dobro znamo, da se malo koji haški optuženik može podižiti da je i u trenutcima najvećih pobjeda i najvećih zanosa, znao odlučno galamiti na veliku skupinu visokih časnika, čak i generala, optužujući ih za neprofesionalnost i nemar odnosno toleriranje nevojničkih poslupaka pojedinih pripadnika Hrvatske vojske. Dakle, u odnosu

Oluja u Kninu - kolovoz 1995.

Demonstracije na splitskoj rivi 11. veljače 2001. s vatrenim nastupom budućeg premijera Sanadera

Uhićenje 7. prosinca 2005.

na Antu Gotovinu možemo bez skrupula kazati da ga doživljavamo nedužnom žrtvom igara u sferi visoke politike. No, isto tako treba biti načistu s tim da ga prosječan Europljanin ne doživljava tako, nego u njemu gleda samo lice s tjeralice, ruku pod ruku s ponajvećim zločincima XX. stoljeća, Karadžićem i Mladićem.

To su, nažalost, činjenice, a njih nikad nije uputno smetnuti s uma, iako je najčešće lakše poslušati srce.

Drugi aspekt Gotovinina slučaja jest značenje kojega njegovo uhićenje ima za duhovno stanje ovog naroda.

Demonstracije na splitskoj rivi, održane 11. prosinca 2005., nisu bile tako dramatične kao one koje su četiri i pol godine ranije održane u znak potpore generalu **Mirku Norcu**. Pravi je razlog u tome što nije bilo političke snage koja bi ih potpirivala i koja bi se, čemu tajiti, njima koristila u borbi za vlast. No, nema nikakve dvojbe da je stupanj hrvatske identifikacije s Gotovinom puno veći nego s Norcem. Tomu je, očito, doprinijelo i dugotrajno Gotovinino skrivanje, koje je počalo predodžbu o njemu kao hrabrom i beskompromisnom borcu. Radi toga je njegovo uhićenje i ponižavanje pred španjolskim redarstvenim kamerama bilo tim bolnije. Hrvati su se s pravom osjetili poniženima, a to će poniženje – nema sumnje – ostaviti duboke tragove u narodnoj duši te će, prije ili kasnije, uroditи reakcijama o kojima se može samo spekulirati. No, čini se da je sigurno kako uhićenje i poniženje generala Gotovine ne će pridonijeti ni ugledu MKSJ-a, a ni stvaranju pomirenja i mira u ovome dijelu Europe, što je inače jedna od svrha radi koje je Tribunal osnovan.

Treći i vjerojatno najtužniji aspekt Gotovinina slučaja jest ponašanje Vlade Republike Hrvatske. Nije objektivno Vladu optuživati da je drage volje prisala na progon hrvatskih generala i na tzv. akcijske planove koji su Hrvatsku pretvorili u koloniju zapadnoeuropejskih obavještajnih službi. No zauvijek će ostati zabilježeno da je Vlada na takav pritisak pristala bez velika okljevanja i bez ikakvih unutarnjih potresa. Ona je tako pokazala kako se jedna suverena država pretvara u protektorat međunarodne zajednice. Hrvatska je vlast, a ne netko drugi, pozvana da odradi prljavi posao, da slomi kralješnicu vlastitom narodu, slamajući njegov ponos i dostojanstvo.

To nas u prvom redu vraća na ponašanje hrvatskih vlasti prema MKSJ-u u drugoj polovici devedesetih godina. Onima koji stalno podsjećaju na problematičnost Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ može se predbaciti da bi Hrvatska, strogo uzevši, i bez tog propisa i pravno bila obvezana na suradnju s Tribunalom, pri čemu bi njezine obveze proizlazile iz Povelje UN odnosno rezolucija Vijeća sigurnosti. Ustavni zakon o suradnji, dakle, nije nužno prepostavka za pokoravanje Tribunalu, ali je – da je bilo pameti i političke volje – mogao biti sredstvo kojim bi se ta suradnja svela u prihvatljive okvire, u okvire koji Hrvatsku ne bi izopćavali iz međunarodne zajednice, a ne bi bitnije krnjili njezin suverenitet.

Ta je prigoda nepovratno propuštena. Nakon *trećesiječanske revolucije* otišlo se krupan korak dalje: bez ikakve pravne obveze, čak kršeći pravne standarde izgrađene pred MKSJ, hrvatske su se vlasti odlučile na tzv. potpunu suradnju, tj. na neograničenu i neselektivnu predaju dokumentacije koja je imala status državne i vojne tajne. Pritom je također manipulirala, favorizirajući neke optuženike i osumnjičenike (npr. **Blaškić**, **Stipetić**), a druge diskriminirajući (**Ljubičić**, **Gotovina**). U tome je pravog partnera našla u **Carli Del Ponte**, koja je – prema izričitom **Račanovu** priznanju – s tadašnjom vladom sklapala i pismene aranžmane o optuživanju jednih odnosno neoptuživanju drugih visokih časnika Hrvatske vojske. **Sanader** se, dakle, kreće utrtim stazama. No time pred ovim narodom ne će spasiti obraz: svi raspititi javnog mnijenja pokazuju da nikakva himerična briselska jutra ne mogu hrvatskom narodu nadomjestiti ponos, dostojanstvo, vlastitu državu i slobodu... (T. J.)

U Madridu, s lisicama na rukama

"Gotovinine lisice - naši su okovi" - Split, 11. prosinca 2005.

Božićnica 1929. - Božić 2005.

NAKON DEVET GODINA

Nakon punih devet godina vrijeme je da netko drugi počne uredjivati *Politički zatvorenik*. Prvi broj kojega sam uredio, bio je broj 58, koji se pojavio u siječnju 1997., zadnji će, evo, biti broj 165 koji iz tiska izlazi za Božić 2005.

Devet godina nije malo ni u životu čovjeka, a kamoli u životu jednog časopisa, osobito časopisa koji je već po prirodi stvari omeđen mnogim čimbenicima na koje ni vodstvo Hrvatskog društva političkih zatvorenika, a ni uredništvo ne može utjecati.

Kako se u suvremenoj Hrvatskoj potiče prezir prema prošlosti i nastojanje da se zaborave zločini jugoslavenskih režima nad Hrvatima, pokušaji da se proširi krug suradnika na one koji imaju malo ili nimalo veze s neposrednim stradalnicima, najčešće su osuđeni na neuspjeh. Sjećam se odgovora jednog od nesumnjivo vodećih hrvatskih novinara, na moj poziv da surađuje u *Političkom zatvoreniku*: «Surađivati u listu koji se tako zove i koji se bavi jugoslavenskim odnosno komunističkim zločinima, više je nedostatak nego pozitivna činjenica u karijeri.» Uz to, finansijske teškoće u koje su hrvatski politički uznici došli nakon trećjanuarske revolucije, onemogućile su isplatu makar najskromnijih honorara. Onima koji su surađivali u hrvatskim emigrantskim pub-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

likacijama, pojam honorara posve je stran, ali su u Hrvatskoj prilike bile i ostale drugačije: prestankom isplate honorara rapidno se smanjio broj suradnika. Doduše, samo izlaženje mjeseca nikad nije došlo u pitanje, zahvaljujući racionalnoj i dalekovidnoj politici vodstva HDPZ-a, ali i potpori darovatelja koji su iz broja u broj, iz mjeseca u mjesec svojom nesebičnom pomoći omogućili njegovo dalje izlaženje.

Što su zauzvrat dobili?

Dobili su mjeseci koji je – osim u par slučajeva – izlazio bez zakašnjenja i uvijek na najmanje 48 stranica. U ovih je devet godina objavljeno između pet i šest tisuća stranica različitih komentara, osvrta, uspomena, svjedočenja i dokumenta. Neki od njih imat će, očito, trajnu vrijednost, neki će se pokazati suvišnima. Ali i ti naizgled suvišni pomoći će da se bolje sagleda cjelina stradanja hrvatskog naroda u obje jugoslavenske države.

Političkom zatvoreniku moglo se i može mu se svašta spočitnuti, ali mu se nikad ne će moći spočitnuti da je na bilo koji način cenzurirao bilo kojeg suradnika i da je oklijevao pisati o svim, pa i o onim *najopasnijim* stranicama hrvatske političke povijesti. Vodili smo računa o potrebi da se u Hrvatskoj bez ustezanja govori o Hrvatskoj, ali i o tome, da nas neskloni ne mogu tako lako diskvalificirati i proskribirati. Kad je trebalo birati između istine i interesa (a takav se izbor nametao u svakom broju, baš kao što se svakodnevno nameće u svačijem životu!), izbor je bio jasan. Kad smo mislili da smo u pravu, nismo se ustezali nikomu stati na žulj. I kao dugogodišnji glavni urednik, moram istaknuti da mi urednički odbor ni Vijeće HDPZ-a nikada, ni u jednome jednom slučaju, nisu uskratili potporu. Drugim riječima, ni vodstvo Društva ni uredništvo lista ni u jednom trenutku nisu bili spremni na bilo kakav «kompromis o istini», potpuno svjesni da se istina ne spoznaje i ne brani kompromisima.

Nikad se, dakle, nismo odrekli nijedne stranice naše povijesti, ali nas – neka i to bude kazano – nikad nisu prozvali kojekavi *feralovski trbuhozboreci*: politički nas nitko nije denuncirao, osim onih koji se denuncijacijama i inače bave, makar si tepaju kao *žrtvama komunizma*. Oni su jedini koji se mogu kititi time da su nas denuncirali kao «ustaše», osobito glasno i osobito ustrajno u onim trenutcima kad su se najavljuvale zabrane i kazneni progoni. Oni neka se ponose, ako žele, mi se nemamo čega sramiti. U stvarnosti, ni HDPZ ni *Politički zatvorenik* nisu živjeli u prošlosti, niti su kad tu prošlost idealizirali. Ona jednostavno ne zasljužuje da ju se idealizira. Ali jednak tako, ako dopuštamo da se po njoj bezobzirno, lažno i nekritično pljuje, onda nismo dostojni ni sadašnjosti ni budućnosti. Jer, «povijest se ne briše». A tko smije za sebe s pravom kazati, da je nekakav *prvoborac u borbi za hrvatsku stvar*. Bilo ih je puno prije nas, bilo je puno onih koji su prinijeli puno veće žrtve i bez kojih ni nas ne bi bilo.

I ti su zasluzili bar toliko, da ih se sjetimo, da skinemo ljagu koja je nepravedno pala na njihovo ime, da razlučimo idealiste od zločinaca, da onemogućimo njihovo dalje povlačenje po blatu...

Zahvaljujući tomu, u listu je objavljeno mnoštvo vrijednih priloga koji su u znanstvenoj i stručnoj literaturi do sada citira-

ni, koliko mi je poznato, stotinjak puta. Kad se jednom prione sustavnom istraživanju fenomena političkog uzništva u Hrvata, drugim riječima, kad se jednom bez bojazni krene u znanstvenu obradu sudbine Hrvata od 1918. do 1990., *Politički zatvorenik* bit će nezaobilazno vrelo podataka i dokumenata. Ujedno će njegove stranice pomoći analizi hrvatske stvarnosti od 1990. naovamo, budući da je – nažalost – ovaj mjesecnik i nakon sloma komunizma i uspostave neovisne Hrvatske, (p)ostao jedna od rijetkih, ako ne i jedina tribina s koje se oglašavao glas hrvatskih političkih uznika, tj. onoga dijela hrvatskog naroda koji u borbu za slobodu i hrvatsku državnu neovisnost nije ušao ni s kakvim kalkulacijama, niti ga je na to ponukao sirovi velikosrpski šovinizam **Slobodana Miloševića** i **Blagoja Adžića**.

Činjenica da se upravo taj dio hrvatskog naroda osjećao nepravedno zapostavljenim, ne objašnjava samo frustracije koje su povremeno dolazile do izražaja i u tekstovima objavljenima na ovim stranicama, nego i društvene i političke prilike u Hrvatskoj devedesetih godina. Svaka je vlast znala i znaće ubuduće, da su hrvatski politički uznici radi uspostave, obrane i opstanka hrvatske države pripravni na nove žrtve: ako treba nekoga podkupiti i podmititi, onda su to oni koji su stasali u borbi protiv Hrvatske. Kao što se vlastima ne smije predbaciti pragmatičnost, tako se borcima za hrvatsku državu ne smije

predbacivati zbog ogorčenja: ni u najizraženijim oblicima ono ne će ugroziti nacionalne i državne interese. Jer, ista mjerila vrijedila su prije šezdesetak godina, a vrijede i danas: trajne vrijednosti poput neovisne države ne smiju se odbaciti zbog prolaznih i privremenih teškoća i mana koje se poistovjećuju s određenim strankama i pokretima. A oni koji nisu kadri naučiti iz vlastite, neka uče iz tuđe povijesti: Bugari, Madžari, Poljaci i toliki drugi stenjali su pod tiranskim režimom, ali je svijet u svakom trenutku znao da postoje, pa su slobodu i demokraciju izvojevali bez žrtava i krvi. Hrvati su ginuli pod austrijskim, srpskim ili jugoslavenskim imenom, pa su kao takvi ocrnjivani i proganjeni i onda kad više nije bilo ni Austrije ni Jugoslavije. Zar želimo iznova proći isti križni put?

*

Osim izraza zahvalnosti za dugogodišnju suradnju, bez koje bi ovaj posao bio neizvediv, Vijeću HDPZ-a, suradnicima i čitateljima dugujem i neke osobne primjene.

Tijekom devet godina u mjesecniku sam objavio između pet i šest stotina članaka. Mnogi od njih su potpisani, ali je veliki broj nepotpisan odnosno potpisani pseudonimima ili inicijalima: suočen s nedostatkom materijala, pokušavao sam na taj način doskočiti nepisanomu novinarskom pravilu da u pojedinom izdanju časopisa ne bude više od jednoga (uvrh glave dva) priloga istoga auktora. Pored toga, priredio sam veći broj dokumenata ili dokumentarnih priloga. Neskromno smatram kako će i neki od tih imati trajnu vrijednost (npr. dokumenti iz procesa **Hraniloviću** i **Soldinu**, uključujući opis njihove zadnje noći iz pera **Josipa Müllera D. I.**, ili recimo, školska zadaća zbog koje je **Bruno Bušić** izbačen iz imotske gimnazije). Iako takve glasove nisam dobio, ne bi me začudilo da ima onih koji su zasićeni (nesumnjivo prepoznatljivim) načinom na koji sam se oglašavao.

Svih devet godina u listu sam ne samo glavni urednik, nego i redaktor i korektor, a od ljeta 2000. i lektor. Svi propusti, previdi i pogreške idu, dakle, na moj račun. Tijekom ovih devet godina pribavio sam, vjerojatno, oko devedeset posto ilus-

tracija objavljenih u listu, neke od njih i na način da sam žrtvovao vlastite knjige ili časopise, a posljednje tri-četiri godine list sam u cijelosti uređivao samostalno, uz prešutnu potporu uredničkoga odbora i uz nesmanjenu potporu vodstva HDPZ-a. Svim predsjednicima Društva, članovima Vijeća i uredničkog odbora tijekom ovih devet godina dugujem, dakle, trajnu zahvalnost.

Naravno, ništa ne bi bilo moguće bez suradničkih priloga, pa na ovome mjestu izričem posebnu zahvalnost svima koji su svojim prilozima doprinijeli izlaženju lista. Zahvaljujem i onoj nekolicini suradnika s kojima sam došao u sukob, jer je i on očito bio potreban. Ne želim zbog njega, jer nikomu nisam zatvorio vrata lista, a nije bilo na meni ispričavati se što sam bio u pravu. Trajno ću, međutim, žaliti zbog nečega drugog. Nije mi pošlo za rukom (a dobar je dio krivice na meni), sustavnije obraditi stradanja Hrvata u prvoj Jugoslaviji, niti upriličiti kolokvije ili «okrugle stolove» o pojedinim temama (npr. o Golome, o Gradiški, Lepoglavi i sl.), kako bi se rasprave o njima objavile u posebnim brojevima i tako na vrijeme, još za života aktera događaja, sučelili argumenti i primaklo spoznaji istine. No, ostavimo to novomu glavnemu uredniku kojem valja poželjeti svaku sreću i ponuditi punu potporu.

GRADI SE TITOV MOST!

Vlada Republike Hrvatske donijela je konačnu odluku da se izgradi most kopno – Pelješac. Navodi se kako će u protivnome Hrvatska biti jedina europska zemlja koja je rascijepljena u dva dijela, što ima nesagledive gospodarske posljedice. Posve je jasno, da se izgradnja tog mosta ne će odraziti samo na odnose s Bosnom i Hercegovinom, čiji se službeni predstavnici

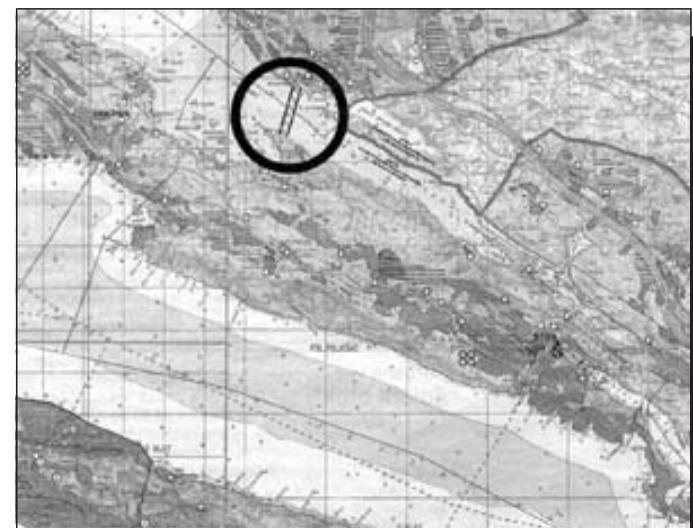
Piše:

Tomislav JONJIC

mjedi, kojega su sebi u čast, a nama na teret podigli tzv. «hrvatski antifašisti». Zahvaljujući njihovoј pobjedi i «oslobodenju», hrvatski se narod nije morao samo ponovno oslobođati u jednome dugotrajnom i kravavom ratu, nego je njegova država i nakon osamostaljenja teritorijalno rascijepljena.

Može li biti jasnijeg dokaza nacionalne izdaje?

Izlaz Bosne i Hercegovine na more kod Kleka posljedica je davnog razgraničenja Dubrovačke Republike, Osmanlijskog carstva i Mletačke Republike. Sličan takav jezičac kopna uglavljen je u bokokotorskome zaljevu. No, kad su nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske i obnove Jugoslavije utvrđivane granice republika, Bosna i Hercegovina dobila je samo jedan izlaz na more, onaj kod Neuma odnosno Kleka. Ništa nije smetalo što je pučanstvo i u Južnoj Dalmaciji i u zapadnoj Hercegovini skoro isključivo hrvatsko. Hrvatsku je trebalo teritorijalno osakatiti i onda tako osakaćenu još i rascijepiti, kako bi ju se što

Hrvatska je presječena 1945.

Lokacija budućega Titova mosta

već protive predloženim nacrtima, a prilično je izvjesno da nelagodu službenog Sarajeva izazivaju i strahovanja da će u budućnosti, kad kopnena povezanost Republike Hrvatske ne bude ovisila o odnosima s BiH, razgovori o korištenju luke Ploče biti vođeni u potencijalno drugačijem kontekstu. Sve je to relativno poznato, baš kao što je očita poruka koja se izgradnjom ovog mosta šalje Hrvatima u BiH.

Jedino što nije poznato, jest ime novoga mosta.

Čini se da nema boljeg rješenja od toga da se mostu kopno – Pelješac dade ime **Josipa Broza Tita**. Može se, eventualno, razmislisti o nadijevanju imena po AVNOJ-u, ZAVNOH-u, partizanskom pokretu, «antifašističkom pokretu» ili slično, ali svakako treba i službenim imenom mosta ovjekovječiti taj spomen trajniji od

čvršće vezalo uz Jugoslaviju.

Drugi izlaz BiH na more, onaj u Sutorini, u bokokotorskome zaljevu, jednostavno je – nestao. Na zemljovodu Narodne Republike Hrvatske kojega je još 1947. tiskao Nakladni zavod Hrvatske, taj izlaz još je ucrtan, pa Hrvatska po njemu na kopnu nije građila s Crnom Gorom (a tobožnji problem Prevlake nije se ni teoretski mogao pojavit).

Kasnije ga nema, a što je zanimljivo, nemoguće je pouzdano utvrditi kojim je aktom i kojega trenutka BiH izgubila taj pristup moru, a Crna Gora, to «drugo oko u glavi» progutala Boku Kotorsku, koja joj nikad prije u povijesti nije pripadala. Ne zna se, dakle, kad je i kako to bilo, ali se znade čijom je voljom bilo: ratni pobjednici, tobožnji «antifašisti» i navodni «osloboditelji» donijeli su odluku, a «hrvatski antifašisti» su šutke pristali na to, da se legalizira crnogorski posjed Boke, a da Hrvatska bude presječena. Bit će da se računalo kako je u tom slučaju još teže Hrvatima krenuti u borbu za državnu neovisnost, a nije nemoguće ni to, da se računalo s mogućim centrifugalnim tendencijama na jugu Hrvatske, koje bi se naslanjale na tradicije Dubrovačke Republike ili na dalmatinsko autonomaštvo. Kao da se

htjelo stvoriti novi Pakistan, s posve sličnim ciljem: političkim i državnopopravnim odvajanjem onoga što je teritorijalno već razdvojeno: Bangladeš na Jadranu.

U svakom slučaju, Hrvatsku je trebalo oslabiti, a to se i učinilo.

Srećom, podcijenjen je narodni otpor i državotvorna svijest Hrvata s hrvatskoga Juga.

A zanimljivo je, da u današnjoj Hrvatskoj nitko – pa čak ni **Stipe Mesić** koji je toliko opsjednut povi-

Izlaz BiH na more u Sutorini darovan je Crnoj Gori: zemljovid
NR Hrvatske 1947.

jesnim predodžbama pokupljenima iz historiografskih klasika tipa *Mirka i Slavka* – ne poteže pitanje povijesne odgovornosti za taj zločin, niti se zgraža nad novim desetcima milijuna dolara koje hrvatski poreznici moraju izdvojiti. To u Hrvatskoj nije važno, jer mi smo – rekoše – zemlja izrasla na «antifašističkoj» (tj. partizansko-komunističkoj) tradiciji. Zato most Pelješac – kopno treba izgraditi, treba upravo Mesića pozvati da ga pusti u promet, a na ulazu na most, s obje strane postaviti, kao u Domanovića, granitni spomenik na kojem će zlatnim slovima pisati da je most vječni spomenik hrvatskog poraza i hrvatske izdaje. Oboje je oličeno u partizanštini i njezinu prvaku, Josipu Brozu, priučenom bravaru iz jednoga zagorskog sela. I njegovim tadašnjim i današnjim duhovnim sljedbenicima...

SAVEZNIČKI LOGORI ZA MUČENJE

Nakon svega nekoliko sati, s teleteksta Hrvatske televizije skinuta je 17. prosinca 2005. vijest koju je objavio ugledni britanski *Guardian*: deklasificirani britanski dokumenti svjedoče da su angloameričke snage nakon kapitulacije Njemačke ute-meljile logore u kojima su ratni zarobljenici do smrti mučeni kako bi se pribavila «priznanja». Mučenjima su podvrgvane i žene i djeca...

Hrvati, dakako, i bez toga nemaju razloga s ushićenjem slušati pripovijesti o demokratičnosti tzv. demokratskog Zapada. Nigdje nasilja jugoslavenskog režima od 1918. na ovamo nisu imala takvu potporu kao u Parizu i Londonu, nigdje se brutalni diktator **Aleksandar Karađorđević** nije tako udobno osjećao kao u Francuskoj, nitko nije tako zdrušno, unaprijed i bezuvjetno osuđivao svaki pokušaj

stvaranja neovisne hrvatske države kao što je to činio London. Nitko nas nije izvrnuo takvom pokolju kao što su nas 1945. izvrnuli Britanci i Amerikanci, i nitko poput Zapada nije od 1945. podupirao cjelovitost jugoslavenske države.

Radi toga u objavljuvanju ove vijesti možemo naći tek malu zadovoljštinu za sve ono što smo propatili njihovom krivicom. I istodobno možemo shvatiti uznenirenost naših «antifašista», jer će vijest o angloameričkim logorima smrti neminovno podsjetiti na rad jasenovačkog logora poslije proljeća 1945. A ne sumnjamo da će **Stipe Mesić** pozvati da se školski udžbenici prerade, i da se u njih uvrste činjenice o savezničkim ratnim i poratnim zločinima. Mladež ima pravo na punu istinu, zar ne? (L. P.)

I HRVATSKA I ENGLESKA BIT ĆE ZEMLJA PROLETERSKA!

U vukovarskom hotelu *Dunav* osnovana je 29. studenoga 2005. Komunistička partija Hrvatske. Za predsjednika je izabran **Dragan Batak Valter**, dopredsjednici su **Sanja Zec** i **Željko Hill**, a tajnik **Branko Mikša**. Reakcije u hrvatskoj javnosti su mlake i (ne)prepoznatljive: jedni na to podrugljivo odmahuju rukom, a drugi se upuštaju u kvaziznanstvene, sociološke ocjene kako je osnivanje komunističke stranke – baš kao i nedavna pojava organizirane komunističke mладеžи u Karlovcu – tek normalan odgovor na ljudski kapitalizam i globalizatorsko nasilje koje hara Hrvatskom.

Nitko ne poziva na zabranu stranke koja otvoreno propovijeda ideologiju zaslužnu za smrt nešto više od sto milijuna ljudi!

Može se zamisliti kakve bi reakcije bile, da je netko pozvao na osnivanje stranaka

s nacional-socijalističkim ili fašističkim predznakom: **Mesić** bi udario u sva zvona, a **Sanader** bi se oglasio ne samo kao član književničke udruge. I s pravom. A s kojim pravom sada šute?!?

Vukovarsko osnivanje Kompartije popraćeno je *Internacionalom*. Osnivači kažu kako su simboliku svjesno odabrali, pa izbor Vukovara – gdje je 1919. utemeljena jugoslavenska sekacija Komunističke internationale – i *Internationale* nisu slučajni. Ništa ne govore o nadnevku osnivanja: 29. novembar također neće biti slučajan, zar ne? A mi već osam i pol desetljeća znamo da komunisti iz Hrvatske tzv. *internacionalizam* čitaju kao – jugoslavenstvo. Pa, nek' vam je sretan Dan Republike, drugovi Jugoslaveni! (M. P.)

STRANKE U vukovarskom hotelu Dunav održana osnivačka skupština Komunističke partije Hrvatske **KPH osnovan uz Internacionalu**

Zvuciće Lijepo ruše i petom internacionalu juče u vukovarskom Hotelu Dunav počela osnivačka skupština Komunističke partije Hrvatske. Obradjeni članovi, agli 30-ak koji su došli iz Zagreba, Utrine, Splita, Rijeke, Osječke i drugih gradova, pjesnikom su ponosili prizelag da se za predsjednika stranke izabrije **Dragan Batak Valter**. Izabrana su i dva dopredsjednika stranke, **Sanja Zec** iz Rijeke i **Željko Hill** iz Osječke. Za tajnika je izabran **Branko**

Mikša. Na prijedlog članova, u stranci će se redovno ostvarjavati i „druge“, kao u Titoov vrijeme. Na prijedlog članova iz Utrine, izabran je **KPH** bilo kao nazakladnija, jarkocverna, sa srpsom i čakovečkim imenom zvijezde petokrake i napisima Komunističke partije Hrvatske. Govoreći o nazivima, osnivanja stranke, vukovarski Valter je jednom je istaknuo da je većne da se nešto napravi kako bi se Hrvatska pokrenula iz nemoralja, blata i teškoća u kojima je zapela. Komunisti su za revitiju privatizacije, uz napomenu da je riječ o slatkoj priviti slatke i namrdu. Fakto su na izmještanje povezane sve parlamentarne stranke, uključujući HSP-a, te **Mesić** i **Sanader**, došli su samo predstavnici HNS-a, SDSS-a i SBB-a. Joštevima skupština KPH zavrsena je mikunom krupe u znak slavljanja na Tita, ali i već neve stradale u Prvome, Drugome i Družinskom ratu, koje komunisti nazivaju borbi za

Cestite predsjedniku Valteru

Veljanci list, br. 15108/46

30. 11. 05

«TITO NIJE POKAZIVAO NIMALO HRVATSTVA!»

«VEĆERNJI LIST: Bili ste u dobroim odnosima s Titom. Je li se on ikad osjećao kao Hrvat?

RAIF DIZDAREVIĆ: Ne nikad nije u tom kontekstu pokazivao nimalo hrvatska. Uvijek je bio Jugoslaven i građanin svijeta. Jedino se po jelu osjećalo da je Zagorac, jer je volio štrukle i mlince. (...)

VL: A kako se nacionalno izjašnjavate, kao Jugoslaven ili Bošnjak?

DIZDAREVIĆ: Bošnjak, bio sam to uvijek. Kad govorimo o Jugoslaviji od 1918. do 1991., ja sam jedini Bošnjak koji je bio predsjednik državnog parlamenta, ministar vanjskih poslova i predsjednik državnog Predsjedništva.

VL: A kako ste se izjašnjavali prije imena Bošnjak?

DIZDAREVIĆ: Kao Musliman.

VL: Jeste li vjernik?

DIZDAREVIĆ: Nisam.

VL: Nije li malo neobično izjašnjavati se kao Musliman a biti ateist?

DIZDAREVIĆ: Ja sam se nacionalno izjašnjavao kao Musliman. Nikad nisam bio vjernik, samo do osnovne škole.

VL: A kako ste se izjašnjavali još ranije, prije nego što je priznata muslimanska nacija?

DIZDAREVIĆ: Mene su pisali kao Hrvata. Evo kako je to bilo. Godine 1945. otisao sam službeno u Vareš. I dok sam bio na putu, morali su se žurno, u roku od

Raif Dizdarević

24 sata, ispuniti upitnici i predati Centralnom komitetu. Na moju sreću, sekretar gdje sam radio bio je čovjek iz mog mesta koji me je dobro poznavao. Znao je sve moje podatke tražene u upitniku, jedino nije znao što upisati u rubriku nacionalnost. A kako u mojoj rodnoj Fojnici nema Srba, već je naseljena Muslimanima

i Hrvatima, a Musliman nisam mogao biti, on je upisao Hrvat. I tako sam bio Hrvat do kraja šezdesetih.

VL: A da ste sami mogli birati, što biste upisali?

DIZDAREVIĆ: Ako mislite tada, onda ili kao Hrvat, kako su me upisali, ili neopredijeljen.

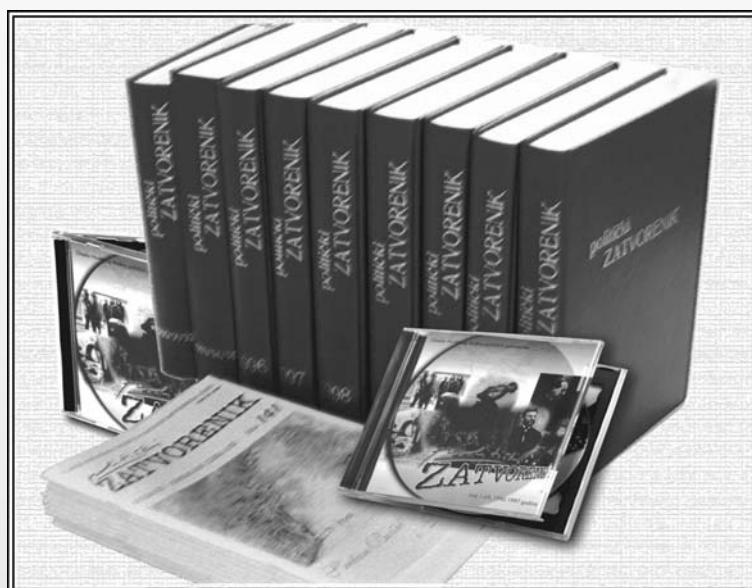
VL: Vi ste onda prava Jugoslavija u malom – Hrvat, pa Musliman i sad Bošnjak...

DIZDAREVIĆ: Nisam nijednom promjenio nacionalnost, to je pitanje izjašnjavanja u skladu s realnošću, to su prošli svi Bošnjaci. Sad se tome pridaju velike dimenzije, a za velik broj mojih drugova ja donedavno nisam ni znao jesu li Hrvati, Srbi ili nešto treće. Sve dok nije počeo rat.»

(Raif Dizdarević: Milošević je trebao biti premijer SFRJ, Obzor. Tjedni politički magazin, br. 113, prilog Večernjeg lista, br. 15118/46, Zagreb, 10. prosinca 2005., str. 46.-47.)

Politički zatvorenik na CD-ROM-u!

Prvih 12 godišta našeg mjeseca objavljeno je i na CD-ROM-u. CD izdanje sadrži sve brojeve od 1 - 129 u PDF i HTML formatu te brojeve od 130 -141 u HTML formatu.

Dvostruki CD-ROM možete naručiti u središnjici HDPZ-a, Vojnovićeva 15 u Zagrebu, na telefonu: 01 / 46 15 437, 46 15 438 ili na mail: hdpz-sred@hdpz.htnet.hr po cijeni od 140,00 kn.

SVIJEST O ZAJEDNIŠTVU U HRVATA

(Predavanje na tribini *Što je Hrvatima Bosna i Hercegovina?*)

Hrvatski se narod nalazi u krizi strateškog zajedništva. Nakon dugogodišnje političke razjedinjenosti, hrvatski je narod bio natjeran na zajedništvo činjenicom sveobuhvatne agresije na svoje životne prostore i na svoj identitet. Prestankom rata u kojem se hrvatski narod ne samo uspješno obranio od prostorne agresije, nego je omogućio i susjednim narodima da formiraju vlastite interese, hrvatski se narod našao pred izazovom kojega nije imao gotovo čitavo jedno tisućljeće, a to je da napokon samostalno, suvereno i subjektno oblikuje svoje opće nacionalne interese i uspostavi zajedničku svehrvatsku nacionalnu strategiju.

Nedvojbeno je naime da velikosrpsku osvajačku agresiju nije toliko zaustavio nijedan drugi narod s prostora bivše Jugoslavije (ni slovenski, ni muslimansko-bošnjački, ni albanski, ni makedonski), koliko hrvatski narod. Bez općega obrambenog i koordiniranog otpora cjelokupnoga hrvatskog naroda od Vukovara, preko Bosanske Posavine, Srednje Bosne, Mostara, pa do Dubrovnika sadašnje nacionalne političke pozicije ne bi imao nijedan drugi narod bivše Jugoslavije (osim vjerojatno Slovenaca).

Stoga je gotovo nevjerojatno i nepravdno da se upravo hrvatski narod našao u najslabijoj strateškoj poziciji u Bosni i Hercegovini, iako bez hrvatskih glasova na referendumu o samostalnosti, bez hrvatske vojne obrane prije negoli su se u nju uključili muslimani-Bošnjaci, bez hrvatskog humanitarnog spašavanja i zbrinjavanja gotovo pola milijuna njezinih građana te bez završnih oslobođiteljskih akcija hrvatskih vojnih postrojbi kako iz Bosne i Hercegovine tako i iz Republike Hrvatske, Bosna i Hercegovina ne bi opstala kao samostalna država.

Ako su tu oslabljenu hrvatsku poziciju u Bosni i Hercegovini priželjkivala druga dva konstitutivna naroda, ako je za takvu neravnopravnu poziciju suodgovorna i međunarodna zajednica preko raznih svojih institucija, nedopustivo je ipak to da je

Piše:

Ivica RELKOVIĆ

za takav nezavidan položaj najodgovorniji sam hrvatski narod, kako u Hrvatskoj tako i u Bosni i Hercegovini. A ta se odgovornost iščitava iz nepostojanja nikakve opće i jedinstvene strateške orientacije hrvatskog naroda. Hrvatski narod naime nema loše postavljenu strategiju svojeg održanja, jer bi i takva bila bolja od onoga što nam se dogodilo nakon briljantnog oslobođiteljskog čina – nedostatak bilo kakve opće i dugoročne nacionalne strategije.

raznih nacionalnih manjina. Ali što je Bosna i Hercegovina? Kojom je to minimalnom općom voljom ona nastala? Na to pitanje još uvijek ne postoji jasan nedvosmislen ili, recimo tako, «netrosmislen» odgovor.

Bosnu i Hercegovinu čine tri naroda koja su prema činjenici njezina postojanja imala tri neusklađene volje.

Srbi i Bosna i Hercegovina

Srpski je narod otvoreno izrazio volju da ne želi Bosnu i Hercegovinu, kako referendumskim bojkotom, tako i vojnom agresijom usmjerenom prema uništenju već i same mogućnosti da nastane bilo kakva BiH. Zanimao ih je jedino poveći

Mostar

Središnje pitanje na koje mi samima sebi ne znamo jasno i općeprihvatljivo odgovoriti jest to što su nama dvije države. Je li to nama povijesna nagrada ili kazna ili neka treća realnost? U tom je pitanju sadržano i to smijemo li mi kao narod sami sebe misliti jedinstveno, a da ne budemo optuženi za nekakvo međudržavno miješanje, pa čak i da se za to podložnički samooptužujemo?

Što je to hrvatska država zvana Republika Hrvatska još nam je nekako jasno – to je država nastala voljom i suverenim pravom hrvatskog naroda, uza sve poštivanje i zaštitu svih njezinih građana pripadnika

dio njezina teritorija. Svoju su državu na njezinu teritoriju nazvali Republika Srpska, a prihvitali su je «legalizirati» u Daytonu tek kad su počeli gubiti dijelove osvojenog teritorija.

Dejtonska «legalizacija» Republike Srpske slična je pokušaju «legalizacije» kuće napravljene bez građevne dozvole i na parceli dijelom oduzetoj od susjeda. Takva Republika Srpska s atributima državnosti čini toliko neiskren dio Bosne i Hercegovine da i njezini vojnici u trenutku polaganja zakletve umjesto imena Bosne i Hercegovine prkosno i jednoglas-

no (dakle organizirano, a ne spontano) izvikuju ime Republike Srpske.

Cilj srpske politike u Bosni i Hercegovini i danas je jasan: zadržati što je moguće više državotvornog nadzora nad teritorijem Republike Srpske nastojanjem da se što manje prognanih predstavnika drugih dvaju naroda vrati na to područje. Takva jednonacionalna Republika Srpska, ma koliko trenutačno zbog međunarodnog pritiska bila prisiljena uklopiti se u sustav Bosne i Hercegovine, u svakom sljedećem pogodnom povijesnom trenutku bit će lako odvojiva od Bosne i Hercegovine.

Samo povratak svih Hrvata i Muslimana-Bošnjaka u Banja Luku, Prijedor i druga mjesta može Republiku Srpsku vratiti tamo odakle je uzeta, a to je identitet Bosne i Hercegovine kao višenacionalne zajednice.

Zato je politika Republike Srpske jednostavna: prihvatići sve što se mora, a činiti sve da ne dođe do masovnijeg povrata progranika. Jer takva, visokoetnički «čista» RS uvijek će se lako odvojiti od ostatka Bosne i Hercegovine.

Zato je pogrješno zaključiti da je srpski narod za razbijanje BiH i etničko čišćenje druga dva naroda nagrađen «tek» Republikom Srpskom, državom u državi, i ničim više. On je nagrađen i mogućnošću koju druga dva naroda nemaju u istoj mjeri (a i ta dva to imaju u bitno različitim mjerama, jer Muslimani-Bošnjaci još i mogu, a Hrvati ne mogu ni približno koristiti istu mogućnost kakvu su imali neposredno uoči Dayton). Srpski narod ima uvjete da ratnu politiku koja je dovela do Republike Srpske nastavi drugim sredstvima. Snaga srpske politike u BiH je u tome što ona nije moralna promijeniti cilj, nego tek privremeno zamijeniti sredstva dolaska do tog budućeg cilja. Taj cilj još uvijek uključuje Bosnu i Hercegovinu kao privremeno rješenje koje taj narod nije želio, i Republiku Srpsku kao trenutačni maksimum koji je ratom uspio izboriti.

Muslimani-Bošnjaci i Bosna i Hercegovina

Muslimani kao narod na početku rata nisu bili jedinstveni ni u tome tko su, a kamo kakvu Bosnu i Hercegovinu žele. Tako je i na referendumu, a još više na početku oružane obrane Bosne i Hercego-

vine, ovisio o poziciji hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini. O tome govori i činjenica da je Bosnu i Hercegovinu najprije počeo braniti HVO (kojemu su prisupali i Muslimani-Bošnjaci, jer se Armija BiH još nije organizirala za obranu).

Župna crkva na Stupu (Sarajevo)

Kako je vrijeme odmicalo tako je politika Muslimana-Bošnjaka postajala sve jedinstvenija u ekvidistanci prema druga dva naroda, pružajući tako signal međunarodnoj zajednici da su oni «središnja vlast» i jamstvo održanja BiH, iako je ona moguća samo kao trokonstitutivna država, i nikako drukčije.

Iako su dejtonске preduvjete mira najviše osigurali HV i HVO, deblokadom najveće okružene bihaćko-cazinske BiH enklave (pri tome međusobno muslimanski ratno zavađene!) i oslobađanjem najvećeg dijela bosanskohercegovačkog teritorija, ipak su se dejtonskim mirom najviše okoristili Muslimani-Bošnjaci i Srbi, a najmanje upravo Hrvati. Međunarodna je zajednica svojim postupcima najviše kaznila najmalobrojniji narod i to narod koji je i na početku i na kraju najviše utjecao na to da BiH uopće i opstane!

U međuvremenu su Muslimani-Bošnjaci ujednačili svoj cilj izgradnje što je moguće čvršće, jedinstvenije i od dviju susjednih država (Hrvatske i Srbije) neovisnije Bosne i Hercegovine. Prema tome

modelu, druga dva naroda trebaju umanjivati svoje identitete da bi bili podobni za BiH, jer ako ih ne umanjuju, nužno dolazi do izražaja njihova protegnost preko BiH granica.

To se već vidi i prema formiranju «bošnjačkog» identiteta. Ako se pojам «bošnjačkog» odnosi na dosadašnji pojam muslimanskog identiteta u nacionalnom, a ne (samo) vjerskom smislu, tada se isti pojam ne može koristiti i za pojam državne pripadnosti. Tako će ondašnji Hrvati i Srbi za sebe reći da su Hrvati, odnosno Srbi iz BiH, a ne da su, recimo, Bošnjaci hrvatske nacionalnosti ili čak Bošnjaci-katolici. Srbi i Hrvati imaju pravo na nepovjerljivost prema unificiranom državnom identitetu, jer u tome vide pokušaj da ih se neopravданo nacionalno distancira od njihova naroda u susjednim državama. Poslijedejtonsko ustrojstvo BiH prema što slabijem nacionalnom ključu cilj je Muslimana-Bošnjaka.

U slučaju dominacije ta dva brojnija bosanskohercegovačka naroda, nameće se usporedba sa svojedobnom podjelom prve Jugoslavije na banovine (a BiH neki otvoreno i vide kao mini Jugoslaviju). Republika Srpska tako bi odgovarala onom što je trebala biti Banovina Hrvatska, a podjela Federacije BiH mogla bi se polako pretvoriti u onakve preostale regionalne oblike koji su odgovarali dominaciji srpskog naroda u ondašnjoj Jugoslaviji, a sada muslimansko-bošnjačkog u ostatku BiH. To najmanje odgovara brojčano najslabijem narodu, dakle, Hrvatima.

Hrvati i Bosna i Hercegovina

Hrvati su glasovanjem na referendumu omogućili da se uopće rodi Bosna i Hercegovina, a sada im je taj glas nagrađen nezahvalnom majorizacijom na svim područjima, kako od strane druga dva naroda tako i od strane međunarodne zajednice.

Republika Hrvatska napadnuta je s prostora Bosne i Hercegovine, posebno iz banjalučke regije i istočne Hercegovine. Tako je jedan konstitutivan narod Bosne i Hercegovine (Srbi) na Republiku Hrvatsku vršio agresiju, drugi (Muslimani-Bošnjaci) nije bio u mogućnosti zaustaviti te napade s područja vlastite države, a treći (Hrvati) uključili su se u zaustavljanje te agresije.

Preseljenjem velikosrpske agresije na BiH opet su najprije napadnuti hrvatski krajevi (Ravno-Stolac) i opet su se prvi Hrvati digli u obranu Bosne i Hercegovine. I tako se opet jedan od konstitutivnih naroda digao na vlastitu državu (Srbi), drugi (Muslimani-Bošnjaci) bili su nemoćni braniti tu državu pa i braniti treći narod koji je upravo bio u toj istoj državi prvi napadnut (prema modelu distance iz tih vremena «To nije naš rat»), dok je treći narod (Hrvati) ustao braniti BiH prije svih, pa i međunarodne zajednice, da bi na kraju zaradio «stigmu» nekakvog sekundarnog agresora.

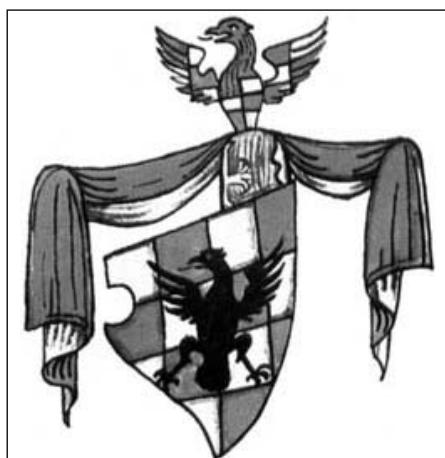
Tijekom rata Hrvatska je pomagala oružavanje Armije BiH, a gotovo pola milijuna izbjeglica (muslimansko-bošnjačkih!) zbrinjavala je na vlastitom teritoriju. Konačno, oslobođiteljskim akcijama HV i HVO-a okončana je velikosrpska agresija na BiH. Takvu pomoć Bosni i Hercegovini nije pružila nijedna druga država.

To je elementarni uzročno-posljedični tijek događanja. Međutim, uzročno-posljedičnom zamjenom teza čak su i neke hrvatske stranke Republiku Hrvatsku i Hrvate iz BiH proglašili agresorima na BiH, a muslimansko-bošnjačka strana, kao i međunarodna zajednica svojim su ponašanjem prihvatali takvu hrvatsku su-krivnju za rat u Bosni i Hercegovini!

Zbog određenih zločina koji su počinili Hrvati, logički nemogućim zaključcima iz pojedinačnog na opće, uporno se podržava hrvatska krivnja čak i za samo razmišljanje o svojoj viziji BiH! Stoga u ovom tekstu, osim same činjenice početka rata u nedovjednoj velikosrpskoj agresiji, nijednom od tri naroda ne nabrajam počinjene zločine, jer kad bi se oni uzimali u obzir tada nijedan od tri naroda ne bi imao pravo odlučivati o BiH, a još manje međunarodna zajednica!

Na logički nemoguće «čisto» pitanje o tome tko je odgovorniji za hrvatsko-muslimanski rat u Bosni i Hercegovini nemoguće je odgovoriti drugčije negoli – Srbi i međunarodna zajednica! U kući kojoj su tri vlasnika, nakon što je jedan od njih drugu dvojicu protjerao u jednu malenu sobu, postavljati pitanje tko je od ove dvojice krivlji što su se potukli za jedini pokrivač koji su u njoj našli, zapravo je «kukavičije jaje-pitanje» kojim ih se još više gura u uvjerenje da su u tu sobu dos-

pjeli zbog vlastite zavade, a ne zbog onog rabijatnog trećeg. Kao logoraš svjestan sam da se zbog zalogaja kruha dva logoraša mogu i potući! Postaviti pitanje tko je od njih za to krivlji, bez stavljanja na prvo mjesto tamničara koji ih je u to nečovječno stanje stavio, pokvareno je pitanje. Zato još jednom jasno odgovaram da su i za taj «sekundarni sukob» najkrivlji oni koji su započeli otimačinu «kuće», kao i međunarodna zajednica koja ne samo da nije neodložno, jasno i aktivno stala na stranu dviju žrtava, nego im je onemogućila čak i uspješnu samostalnu, cjelovitu i dovršenu obranu (specijalni status Republike Srpske izravna je krivnja međunarodne zajednice i namjerni relikt «nedovršene obrane»).

Grb begova Kopčića (Fojnički grbovnik)

Nasuprot tome, uporno se podmeće pitanje hrvatsko-muslimanskog sukoba kao neoprostivog problema. A u Hrvatskoj se lažnom samokritikom otvoreno medijski podgrijava da su Hrvati u tom sukobu «bad gays» čak i kad se nalaze u neprobojno okruženim enklavama! Za takvu nekorektnu stigmu, međutim, Hrvati nisu pronašli dosljedan odgovor. Nisu ga oblikovali niti u konstantnoj politici Republike Hrvatske prema Bosni i Hercegovini, niti u jedinstvenoj politici samih Hrvata u Bosni i Hercegovini. Izmjenama vlasti u Republici Hrvatskoj radikalno se mijenjao i odnos prema Hrvatima iz BiH kao i samoj Bosni i Hercegovini, a pritiscima i smjenama političkih čelnika Hrvata u BiH i međunarodna je zajednica pomogla nemogućnosti oblikovanja trajnjeg i jedinstvenijeg oblikovanja hrvatske politike u BiH. Štoviše, u dijelu političkog mnijenja u samom hrvatskom narodu

stvoren je poguban osjećaj da hrvatski narod i nema pravo na jedinstvenu nacionalnu strategiju s obje strane granice, kao da je briga o sebi odmah i pretenzija prema drugome!

Tako Hrvati (ni u Hrvatskoj ni u Bosni i Hercegovini) niti su imali niti imaju jasan i jedinstven cilj u odnosu na Bosnu i Hercegovinu. A svaki se pokušaj utemeljenja nekakve svehrvatske pozicije tumaći zavjereništvo protiv same Bosne i Hercegovine, iako će tronacionalna BiH opstati samo ako i hrvatski narod ujednači i jasno artikulira svoju viziju njezine posljedejtomske preoblike.

Hrvatski narod ima pravo jasno i nesputano od strane druga dva naroda i međunarodnih predstavnika eksplisirati «na papiru» tu svoju viziju preoblike Bosne i Hercegovine, ako ni zbog čega, a onda stoga što je jednom od triju naroda honorirana genocidna eksplikacija vlastita cilja nagradom zasebnog entiteta, dok je drugom honorirana pozicija žrtve sve većom dominacijom u drugom entitetu.

Hrvatski narod treba eksplisirati svoju viziju i svoj cilj u BiH, koliko god je to moguće jedinstvenije (pri čemu on sam ne treba patiti od stopostotne jedinstvenosti, jer toga nema nigdje), a za to ne treba ni od koga tražiti dopuštenje, niti ikoga piti ima li na to pravo.

Narod koji nema jasnog cilja, narod koji nije smiren i vizionar vlastite budućnosti, osuđen je biti paničnim vatrogascem svoje sadašnjosti i pukim arheologom svoje prošlosti.

Tri naroda i budućnost Bosne i Hercegovine

Dejtonskom Bosnom i Hercegovinom nitko nije dokraja zadovoljan, i sve su češći javni glasovi da se učini novi korak njezine posljedejtomske preoblike. Svima je jasno da će do tog preoblikovanja BiH doći, pa i prisutnim čimbenicima međunarodne zajednice.

Narodi koji znaju svoje ciljeve bit će u prednosti u tim novim «pregovorima», a pregovaračke se pozicije već zauzimaju «puzajućim» odmacima od Dayton. I tu je ključni problem hrvatskog političkog autizma u Bosni i Hercegovini.

Hrvatski se predstavnici u BiH već bave «vatrogastvom» svojih konstitutivnih

Sarajevo 1910.

prava, spasonosno iščekujući kad će doći do nekih novih ravnopravnih neodejtonskih «pregovora», a, zapravo, ciljevi drugih idu za time da se takvi ravnopravni pregovori više nikad i ne dogode! «Pužajući» odmak od Daytonja je priprema da se stvarni ravnopravni «pregovori» zapravo i ne dogode, jer je BiH lakše «riješiti» s manje ravnopravnih pregovarača za stolom. Toga je svjesna i politika međunarodnih predstavnika.

Dakle, dok hrvatski politički i drugi čimbenici u BiH vape za trenutkom novih «pregovora», oni zapravo već traju, i to sve više bez njih kao «pregovarački» relevantne strane. Zbog toga što se vjerojatno više i neće dogoditi klasični pregovori (poput prvih dejtonskih), pojam tih novih «pregovora» i stavljam u navodnike, jer oni su već dio postojećeg procesa, a ne tek neki budući čin sjedanja za stol.

Problem je za Hrvate tim veći što druga dva naroda znaju odgovor na to što je njima BiH, bez obzira kako se privremeno taktički postavljali prema tom pitanju.

Za Srbe je ona i dalje «privremeno rješenje», a za Muslimane-Bošnjake «priječna faza». Oba ta naroda imaju jasan cilj što žele od BiH ili onoga što je za njih Bosna i Hercegovina.

Hrvati, kao i Hrvatska, niti imaju jedinstven pogled na BiH, niti imaju cilj, niti se ponašaju kao organizirani konstitutivni narod, niti znaju kako da se uopće postave prema BiH. Hrvati se bave «gašenjem požara» i spašavanjem prava koja im se iz dana u dan izmiču ispod nogu.

Hrvati nemaju nikakvu jasnu strategiju, ma kakva ona bila, i jedinstvenost u nastupu u skladu s jednim zadanim ciljem. Zato ih i međunarodna zajednica prepoznaje kao one koje je moguće «izbaciti iz igre» i zatim relativno lako riješiti BiH na zadovoljstvo preostala dva naroda.

Hrvatski se narod plaši vlastita pogleda na pitanje u naslovu: Što je Hrvatima BiH, jer se to pitanje nameće u čitavoj lepezi zagonetki.

Tri su razine tog pitanja koje nam zamjenjuju mogućnost da kao narod prema činjenici postojanja BiH damo jedinstveni odgovor.

Prvo pitanje: Što je Hrvatima iz BiH Bosna i Hercegovina?

Je li BiH Hrvatima majka ili mačeha? Kako se administracija BiH (i međunarodni protektor) ponaša prema jednom od svojih ustavnih konstitutivnih naroda?

Kako se Hrvati ponašaju prema državi kojoj su konstitutivni narod?

Onog trenutka kad najmalobrojnijeg konstitutivnog naroda nestane ili budu pretvoreni u klasičnu manjinu, nestat će ovakve BiH. Republika Srpska će otici svojim putem, a drugi će dio biti država samo jednog naroda – Muslimansko-Bošnjačkog. Tako će narod koji je referendumskim «da» osigurao međunarodnu legitimaciju BiH, koji se prvi digao na njezinu obranu od agresije i koji ju je na kraju oslobađanjem velikih prostora uoči Daytonja i doveo do mogućnosti da opstane, biti kažnjen da ga u njoj nestane.

HVO se prvi suprotstavio agresiji i uništenju BiH, a sada ga se tretira kao agresorsku vojsku.

Primjer televizije, medija – koja bi majka svojem djetu priječila da govori materinjim jezikom?

Haaške optužnice Hrvatima impliciraju osvajačku ulogu čak i tamo gdje su bili u enklavama!!!

Drugo pitanje: Što je Hrvatima Hrvatske BiH? Što je, dakle, Hrvatskoj BiH?

Nepoželjna, gubava susjeda? Vrući kesten kojega se ne želi imati ni blizu ruku? Nešto nedefinirano s čime ne znamo što bismo?

Hrvatska se državna se politika prema BiH mijenja ne samo od izbora do izbora, sukladno stranci ili strankama na vlasti, nego i tijekom istoga mandata stranke iz zajedničke vladajuće koalicije poanjuju se prema BiH dvojako, pa čak i dijамetalno suprotno (primjer su, recimo SDP i HSLS u proteklom mandatu). A isto tako je često sasvim suprotan pristup različitim razinama vlasti (recimo Predsjednika i Vlade).

Ali i odnos Bosanskohercegovačkih vlasti prema Republici Hrvatskoj je nekonzistentan. Posebno je nekorektna nezahvalnost za obranu i oslobađanje BiH, ali i zbrinjavanje oko pola milijuna njezinih građana tijekom rata, pa čak i u vrijeme hrvatsko-muslimanskog sukoba u BiH.

Treće pitanje: Što je Hrvatima Hrvatske hrvatski narod iz BiH? Što su Hrvatskoj Hrvati iz BiH?

Jesu li nam oni rođaci kojih se stidimo? Smetnja i uteg u hodu prema europskim prostranstvima? «Dođoši» i «Bosanci» koji nam opterećuju državni proračun? Hercegovci kao prototip lopova i primativnih «ognjištara»?

Je li zaista «nemiješanje» u pitanju druge države to da se Hrvate iz BiH kad traže potporu «Zagreba» šalje u «Sarajevo»?

Hrvati BiH prošli su dvostruku žrtvu. Kako je opstojnost same Republike Hrvatske bila usko vezana uz opstojnost BiH tako su se Hrvati iz BiH žrtvovali za državu svojega naroda s druge strane Save i Dinare, kao i za samu BiH, da bi na

kraju umjesto zahvale za dvostruku žrtvu dobili dvostruko ignoriranje!

Je li Republika Hrvatska svjesna udjela Hrvata iz BiH u vlastitom demografskom preživljavanju? Bez toga udjela Hrvatska bi bila pusta zemlja!

Je li Republika Hrvatska svjesna udjela brojnih znanstvenika, vjerskih i kulturnih djelatnika i raznih drugih istaknutih pojedinaca koji čine njezin društveni i kulturni identitet pred svijetom?

Na kraju smijemo li uopće postaviti neko analoško pitanje?

Što je Englezima BIH? Što je Francuzima BIH? Što je Amerikancima BIH? Zbog njihovih «strateških interesa» na Balkanu, očito im je BIH, koja im inače nije ništa, mnogo više nego nama Hrvatima, kojima je kolijevka iz koje je izišlo ponajviše od našega života!

Ako Velika Britanija javno očituje da ima svoje strateške interese u Iraku, ako SAD javno kaže da brani svoje strateške interese u Afganistanu, zašto se Hrvatska plaši i pomisliti da ima pravo na strateške interese u BIH?

Uostalom ako Velika Britanija brani svoj strateški interes na Balkanu, pa i u samoj BIH gdje ne žive Englezi, ako SAD brani svoje strateške interese na Balkanu, pa i u samoj BIH gdje ne žive Amerikanci, zar je grijeh i zločin da i Hrvatska ima svoj strateški interes u BIH, gdje za razliku od Engleza i Amerikanaca ipak žive (ako prežive) starosjedioci Hrvati!

Zašto je, međutim, najpreciznija definicija onog što je trenutačno Hrvatima BIH tako više značno neBIH?

Što je Hrvatima uopće država?

I na kraju ostajemo umjesto pred pitanjem «Što je Hrvatima Bosna i Hercegovina?», pred pitanjem «Što je Hrvatima uopće vlastita država?».

Lako je narodu koji u trenutku stvaranja svoje države ima relativno jasan teritorij i nenasilne susjede. On u godinu dana može sažeti stotinu godina, a u jedno desetljeće čitavo tisućljeće državnog nepostojanja. To je primjer mirnog raspada Čehoslovačke, ali i primjer slobodnog osamostaljenja Slovenije (sedmodnevni slovenski rat nije bio srpski, nego JNA-ovski obilježen). Radi brže homogenizacije i izgradnje državnog aparata,

Slovenija se mogla koliko god je htjela grubo ponijeti prema «izbrisanim», pa joj na to nitko nije uzvratio «balvanima» i okupacijom dijela teritorija.

Hrvatsko je pak državno osamostaljivanje bilo uvjetovano jednim prijetećim «ako» i tko god danas iz svih ratnih posljedica isključi to prijeteće «ako» ne odnosi se korektno prema narodu koji je znao da će morati najprije biti žrtva da bi nakon toga možda uspio postati samostalan i suveren. Dodatni je problem bio i taj što se državnost hrvatskog naroda postavljala dvosmjerno. U istom trenutku napadnut, na istu i zajedničku obranu natjeran, hrvatski je narod trebao izgrađivati državnost u dvije sasvim različite države. U jednoj u kojoj je suveren, i u drugoj u kojoj suverenitet dijeli s druga dva naroda od kojih je jedan izravni rušitelj te države. Nema naroda na svijetu koji bi, u trenutku rađanja vlastite državnosti, uvjetovan dvodržavnim okvirom, uspio apoteatarski razdvojiti svoju suverenost u jednoj od svoje konstitutivnosti u drugoj državi u kojoj se većina njegova naroda iz tronacionalne teritorijalno nadovezuje na teritorij samostalne nacionalne države.

U istom trenutku biti uvjetovan oblikovati dvije države nije prednost, nego svojevrsna nasilna podijeljenost za jedan narod. I tko u odvijanju takvog procesa jednom narodu gleda samo negativne poteze, a ne nagrađuje njegovu dvostruku žrtvenost nije dobromjeran, pa niti zahvalan tom narodu niti za ono što mu je taj narod omogućio. Tu otvoreno mislim na Muslimansko-Bošnjački narod u BiH, kao i na predstavnike međunarodne zajednice koji bez prvotne žrtve hrvatskog naroda s obje strane hrvatsko-bosansko-hercegovačke granice, kao ni bez završne oslobođiteljske akcije združenih hrvatskih snaga iz obiju država, ne bi dobili šansu kreiranja suverene Bosne i Hercegovine. Umjesto zahvalnosti hrvatski je narod dobio etiketu «remetilačkog faktora» i sekundarnog agresora!!! A eksperimentalno, «puzajuće» prekravanje Daytona najčešće se provodi na štetu najmalobrojnijeg, hrvatskog naroda u BiH.

Jasno treba znati i naglasiti da Hrvati nisu krivi što su državotvorni u dvije države, pa se ne trebaju sami u drugoj – BiH – ponašati kao da su opterećeni nekom hipotekom i pristajati da ih se treti

ra kao «drugorazredno» konstitutivne. Hrvatska dvodržavnost nije nastala hrvatskom megalomanijom, nego višestoljetnom hrvatskom žrtvom i podijeljeničću od strane drugih, posebno osvajačkog posezanja Turskog carstva.

Na kraju zaključimo kako političke stranke i kratkoročne političke elite neće oblikovati nikakvu dugoročnu općehrvatsku strategiju na koju jedan narod ima neotuđivo pravo. To trebaju učiniti institucije čiji vijek nije opterećen kratkoročnim izbornim mandatima.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Matica hrvatska, Društvo hrvatskih književnika i druge dugoročne ustanove u Hrvatskoj kao i slične kulturne i društvene institucije u hrvatskom narodu izvan Hrvatske, subjekti su koji trebaju osmislitи opću strategiju hrvatskog zajedništva. (I tu se ne treba odmah plašiti paralele s Memorandumom SANU i strahovati da je to isto, jer i SANU ima pravo osmišljavati srpsku strategiju, ali je ključno pitanje u tome je li ona imperijalno orijentirana prema tuđim životnim prostorima ili okrenuta zaštiti vlastita identiteta u suživotu s drugima.)

Valja nam uočiti da se u promišljanju vlastita strateškog zajedništva nigdje ne spominju europske ili neke druge integracije u kojima se (mi Hrvati iz više država) opet možemo zajedno naći. Činimo to iz najjednostavnijeg razloga što naše zajedništvo treba biti naša volja, naša odluka i naš čin, bez obzira na bilo kakav globalni ambijent u kojem se nalazimo ili ćemo se naći. Hrvati su u povijesti više puta mislili da će se sve posložiti samim tim što postaju dio nekog šireg političkog konteksta koji će im «automatski» donijeti rješenje njih samih. A upravo se događalo obrnuto, pa se nakon razočaranja i svijesti o tome da se ništa nije riješilo samo od sebe, hrvatski narod morao pripremati na to da će taj neodgodivi put do samodefiniranja strategije vlastita zajedništva tražiti nove vlastite žrtve.

Stoga, jednostavno rečeno, umjesto neprestanog postavljanja pitanja prava svoje elementarne opstojnosti i od raznih drugih subjekata dopustivog nacionalnog zajedništva Hrvati napokon trebaju znati postaviti i svoje vlastite dugoročne, strateške i hrabre – odgovore!

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXI.)

ODNOS IZMEĐU STEPINCA I HRVATSKIH DRŽAVNIH VLASTI BIO JE KOREKTAN I PRIJATELJSKI!

Stepinac je imao više prilika, da iznese pritužbe na ponašanje hrvatskih državnih vlasti prema sebi. U dva navrata je to i učinio. U obrambenom govoru pred jugoslavenskim komunističkim sudom u Zagrebu 3. listopada 1946. izjavio je, da nije bio "persona grata ni Nijemcima ni ustašama", ali je istodobno ustao i u obra-

Piše:

Ivan GABELICA

Hrvatskoj, pa prenaglašava svoja neslaganja s hrvatskim državnim vlastima. Ali ni u jednome ni u drugom slučaju ne tvrdi, da mu je **Kvaternik** ili bilo tko drugi prijetio zatvorom, iako nije imao nikakva razloga to prešutjeti, ako je takva prijetnja zaista postojala. Bilo je upravo obratno. Iznošenje te činjenice išlo bi u prilog njegovoj obrani, o čemu je on sigurno vodio računa, tim više što se tu nije sudilo Alojziju Stepincu, kako je sam isticao, nego zagrebačkomu nadbiskupu, dakle Katoličkoj crkvi, za koju je on bio spreman i umrijeti. Zašto bi štuo o tome, a istodobno u istom govoru branio ustaše i domobrane od kleveta i optuživao komuniste, da ugrožavaju život biskupima i da su ga ugorozili i njemu nedavno u Zaprešiću?

Zajednička osuda zločina

Da mu ustaše nisu prijetile, nego omogućavale punu slobodu djelovanja, neizravno potvrđuje i **Glaise von Horstenau**, njemački opunomoćeni general u Hrvatskoj, koji nije bio ni najmanje sklon ni ustašama, ni Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Kako tvrdi **Batelja**, Horstenau je jednom, komentirajući Stepinčeve propovijedi u crkvi, rekao: "Kad bi jedan biskup u Njemačkoj tako govorio, s propovjedaonicu živ ne bi sišao"(128). Stoga se opravdano postavlja pitanje istinitosti **Vranekovićeve** tvrdnje, kako je prenosi **Batelja**. U njoj se uopće ne navodi, pred kim je Kvaternik izjavio, da će Stepinca zatvoriti i koja su to stajališta hrvatskih državnih vlasti, kojima je Stepinac protivan, pa bi ga trebalo zatvoriti, a bez toga se ne može ni provjeriti njezina istinitost i ozbiljnost. Uvezvi još u obzir, da se je Stepinac godinu i pol dana kasnije prijateljski dopisivao s Kvaternikom, dok je ovaj

boravio na Semmeringu, cijela ta priča o njegovu zatvaranju postaje krajnje neuvjerljiva.

U "Službenom vjesniku zagrebačke nadbiskupije" iznosi se drugčija verzija o Stepinčevu uhićenju. Tamo, naime, piše, da je vlada Nezavisne Države Hrvatske, zbog predstavke što ju je nadbiskup Stepinac 20. studenoga 1941., po završetku Biskupske konferencije, uputio **Paveliću**, "zaključila uhapšenje zagrebačkog nadbiskupa, koje se imalo izvršiti poslije povratka Kvaternika iz Italije", ali se odmah naglašava, da je pod dojmom te predstavke došlo "do promjena na odgovornim mjestima ustaškog pokreta u Hercegovini", pa je za stožernika u Mostar došao "novi čovjek iz Zagreba, koji je imao izvršiti promjene na ostalim mjestima i uvesti režim zakonitosti i pomirljivosti"(129).

Radi razumijevanja ove tvrdnje potrebne su neke napomene. Odmah nakon partizanskoga dolaska na vlast, u Zagrebu se je vidjelo, da je nadbiskup Stepinac na udaru i da ga nova vlast namjerava uhiti i osuditi. Da do toga ne dođe, u "Službenom vjesniku zagrebačke nadbiskupije", u članku "Dokumenti nedavne prošlosti", koji je izlazio u nastavcima od 4. studenoga 1945. do 20. veljače 1946., objavljivani su dokumenti ili ulomci iz njih, kako bi se vidjelo, što je sve nadbiskup poduzimao za ugrožene osobe, i zaključilo, da je on nevin čovjek. Ali, osim izvornih dokumenata ili ulomaka iz njih, u članku se

Katolički tjednik "Nedjelja" slavi uspostavu NDH

nu ustaša i domobrana od neosnovanoga klevetanja, govoreći, "da nisu ni sva zlodjela u bivšoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj počinjena od ustaša i domobrana"(126). U pismu **J. Hurleyu**, namjesniku Apostolske nuncijature u Beogradu, pisanim 2. ožujka 1946. tvrdi, da je "ubrzo došao u latentni", dakle prikriveni, "stalni sukob s vladom NDH", odnosno, da je došao, "htijući ili ne htijući u stav opozicije prema ustaškom režimu"(127). Obje te izjave dane su u okolnostima, koje su nalažeći se na optuženičkoj klupi, kad je bio životno ugrožen, ne samo on osobno, nego i Katolička crkva na hrvatskim prostorima. U drugome slučaju, on se obraća predstavniku Crkve i tadašnjoj Jugoslaviji, koji je kao Amerikanac sigurno bio pun predrasuda o proteklim zbivanjima u

Ogulinski župnik Ivan Mikan i kapelan Dragan Petranović svečano dočekuju Pavelića prigodom povratka iz emigracije (13. travnja 1941.)

Nadbiskup Stepinac pozdravlja Pavelića na ulazu u crkvu sv. Marka, prigodom otvorenja Hrvatskoga državnog sabora

mjestimice nalaze i tvrdnje **dr. Nikole Kolareka**, urednika "Službenog vjesnika", za koje se ne navode nikakvi dokazi. Takva je, bez dokaza, i prije navedena tvrdnja, da je hrvatska državna vlada "zaključila uhapšenje zagrebačkog nadbiskupa". Nju je nekritički preuzeo **o. Aleksa Benigar** (130), a preko njega opet britanska povjesničarka **Stella Alexander** (131). Osim što nije podkrijepljena nikakvim dokazima, ta tvrdnja je u prvi mah nerazumljiva, a pojedini njezini djelovi su međusobno proturječni.

U kakvoj su, naime, svezi zaključak vlade o uhićenju Stepinca i slanje novoga ustaškog stozernika u Mostar, koji je imao zadaću izvršiti promjene "na odgovornim mjestima ustaškog pokreta u Hercegovini" i "vesti režim zakonitosti i pomirljivosti"? Na to pitanje može odgovoriti samo spomenuta Stepinčeva predstavka. Njome Stepinac izvješće Pavelića o zaključcima Biskupske konferencije, prema kojima rješavanje svih pitanja, koja se tiču prijelaza pravoslavaca na katoličku vjeru, spada isključivo u djelokrug katoličke crkvene hijerarhije, pa su radi provedbe toga načela donesene potrebne odredbe, kojima se, između ostaloga, onemogućuje svjetovnim vlastima miješanje u te poslove. Istiće se, da su do tada u radu na tim prijelazima počinjene pogreške, koje se sastoje u tome, što to nije bilo povjerenio hrvatskim katoličkim biskupima, pa su izostali očekivani rezultati. Za te pogreške Stepinac, prema predstavci, nije okrivljavao vladu Nezavisne Države Hrvatske, niti je te pogreške prikazivao "kao sistem nego kao čine neodgovornih čionica, koji si nisu bili svjesni svoje velike odgovornosti i posljedica". No, ti čini bili su, nažalost, odgovor "na politiku, osobito posljednjih

20 godina, i na zlodjela četnika i komunista, koji su toliko krvološtva počinili nad mirnim našim hrvatskim narodom". Kako na zasjedanju ove Biskupske konferencije nisu bili nazočni vrhbosanski nadbiskup **Šarić**, banjalučki biskup **Garić**, mostarski biskup **Mišić** i kotorski biskup i apostolski administrator dubrovačke biskupije **Butorac**, oni su Stepincu poslali pisana izvješća o prilikama u svojim dijecezama. Među tim izvješćima naročito se ističe Mišićev, u kojem se govori o neredu, nasiljima i okrutnostima na području mostarske biskupije. Ta izvješća su sastavni dio Stepinčeve predstavke Paveliću. Naglašavajući, da se činjenice navedene u predstavci ne iznose radi optuživanja bilo koga, "nego zato, da se u buduće zapriječe sve akcije neodgovornih elemenata", Stepinac je zahvalio Bogu, da se Pavelićevim zauzimanjem "prilike počinju sredivati". Pri kraju predstavke je rekao Paveliću: "Nitko ne može poricati, da su se dogodila strašna nasilja i okrutnosti, jer ste vi, Poglavnici, sami javno osudili nasilja raznih nazovi-ustaša, štoviše dali ih i strijeljati zbog izvršenih zločina. Zasluguje svako priznanje Vaša odlučnost, da u zemlji vlađa pravda i red" (132).

To bi bio sažet prikaz Stepinčeve predstavke Paveliću. Njome se ne napadaju ni Pavelić ni vlasta Nezavisne Države Hrvatske, nego im se izriču priznanja i pohvale zbog suzbijanja nereda i zločina u državi. U težnji da se suzbiju te pojave, Pavelić je, prema Kolareku, Benigaru i Stelli Alexander, upravo potaknut ovom predstavkom, razriješio dužnosti postojećega ustaškog stozernika u Mostaru i zamijenio ga novim, koji je imao zadaću provesti potrebne promjene

ostalih ustaških dužnosnika i tako podpuno "vesti režim zakonitosti i pomirljivosti". Dakle, u tom je dijelu Pavelić postupio posve u skladu s predstavkom. Tu pak između njega i Stepinca nije bilo nikakvoga razmimoilaženja, jer je on, kako se ističe u predstavci, sam javno osuđivao nasilja i njihove počinitelje da strijeljati. Stoga bi odluka, da se Stepinac uhiti zbog osude nereda, nasilja i okrutnosti, koja su se događala, bila suprotna dotadašnjoj Pavelićevoj politici i poduzetim političkim koracima u Mostaru, pa prema tome i nemoguća.

Kriva interpretacija Rušinovićeva svjedočenja

Slično Kolareku, Benigaru i Stelli Alexander tvrdi i Jure Krišto, ali on se, osim na Kolareku, još poziva i na **Nikolu Rušinovića** kao na dokaz, da je zaista postojala namjera, da Stepinac bude uhićen. Krišto, naime, piše, da je hrvatskim vlastima u Stepinčevoj predstavci naročito iritantna "bila činjenica da je Crkva ponovno zanijekala pravo državi miješati se u stvari koje pripadaju Crkvi" (133), pa očito s tim povezuje odluku vlasti, da uhiti Stepinca. No, to su Krištinje konstrukcije, domišljanja, za koje nema potvrde ni u jednom izvoru, na koj se poziva. To je u protimbi i s, već navedenom, izjavom nadbiskupa Šarića, koji je sigurno najbolje bio upućen u položaj Crkve u to vrijeme u Hrvatskoj, a koji je izjavio, "da nikada Katolička crkve nije bila toliko zaštićena i u svojim nastojanjima za širenje istine toliko zagarantirana", kao za vrijeme Pavelićeve vladavine (134), dakle za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske.

S tom slobodom djelovanja Crkve, o kojoj govori Šarić, bilo bi posve nespojivo

Pavelićovo izlaganje na saborskoj sjednici od 28. veljače 1942.

vo zatvaranje zagrebačkoga nadbiskupa zato, što zastupa stajalište, da poslovi prijelaza na katoličku vjeru spadaju isključivo u djelokrug katoličke crkvene hijerarhije. Potrebno je napomenuti, da se Kolarek i Rušinović, kao Krištini izvori, međusobno razilaze, kada je riječ o tome, tko je donio odluku, da Stepinac bude uhićen i zbog kojih razloga. Kolarek, već je rečeno, kaže, da je odluku donijela vlasta Nezavizne Države Hrvatske. Rušinović piše, da mu je u veljači 1942., prilikom svoga posjeta Italiji, čim je došao, Slavko Kvaternik, posve zabrinuto, rekao, da se Pavelić i njegov sin **Eugen-Dido Kvaternik** spremaju "zatvoriti nadbiskupa i izvesti ga pred sud zbog nekakve urote". Dakle, to bi bila osobna odluka Dr. Ante Pavelića i Eugena-Dide Kvaternika.

Kolarek i pisci, koji ga slijede (Benigar, Stella Alexander, pa i sam Krišto), razlog vide, kako je već navedeno, u Stepinčevu predstavci Paveliću od 20. studenoga 1941. Rušinović tvrdi, da mu je Slavko Kvaternik kazao, da Pavelić i Dido Kvaternik to "rade pod pritiskom Nijemaca, kojima je Stepinac dodijao sa svojim propovijedima", jer "nemilo šiba" po njima i "tuče po bezbožnim ideologijama, kako on nazivlje nacizam i komunizam"(135). Ali iz daljnje Rušinovićeve pripovijedanja nedvojbeno se dade zaključiti, da je tvrdnja o uhićenju i izvođenju pred sud Stepinca bila samo prazna priča i ništa više. Kaže, da mu je Kvaternik još rekao, da bi on, Rušinović, "kao naš predstavnik kod Vatikana, bio najpozvaniji posredovati kod Poglavnika", tim više što mu je Poglavljenik sklon i ima u nju puno povjerenje. Treba hitno odputovati u Zagreb i reći Paveliću, da je u Vatikanu saznao za namjeru, da Stepinac bude uhićen, pa ga je došao o tome izvjestiti. S tim se je složio i dr. Stjepan Perić, hrvatski poslanik u Rimu. I Rušinović je tako postupio. U Zagreb je došao u osam sati ujutro idućeg dana, a već u deset sati ga je Pavelić primio na razgovor. Ispripovjedio mu je "o tobožnjim glasinama u Rimu o uroti protiv nadbiskupa Stepinca", onako kako se je dogovorio sa Slavkom Kvaternikom i dr. Perićem, dodajući, "da se za tu zavjeru okrivljuje Nijemce i Didu". Pavelić je iznio neprilike, koje mu nastaju zbog Stepinčevih napadaja na

Nijemce, iako se je složio, da u njegovim propovijedima ima istine, ali ih zbog praktičnih razloga i očuvanja hrvatske državne nezavisnosti drži netaktični ma. Za Stepinca je, kako kaže Rušinović, rekao: "On je u svemu dogmatičan, a toga u politici nema i ne može biti. Već ga dulje vremena nisam video. Meni nije do sukoba s njime, ali je s njim teško. Sam ne znam što bih". O uroti nije bilo ni riječi(136).

Rušinović je, kao savjetnik u hrvatskom poslanstvu u Rimu, zadužen za odnose s Vatikanom, odlučio, s Pavelićevim dopuštenjem, posjetiti Stepinca. Kaže, da ga je Pavelić tom zgodom zamolio, da uruči "nadbiskupu njegove pozdrave i da ga, u njegovo ime", pozove "na razgovor u njegovu uredu, na Markovu trgu i u vrijeme koje nadbiskupu odgovara" (137). Odmah iz predsjoblja Pavelićeva ureda dogovorio je sastanak sa Stepincom i za svega nekoliko minuta bio je u nadbiskupskim dvorima. Nadbiskup Stepinac ga je odmah primio, a on mu je ispriječio, što je Slavko Kvaternik kazao u Rimu. Ujedno mu je izručio Pavelićev pozdrav i poziv da ga posjeti u njegovu uredu i u vrijeme koje mu odgovara. Stepinac je prihvatio poziv i zamolio Ru-

Na primanju kod njemačkog poslanika, sjede: načelnik Werner, biskup Popp, nadbiskup Stepinac, opat Marcone i mitropolit Germogen; stoje: Masucci, Balen, poslanik Cieker, Sušić, Giustianini, Kasche, Ivan pl. Perčević, poslanik Mitilineu, poslanik Gonzalez-Arnao. Sasvim desno J. Tortić i Vladimir Mintas

šinovića, da mu ugovori sastanak s Pavelićem za sutradan ujutro, u devet sati. Rušinović je, priča on dalje, iz svoga stanja obavijestio Poglavnika o dogovorenom sastanku, a Pavelić je veselo primio tu vijest i zaželio mu sretan povratak u Rim(138). Tako je sretno završila ta priča o uhićenju i izvođenju pred sud Stepinca.

Zbog čega je Slavko Kvaternik pustio u Rimu tu priču u javnost, ostat će, vjerojatno, zauvijek nepoznanica. Ako je Pavelić odlučio uhiti Stepinca i izvesti ga pred sud, sigurno ga ne bi od toga odvratio dolazak u Zagreb drugorazrednoga diplomatskog dužnosnika, kakav je bio Rušinović, s njegovom pričom, da se je vijest o tome raširila Vatikanom. Kao da je netko mogao i pomisliti, da se to uhićenje može izvesti bez znanja Vatikana. Sam opis razgovora s Pavelićem, koji šalje Stepinu pozdrave, poziva ga na razgovor i s veseljem prima vijest, da je Stepinac prihvatio poziv, dokazom je, da ni Pavelić ni Dido Kvaternik nisu namjeravali ni uhiti ni izvesti pred sud nadbiskupa Stepinca.

Odredbom o imenovanju prve hrvatske državne vlade od 16. travnja 1941. Slavko Kvaternik je imenovan Pavelićevim zamjenikom u svakom slučaju, u kojem bi ovaj "bio spriječen vršiti družnost Poglavnika". Bio je, dakle, po svomu položaju drugi čovjek u državi. On je otac Dide Kvaternika. Ako su zaista Pavelić i Dido Kva-

Nadbiskup Stepinac sudjeluje u radu Hrvatskoga državnog sabora

Nadbiskup Stepinac i
dr. Andrija Artuković

ternik namjeravali uhitit Stepinca, onda je Slavko Kvaternik svojim autoritetom kao drugi čovjek po položaju u državi i kao otac mogao više nego itko učiniti, da do toga ne dođe. Za to mu nije trebao Rušinović i njegovo posredovanje. U svojim sjećanjima "NDH i dr. Pavelić", pisanim u zatvoru četiri - pet godina kasnije, vjerojatno na zahtjev UDBE, dok su mu ti događaji morali biti još u dobrom pamćenju, Slavko Kvaternik ne skriva svoju mržnju i bijes prema Paveliću. Svakakvim ga prikazuje i svašta mu stavlja na teret, ali ga ne optužuje, da je htio uhititi Stepinca. Da je postojala i pomisao o tome, on to ne bi zaboravio i ne bi propustio spomenuti.

Dakle, postoje tri različite, u mnogo čemu proturječne, verzije o namjeri vlasti Nezavisne Države Hrvatske, da krajem 1941. ili početkom 1942. uhitite Stepinca i izvedu ga pred sud. Sve su one preopćenite i ni za jednu od njih nema dokaza, da je ta namjera zaista postojala, niti se navode dokazima podkrijepljeni razlozi, zbog čega je trebao biti uhićen i zbog čega do toga nije došlo. Ni jedna od njih ne može izdržati stručnu kritiku. O tom uhićenju ništa ne znaju osobe, koje su sa Stepincom najuže surađivale i svakodnevno se u radu s njim susretale (**Masucci, Lacković**). Njihove izjave (Lacković) tu mogućnost podpuno isključuju. Stoga su tvrdnje o Stepinčevu uhićenju samo puke glasine neobavještene javnosti, koje ozbiljni znanstvenici ne bi trebali ni uzimati u obzir.

Pozadina javnoga sporu s dr. Julijem Makancem

No, dr. Jure Krišto tvrdi, da su hrvatske državne vlasti planirale po drugi put uhititi

ti nadbiskupa Stepinca zbog njegove propovijedi, održane na kraju pokorničke procesije pred zagrebačkom katedralom na Blagdan Krista Kralja 31. listopada 1943.(139). U toj je propovijedi zagrebački nadbiskup osudio i komunizam i rasizam, ali i sustav strijeljanja talaca u ratu. Zaista je ušao u srž rasizma, kada je rekao: "Katolička crkva ne pozna rasa, koje gospoduju i rasa koje robuju. Katolička crkva pozna samo rase i narode kao tvorevine Božje, a ako koga više cijeni, to je onaj, koji ima plemenitije srce, a ne jaču pesnicu"(140). Ova je propovijed izazvala buru u hrvatskom političkom životu, pa je na nju u "Hrvatskomu narodu" 7. studenoga 1943. člankom "Pozvani i nepozvani" dosta oštro odgovorio **dr. Julije Makanec**, ministar narodne prosvjete. Prigovorio mu je, da širi defetizam, da nije osudio one koji ugrožavaju hrvatske duhovne vrijednosti i ruše hrvatsku državu i da se miješa u stvari, koje ne razumije(141).

I do sada je Stepinac oštro, čak i oštije i sustavnije, napadao rasizam, što su ga naučavali njemački nacionalsocijalisti, ali hrvatske državne vlasti nisu na to reagirale. Očito je, da su sada postojali jaki državni razlozi, zbog kojih je Makanec javno odgovorio na njegovu propovijed. Ali nema nikakva dokaza, da je Pavelić ili vlasti padalo na pamet, da ga zbog te propovijedi uhitite. Nikakve dokaze, "da je nadbiskupovo uhićenje uistinu bilo planirano", kako to Krišto tvrdi, stvarno ne nude ni on sam. Ne može ih ni ponuditi, jer ih nema. On navodi izvješća hrvatskih obavještajaca, kojijavljaju, kako se govori, da je Stepinac uhićen. Prepričava i izjavu **Stjepana Ramljaka**, nekadašnjega podpredsjednika Velikoga križarskog bratstva, a tadašnjeg namještenika u Glavnom ustaškom stanu, dajući joj potpuno izopachen smisao. Ta izvješća obavještajaca i Ramljakova izjava samo su dokaz, da se je na ulici, u gostionici ili u nekomu uredu govorkalo o Stepinčevu uhićenju, ali nisu nikakav dokaz, da su to Pavelić ili vlasta planirali. I ne samo to. Ramljakova izjava potvrđuje, da takvi planovi nisu ni postojali. Dogovorno s **dr. Lovrom Sušićem**, postrojnikom Ustaš-

koga pokreta, a po predhodnomu Pavelićevu odobrenju, on se je ponudio, da razgovara sa Stepincom o toj propovijedi i da tako razjasni tu stvar. Nadbiskup ga je primio i u razgovoru, koji je trajao šest sati, razjasnio mu je smisao propovijedi. Ramljak je to prenio Paveliću, pa je time i tako, kako on kaže, "taj slučaj bio riješen i o njemu se nije više govorilo"(141). Odluka državnoga poglavara ili vlade, da nekoga uhititi, sigurno se ne povlači nakon samo jednog takvog razgovora.

Sa sigurnošću se može tvrditi, da Makanec odgovor na Stepinčevu propovijed nije potaknut nikakvim zlim namjerama. To potvrđuje i Makančeva božićna čestitka poslana Stepincu 23. prosinca 1943., dakle samo mjesec i pol kasnije, koja u cijelosti glasi: "U povodu ovogodišnjeg blagdana Isusova rođenja, dopustite mi, Preuzvišeni gospodine nadbiskupe, da Vam srdačno čestitam i da Vam u ime najviše hrvatske prosvjetne vlasti zaželim mnogo uspjeha u Vašem teškom i odgovornom radu oko moralnog i vjerskog podizanja hrvatskog naroda". Stepinac je odgovorio na ovu čestitku, ali sadržaj njegove čestitke nije poznat(143). Da je postojala zla namjera, ne bi među njima u ovako kratkomu vremenu došlo do izmjene božićnih čestitki. Zbog čega je ipak odgovorio na Stepinčevu propovijed, Makanec je obrazložio na saslušanju pred partizanskim vlastima 29. svibnja 1945. Ističući, da nije mislio, da je ta propovijed uperena "protiv ustaškog pokreta", nego "protiv rasističke teorije", što su zastupali i predsjednik vlade **dr. Nikola Mandić** i ministar **dr. Edo Bulat**, doslovce je rekao: "Odgovor koji sam ja dao preko "Hrvatskog naroda" na Stepinčev govor, nije bio uperen protiv Stepinca, nego je imao zadatak, da se njime izbjegnu nepoželjne nesuglasice iz-

Slavko Kvaternik, Casertano i Stepinac

među ustaške i njemačke vlasti, koje bi mogle nastati poslije toga govora". Uvјeren je, "da Stepinac nije shvatio" Makančev odgovor "kao napad na njega, nego kao članak napisan iz državne nužde"(144). Ta državna nužda zaista je postojala, pa se može u podpunosti vjerovati ovakvomu Makančevu obrazloženju, iako je dano na saslušanju pred partizanskim vlastima. Zbog toga je i razumljivo, da je Pavelić reagirao upravo onako, kako to opisuje Stjepan Ramljak.

Naime, njemački generali, mahom austrijskoga podrijetla, i SS-službe, bili su prosrpski i jugoslavenski nastrojeni i nikačko se nisu mirili s Nezavisnom Državom Hrvatskom. Bili su joj otvoreni neprijatelji i stalno su rovarili protiv nje. Neprekidno su obasipali Hitlera prijedložima i memorandumima, da se zbaci s vlasti Pavelić i Ustaški pokret, da se dovede na vlast Hrvatska seljačka stranka, i da se u Hrvatsku uvede njemačka vojna uprava i da se tako silom uništi hrvatska državna nezavisnost. Inspirator svih ovih nastojanja bio je general Glaise von Horstenau, a uza nj su se još isticali generali Alexander Löhr, Lothar Rendulic, Walter Warlimont, Weichs, Bader i drugi. Njima se je suprotstavljalо ministarstvo vanjskih poslova, predvođeno ministrom Joachimom von Ribbentropom, a posebno Siegfried von Kasche, njemački poslanik u Hrvatskoj. Ovi prijedlozi, memorandumi i zahtjevi protiv hrvatske državne nezavisnosti naročito su učestali 1943., a posebno su se intenzivirali uoči i nakon kapitulacije Italije. Povodom toga je u Hitlerovu glav-

Katolički episkopat kod Pavelića

nom stožeru u noći između 30. i 31. kolovoza 1943. održana posebna konferencija o stanju u Hrvatskoj i o mjerama, koje u njoj treba poduzeti. Osim Hitlera, nazočni su bili generali Jodl i Warlimont i feldmaršal Keitel, te ministar Ribbentrop i poslanik Kasche. Polazeći od obavijesti, što su ih dobili od Glaisea von Horstenaua i njemu bliskih vojnih krugova, Jodl i Warlimont su oštros ustali protiv Pavelića i Ustaškoga pokreta, a Kasche im se je suprotstavljalо, tvrdeći, da "bi bilo najbolje da Hrvatska ostane i dalje nezavisna država uz najtješnju suradnju s Reichom" Nakon te rasprave Hitler je zaključio, da "uvođenje njemačke vojne uprave u NDH ne dolazi uopće u obzir" i da "Reich nastavlja surađivati s Pavelićem i njegovom vladom" i dalje. No, Glaise von Horstenau se nije mirio s ovim zaključcima, pa je 26. listopada 1943. Vrhovnomu zapovjedništvu njemačkih oružanih snaga dostavio prijedlog, kojim se stvarno ide za gašenjem hrvatskoga državnoga suvereniteta.

K istom cilju vodio je i prijedlog feldmaršala von Weichsa od 24. listopada iste godine, iako se je sadržajno razlikovalo od von Horstenauova prijedloga. Zbog toga je Hitler ponovno sazvao konferenciju za 29. listopada 1943., na kojoj se je opet raspravljalo o sudbini Nezavisne Države Hrvatske. Na ovoj konferenciji su, uz Hitlera, bili nazočni

general Hermann Neubacher, von Ribbentrop i Edmund Veesenmayer, Ribbentropov specijalni agent u Zagrebu u travanjskim daniма 1941. godine. Hitler je otvorio raspravu, polazeći od tvrdnji sadržanih u prijedložima generala von Horstenaua i feldmaršala von Weichsa. Tim stajalištima se je svojom argumentacijom suprotstavio von Ribbentrop, što je izazvalo promjenu početnoga Hitlerova raspoloženja, pa je on na kraju, između ostaloga, zaključio, da su hrvatsku državnu vladu dužni podupirati i Glaise von Horstenau i Siegfried von Kasche. Znači,

odлука je i ovaj put pala u korist očuvanja hrvatskoga državnog suvereniteta. To su samo neki od slučajeva, u kojima su moćne njemačke vojne snage pokušale uništiti taj suverenitet(145). I bio je dovoljan samo jedan nespretan politički korak s hrvatske strane, da u Njemačkoj prevagnu političke snage, koje su protivne tomu suverenitetu i da Hrvatska dođe pod njemačku vojnu upravu. Za to im je mogao poslužiti i Stepinčev govor od 31. listopada 1943., ako bi s hrvatske službene strane ostao bez odgovora. Taj govor je, naime, dirnuo Nijemce u najosjetljivije mjesto, jer rušenjem rasne teorije, ruši se cijela nacionalsocijalistička ideologija, a Pavelić i hrvatsku državnu vladu, kao čimbenike odgovorne za opstanak države, doveo je u politički krajnje neugodan položaj. Zbog toga, i samo zbog toga, Makanec je odgovorio na Stepinčevu propovijed, a ne zato što bi on, hrvatska državna vlada ili Pavelić bili Stepinčevi neprijatelji ili što se ne bi slagali s njegovom propovijedi.

Naravno, Stepinac sigurno nije znao za ovo rovarenje moćnih njemačkih vojnih krugova protiv hrvatske državne nezavisnosti, kojoj svojom propovijedi nije imao namjeru škoditi. Ali zato su to znali Pavelić i hrvatska državna vada. Stoga ga je tjedan dana nakon propovijedi pozvao k sebi dr. Nikola Mandić i u Lorkovićevu nazočnosti ga je upozorio na njezine manjkavosti sa stajališta zaštite hrvatskih nacionalnih probitaka, No, i u svezi s tim razgovorom šire se lažne tvrdnje. Krišto, pozivajući se na dnevnik Glaisea von Horstenaua, kako ga navodi Kazimirović, piše, da je "odmah poslije nadbisku-

Pavelić i Stepinac u veljači 1942.

Stepinac i Budak na nekoj priredbi

pove propovijedi" dr. Nikola Mandić, predsjednik vlade, izvršio "pritisak na nadbiskupa Stepinca, pozvavši ga u svoj ured uz prisutnost ministra unutarnjih poslova Mladena Lorkovića"(146). On tu opet iskrivljuje, sada smisao von Horstenuovih riječi, koji je o tomu, prema prijevodu sa srpskoga na hrvatski jezik, zabilježio ovo: "Tjedan dana potom, predsjednik vlade Mandić pozvao je k sebi nadbiskupa, da bi mu u prisutnosti Lorkovića skrenuo pozornost na nezgodnost njegova nastupa. ...Možda bi se moglo i razumjeti, što se crkveni knez ljuti na pripadnike njemačke vojske, ali on ne bi smio pritom nijednog slušatelja ostaviti u sumnji u pogledu tabora, u kojem se sam nalazi. ... U početku je nadbiskup reagirao vrlo plahovito i kao opravdanje za ono, što je rekao, pozvao se, između ostalog, na riječi 'jednog visokog njemačkog časnika', koji mu je govorio o 'podivljaloj soldatesci'. (...) Na kraju je Stepinac izjavio, da će pri svojoj slijedećoj 'enuncijaciji' nastupiti posve jasno za Hrvatsku i njezinu borbu za egzistenciju"(147).

Iz ovoga se vidi, da nije bilo nikakva Mandićeva pritiska na nadbiskupa Stepinca, nego mu je predsjednik vlade samo skrenuo pozornost na neke manjkavosti njegove propovijedi sa stajališta zaštite hrvatskih državnih probitaka, kako ih on vidi. Može se netko složiti ili ne složiti s Mandićevom ocjenom te propovijedi, ali nitko nema pravo to nazivati pritiskom, kada nikakva pritiska nije bilo.

Na žalost, Krišto se u svojim neprihvataljivim tvrdnjama ne zaustavlja na tomu, nego ide korak dalje, pa piše: "Ako nadbiskup nije bio uhićen, bio je u svojevrsnom kućnom pritvoru, te se nije pojavljivao u javnosti"(148). Kao dokaz za ovo služi mu pismo engleskoga kardinala **Griffina** od 18. listopada 1946., prema kojemu je Stepinac "neko vrijeme proveo

u kućnom pritvoru koji mu je odredio Pavelić"(149). Karinal Griffin se vjerojatno nikada nije susreo sa Stepincom i vjerojatno se nisu ni poznavali. Sigurno je, da nikada nije dolazio u Nezavisnu Državu Hrvatsku, pa se ne zna, odakle bi mu bilo poznato, da je Stepinac "neko vrijeme proveo u kućnom pritvoru koji mu je odredio Pavelić". To nije nikada ni jednom svojom riječju potvrdio Stepinac, ni njegovi branitelji pred sudom, a niti svjedoci koji su na prijedlog obrane saslušani. O tome ništa ne znaju ni ostale osobe, koje su se sa Stepincom svakodnevno, zbog naravi službe, susretale (Massucci, Lacković). Štoviše, svojom izjavom, da su Stepinčevi odnosi s Pavelićem bili korektni, Lacković isključuje mogućnost, da bi zagrebački nadbiskup za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske ikada bio u ikakvome kućnom pritvoru, pa su Griffinove i Krištine tvrdnje neistinite. Izgleda, da Krišto pabirči po svijetu izjavu ljudi, koji su bili ne samo daleko od samoga događaja, nego s događajima nisu bili u nikakvoj svezi, pa ih odmah, bez ikakva provjeravanja, prihvata kao istinite, umjesto da se okrene k izjavama i dokumentima, koji potječu, u prvom redu, od samoga Stepinca, a zatim od ljudi, s kojima je on svakodnevno bio u neposrednom dodiru, i drugih osoba neposredno povezanih s događajima, i da tu traži istinu o Stepincu.

Izmišljotine o planiranju atentata

Na kraju analize svih vjerodostojnih dokaza sa sigurnošću se može zaključiti, da nikada u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nije namjeravano uhićenje bl. Alojzija Stepinca, niti su predstavnici tadašnje vlasti činili na nj bilo kakav pritisak, a niti je tada bio stavljen u ikakav kućni pritvor. U hrvatskoj državi bio je podpuno slobodan u svom djelovanju.

h) No, najteža optužba, koja se zbog Stepinca diže protiv hrvatskih državnih vlasti, jest tvrdnja, da su ustaše planirale izvršiti atentat na nj i ubiti ga. Jure Krišto piše, da je ustaška skupina, predvođena **Viktorom Tomićem**, u svom programu imala i "atentat na nadbiskupa Stepinca", odnosno da je taj atentat trebao "da bude izveden na nadbiskupa dr. Stepinca, kada je on držao govor povodom ubijstva njegovog brata, ali po naređenju sa višeg mesta treba da se pričeka"(150). Nada

Kisić-Kolanović kaže, da je Tomić s ekstremističkim "pukovnicima planirao atentat na Lorkovića, Stepinca i Košaka"(151). I zaista, u zabilješci od 3. srpnja 1944., koja se nalazi u arhivskom gradivu **Hansa Helma**, stoji, da je "skupina Tomić", kojoj je bio vođa **Josip Marković**, državni tajnik i glavni ravnatelj Hrvatskih željeznica, a sačinjavaju je, između ostalih, **Ivo Herenčić**, **Vjekoslav Luburić**, **Ante Štitić**, **Ico Kirin**, **Josip Rukavina** i, naravno, Viktor Tomić, izvršila atentat na domobranskoga generala **Prpića**, pripremila atentat na ministre Lorkovića i Košaka, a "treći atentat je trebalo da bude izvršen protiv nadbiskupa dr. Stepinca, kada je on održao govor prilikom ubojstva svog brata, ali je s najvišeg mesta stigla zapovijed, da se još pričeka"(152). Zbog njezine ozbiljnosti ovom se je zabilješkom potrebno studiozniye pozabaviti.

Hans Helm je rođen 30. lipnja 1909. u Münchenu. Odslušao je osam semestara filozofije. Krajem 1934. napustio je studij i zaposlio se je u münchenskom redarstvu. U ljeti 1936. završio je tečaj časničke škole. Nakon toga je najprije dodijeljen Uredu kriminalnoga redarstva Reicha. U travnju 1937. premješten je u Ured tajnoga državnog redarstva (Gestapo). Usredotočio je svoj rad na hrvatsku emigraciju, dakle za nadziranje hrvatskih političkih emigranata, i na izgradnju zaštitnih mjera za vodeće inozemne ličnosti. U tom je radu došao u dodir s vodećim ličnostima hrvatske emigracije u Njemačkoj (dr. Lorković, dr. Jelić, dr. Artuković). Početkom 1938. dodijeljen je na rad njemač-

Uspomene dr. Nikole Rušinovića

komu poslanstvu u Beogradu, ali bez diplomatskih prava. U ožujku 1942. postavljen je za policijskoga izaslanika pri njemačkomu poslanstvu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Službu je formalno preuzeo 1. travnja te godine, a sa stvarnim je radom započeo nešto kasnije. S nekim je hrvatskim državnim dužnosnicima bio u vrlo lošim odnosima. Slavko Kvaternik ga je označavao izrazitim srbofilom i nikad ga nije primio na razgovor(153). Sam pak Hans Helm i njegovi suradnici posebno su optuživali Viktora Tomića, dužnosnika Sigurnosne službe u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, i osobe, s kojima je on bio povezan, za takvo protunjemačko raspoloženje, koje je išlo do otvorenoga neprijateljstva. Tako njemački obaveštajac, inače Helmov suradnik, 5. prosinca 1942. javlja, da se iz Tomićeve okoline "javlja i o planovima atentata, a koje oni odaju u bijesu i ljutini", a naročito atentata protiv "Helma i njegovih suradnika"(154). Takvi odnosi nastavljeni su i idućih godina, pa je Helm 8. ožujka 1944. od njemačkih agenata, koji su mu bili podređeni, dobio obavijest, da Tomić sa svojim suradnicima stvara skupinu, "koja ima glavnu zadaću, da pohvata sve suradnike njemačke obaveštajne službe i da ih poubija"(155). Ovakvi odnosi sigurno su utjecali na sadržaj izvješća, što ih je o Viktoru Tomiću i njegovim suradnicima Hans Helm dostavljao svojim središnjim tijelima u Berlinu.

Uz Helma u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj je djelovala skupina njemačkih agenata, kojima je on kao svojim suradnicima bio nadređen. U arhivskom gradivu kao Helmovi suradnici posebno se ističu **Nonnenmacher, Koppel** (konspirativno ime "Klaser"), **Schumacher**, agent s konspirativnim imenom "Kohlenklau" i mnogi drugi. Oni su za Helma skupljali obaveštajne podatke, a on ih je u svojim izvješćima slao u Berlin. Određene podatke

dostavljaо mu je i general Glaise von Horstenau. Prema istražnom materijalu **Rudolfa Schremса**, referenta u odjelu VI. E-3a njemačke obaveštajne službe, Helm je kao ličnost bio slab i podložan tuđim utjecajima, sklon opijanju i ženama, njegova su izvješća u središnjim tijelima primana "prično oprezno", a on je slovio kao osoba "obaveštajno bez vrijednosti". Ing. **Hans Ott**, također njemački obaveštajac, u svome istražnom materijalu tvrdi, da je 7. svibnja 1945. Helm "zbog pijanства odklonio zajedno s poslanikom Kascheom napustiti Zagreb"(156). Izgleda, da se je svojim odnosom prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i u obaveštajnoj djelatnosti očitovo sukob između njemačkih vojnih krugova i SS-službi, kojima je pripadao Helm, i njemačkoga ministarstva vanjskih poslova, koje je predstavljao poslanik Kasche. Siegfried Kasche je bio nadređen Helmu, pa je "energično tražio da mu se cijelokupna pošta, koja je išla za Berlin", a time i "za Amt VI. određeni obaveštajni materijal", donese na uvid zbog uzimanja na znanje. Helm je formalno udovoljavao "toj zapovijedi, ali se čuvao da upravo političke izvještaje uvijek podnese na uvid Kascheu" zbog njegova tobožnjega prijateljstva s hrvatskim državnim vlastima(157). Iz ovoga se vidi, da je obaveštajna djelatnost Hansa Helma i njegovih suradnika bila u službi onih njemačkih snaga, koje su ustrajno radile na podkopavanju hrvatskoga državnog suvereniteta i na rušenju hrvatske državne vlasti. Sve ove činjenice treba imati na umu pri ocjenjivanju dokazne vrijednosti njihovih obaveštajnih podataka i izvješća.

Arhivsko gradivo Hansa Helma sadržano je u 36 kutija u Hrvatskome državnom arhivu. Dobar dio toga gradiva odnosi se na Nezavisnu Državu Hrvatsku i na njezine političke i vojne ličnosti i događaje. Koliko je poznato, ono do sada nije proučeno ni vrednovano. Bez toga je pogrešno pozivati se na pojedine

Dr. Nikola Rušinović (lijevo) sa svojim tajnikom, u Opatiji 1943.

podatke, koji se nalaze u njemu, kao na dokaz za svoje tvrdnje. To se odnosi na svako gradivo ovakve vrste. Obaveštajci na razne načine prikupljaju obaveštajne podatke: od doušnika, snimanjem, prisluškivanjem razgovora na ulici, u gostionici i sl. Tako prikupljene vijesti se slijevaju u središnjicu, gdje ih analitičke službe analiziraju i provjeravaju. U prikupljanju vijesti postoji borba suparničkih obaveštajnih službi, u kojoj jedna drugoj svjesno podmeće dezinformacije. S obzirom na Helmove već istaknute slabosti, pa čak i nesposobnost, naročito je potrebno provjeriti istinitost i vjerodostojnost ovoga njegova gradiva, pa tako i svake tvrdnje iz njega, kojom se netko hoće poslužiti u svomu radu.

No, već površnim pregledom, bez studoznjega proučavanja, uočavaju se u njemu notorne netočnosti i proturječnosti, kako u pogledu životopisnih podataka, tako i u pogledu bitnih političkih događaja. Tako se tvrdi, da je **Erich Lisak**, ustaški pukovnik, rođen 29. siječnja 1902., a **Vinko Pečnikar**, također ustaški pukovnik, isto 1902. godine (158). Ali, to ne odgovara istini. Lisak je rođen 29. siječnja 1912., a Pečnikar 4. lipnja 1909. To bi ipak bile sitnice, kada ne bi bilo drugih pogrešaka. Za Pavelića se navodi, da je 1939. pobjegao "iz Jugoslavije, zajedno sa **dr. Emanuelom Gagliardiem**", a za **Budaka**, da je "u vremenu od 1931. do 1935. godine prvo bio u Italiji, a zatim u Beču, pa se pomoću raznih veza 1935. godine vratio u Jugoslaviju"(159). To je sve netočno. Pavelić je emigriralo 1929. Emmanuel Gagliardi je napustio Jugoslaviju odmah nakon propasti Austro-Ugarske, dakle 1918. godine. Budak je otišao u emigraciju 2. veljače 1933., a vratio se je 6. srpnja 1938. U Helmovu arhivskom gradivu se tvrdi, da je ministar **dr. ing. Josip Balen** gimnaziju pohađao "u Senju i na Širokome Brijegu, kraj Mostara, kod

Nadbiskup Stepinac na pogrebu predsjednika Hrvatskoga državnog sabora, Marka Došena, u rujnu 1944.

"Nedjelja" u Pavelićevu čast
u srpnju 1944.

franjevaca", koju je "s njime tada polazio" i dr. Ante Pavelić, a za Pavelića još i to, da je stajao "u srodstvu sa židovskom obitelji Frank"(169). Ni to ne odgovara istini. Ni Balen i Pavelić nisu pohađali školu u Širokome Brijegu. Ni poglavnik ni njegova supruga nisu bili u srodstvu s obitelji Frank. To je bio Slavko Kvaternik. O dr. Jozu Dumandžiću piše u izvješću Hansa Helma od 4. ožujka 1943., da ima "veze s jezuitskim paterom Muellerom, priorom dominikanaca i provincijalom franjevaca, koji svi potječu iz jezuitskoga samostana na Širokom Brijegu, kraj Mostara". Slično piše i o ministru dr. Pavlu Cankiju(161). U Širokom Brijegu je franjevački, a nikada nije postojao isusovački samostan. U arhivskomu gradivu se dalje kaže, da je dr. fra Radoslav Glavaš 1943. referent za crkvena pitanja u Ministarstvu unutarnjih poslova Nezavisne Države Hrvatske, dr. Mladen Lorković "bio 1942. šef ustaša u Zagrebu", dr. Vladimir Mintas "ministar hrvatske vlade", Ivan Oršanić "glavni urednik lista "Hrvatski narod", koga je izdavao književnik" Mile Budak, te ministar propagande u vlasti sastavljenoj u Pavelićevu odsutnosti, dr. Nikola Rušinović bio "1943. ministar u vlasti NDH", dr. Milovan Žanić "hrvatski ministar financija u Zagrebu", a Vjekoslav - Maks Luburić "ministar hrvatske vlade"(162).

Sve su ove tvrdnje neistinite. Glavaš je bio pročelnik Odjela za bogoslovanje u Ministarstvu pravosuđa i bogoslovlja, Lorković nikada nije bio šef ustaša u Zagrebu, Mintas, Rušinović i Luburić nikada nisu bili ministri ni u jednoj hrvatskoj

državnoj vlasti, Žanić nikada nije obavljao dužnost ministra financija, niti je Oršanić ikada bio ministar propagande, a takovo ministarstvo u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nije ni postojalo. Oršanić nikada nije bio glavnim urednikom "Hrvatskoga naroda". Za Eugena-Didu Kvaternika se tvrdi, da je prije 1941. živo "sa svojim ocem u Njemačkoj", pa je tada odražavao "veze sa svojim poznanicima u Zagrebu kao posrednik svoga oca"(163). U ovoj tvrdnji nema ni trinka istine. Dido Kvaternik je od polovice prosinca 1933. pa do travnja 1941. stalno živio u emigraciji i bio je najbliži Pavelićev suradnik.

Nadbiskup vrhbosanski Ivan Ev. Šarić u emigraciji u Madridu

Kroz cijelo to vrijeme Slavko Kvaternik je živio u Zagrebu i sa sinom Didom nije uopće bio fizički povezan, pa mu Dido nije ni mogao ni trebao biti posrednikom u održavanju sveza sa Zagrebom.

Bilješke:

126. Zbornik "Stepinac mu je ime", knj. I., str. 34. i 37.
127. Juraj Batelja, nav. dj., str. 313.
128. Isto, str. 242.
129. SVZN br. 5., Zagreb, 16. 11. 1945., str. 26.-27.
130. O. Aleksa Benigar, nav. dj., str. 427.
131. Stella Alexander, nav. dj., str. 64.
132. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. II., str. 113.-118.
133. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. I., str. 96.-97., Isti: Sukob simbola, str. 77.-78.
134. Članak "Ivan Ev. Šarić (1871. - 1960), nadbiskup vrhbosanski", u Zborniku "Ante Pavelić - 100 godina", Zagreb, 1995., str. 186.
135. Dr. Nikola Rušinović: Moja sjećanja na Hrvatsku, Zagreb, 1996., str. 121.
136. Isto, str. 122.
137. Isto, str. 123.
138. Isto, str. 126.
139. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. I., str. 109.-111.; Isti: Sukob simbola, str. 90.-92.
140. Zbornik "Stepinac mu je ime", knj. I., str. 48.
141. Isto, str. 51.-53.
142. Zbornik "Stepinac mu je ime", knj. II., str. 297.-299.
143. Bilješka 92., tjednik "Danas" pod naslovom "O Bogu bez Boga", Zagreb, 18. 9. 1990., str. 65.
144. Sudski spis Vrhovnog suda NR Hrvatske, Stup 6/46. - Proces Lisaku, Stepincu i dr., str. 857.
145. Vasa Kazimirović: NDH u svjetlu nemačkih dokumenata i dnevnika Gleza von Horstenau 1941.-1944., Beograd, 1987., str. 252.-254., 259.-260., 261., 262.-264., a također i str. 243.-244., 248.-249., 273. itd.
146. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. I., str. 109.; Sukob simbola, str. 90.-91.
147. Vasa Kazimirović, nav. dj., str. 281.
148. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. I., str. 111.
149. Pismo kardinala Griffina, obj. u tjedniku "Danas" pod naslovom "Iz britanskih arhiva. Pastirsko pismo nepokornosti", Zagreb, 9. 7. 1991., str. 54.
150. Jure Krišto, nav. dj., str. 107. i 311.; Isti: Sukob simbola, str. 88.-89. i 306.
151. Nada Kisić-Kolanović, nav. dj., str. 42.
152. HDA, Arhiv Hansa Helma, kutija 16, omotnica 78, str. 136.-137.
153. Isto, kutija 5, omotnica 147, II. dio, str. 1.-6.
154. Isto, kutija 16, omotnica 78, str. 75.-76.
155. Isto, str. 128.
156. Isto, kutija 5, omotnica 147, III. dio, str. 5., 36., 38. i 39.
157. Isto, str. 40.
158. Isto, kutija 15, omotnica 99, i kutija 27, omotnica 128.
159. Isto, kutija 27, omotnica 33, str. 6., i kutija 28, omotnica 172.
160. Isto, kutija 27, omotnica 10, i kutija 28, omotnica 172.
161. Isto, kutija 27, omotnica 39 i 50.
162. Jure Krišto: Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska 1941.-1945., knj. I., str. 133.; te HDA, Arhiv Hansa Helma, kutija 27, omotnica 131; kutija 28, omotnica 159, 170, 196 i 239; kutija 29, omotnica 149.
163. Isto, kutija 14, omotnica 225.

(nastavit će se)

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXXII.)

2829. **SABLJAK, Josipa** (Franjo) - rođ. 01.01.1896. u Belečkom Završju. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 18 mjes. zatvora.

2830. **SABLJAK, Anica** (Mijo) - rođ. 15.02.1922. u Kutovima, Našice. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

2831. **SABLJAK, Anica** (Petar) - rođ. 26.03.1923. u Lovašu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.4. na 6 god. zatvora.

2832. **SABLJAK, Dragica** (Marko) - rođ. 01.01.1934. u Oštarijama. Osuđ. 1980. presudom Okr. suda Karlovac po KZJ čl. 133/1 i 157 na 6 mjes. zatvora.

2833. **SABLJAK, Draga** (Joso) - rođ. 01.01.1925. u Saborskom, Karlovac. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.

2834. **SABLJAK, Jeronima** (Josip) - rođ. 02.08.1925. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Komande grada Zagreba po UVS čl. 13, na 20 god. zatvora.

2835. **SABLJAK, Vika** (Štefa) - rođ. 01.01.1898. u Keberu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl.3.t.14. na 7 god. zatvora.

2836. **SABLJARIĆ, Marica** (Ilija) - rođ. 01.01.1890. u Karlovcu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Karlovac po ZPND čl. 3. toč. 3. na 4 god. zatvora.

2837. **SABO, Ana** (Josip) - rođ. u Pleternici. Osuđ. 1945. rješenjem Odjela unutrašnjih poslova Slavonski Brod na 2 mjes. zatvora.

2839. **SABOL, Olga** (Josip) - rođ. 31.03.1914. u Reki. Osuđ. 1954. presudom Okružnog suda I Maribor po KZ čl. 303/1 na 6 mjes. zatvora.

2840. **SABOL, Vilma** (Josip) - rođ. 21.01.1884. u Pribislavcima. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Varaždin po UVS čl. 14. na 6 god. zatvora.

2841. **SABOLEK, Marija** (Matija) - rođ. 08.09.1902. u Zagrebu. Osuđ.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14, na 14 mjes. zatvora.

2842. **SABOLOVIĆ, Jelža** (Đuro) - rođ. 18.11.1920. u Tomašu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po RAZBOJSTVO na 10 mjes.es. zatvora.

2843. **SABOLIĆ, Barica** (Slavko) - rođ. 22.09.1953. u Zagrebu. Osuđ. 1973. presudom Općinskog suda Našice po KZ čl. 119/3. na 6 mjes. zatvora.

2844. **SABOLIĆ, Mara** (Mijo) - rođ. 04.10.1920. u Virovitici. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. na 3 god. zatvora.

2845. **SABOLIĆ, Mara** (Stjepan) - rođ. 23.04.1903. u Bundačevici. Osuđ. 12.02.1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND 5L.3.t.14. na 2 god. zatvora.

2846. **SABOLIĆ, Slava** (Martin) - rođ. 01.01.1928. u Zagrebu. Osuđ. 1980. presudom Okr. suda Zagreb po čl. 136/1 i 133/1 - na 2 god. zatvora.

2847. **SABOLIĆ, Terezija** (Josip) - rođ. 07.10.1909. u Novigradu, Koprivnica. Osuđ. 29.11.1945. presudom Komande Bjelovarskoga vojnog područja po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

2848. **SABOLJ, Ružica** (Josip) - rođ. 21.08.1924. u Sigetu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

2849. **SADOLEK, Marica** (Lenko) - rođ. 01.01.1900. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

2850. **SAJAI, Ankica** (Ivan) - rođ. 01.01.1925. u Uljanički, Daruvar. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Virovitica po UVS čl. 13. na 3 GOD zatvora.

2851. **SAKNAIĆ, Ana** (Karlo) - rođ. 15.02.1927. u Brod. Stupniku. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Sl. Brod po ZPND čl.3.t.14. na 8 god. zatvora.

2852. **SAKO, Anka** (Andrija) - rođ. 01.01.1922. u Drenjskom Slatniku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda za Slavoniju po UVS čl. 14. na 5 god. zatvora.

2853. **SAKS, Marija** (Emil) - rođ. 08.02.1910. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Vojne Oblasti Slavonija po UVS čl.13. na 8 god. zatvora.

2854. **SALACAN, Danica** (Boško) - rođ. 13.02.1909. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Dubrovnik po UVS čl.14, 15. na 10 god. zatvora.

2855. **SALACI, Marija** (Mato) - rođ. 01.01.1911. u Melanovićima. Osuđ. presudom Okružnog suda Pula po čl. 303. na 18 mjes. zatvora.

2856. **SALAMON, Bulija** (Lucija) - rođ. 05.12.1930. u Lanišić-Čepiću, Labin. Osuđ. 1949. presudom Kotarski suda Labin zbog »pokušaja ilegalnog prel. granice» na 18 mjes. zatvora.

2857. **SALOM, Mimi** (Mojsije) - rođ. 21.11.1904. u Zagreb. Osuđ. 1949. presudom Vojn. suda Dubrovnik po ZPND čl.4, na 3 god. zatvora.

2858. **SALOPAK, Jaga** (Mijo) - rođ. 01.01.1904. u Bašti - Ogulin. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Karlovac po ZPND čl.3.t.3. na 3 god. zatvora.

2859. **SALOPEK, Beata** (Josip) - rođ. 09.04.1922. u Virovitici. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 1 god. 6 mjes. zatvora.

2860. **SALOPEK, Mara** (Franjo) - rođ. 01.01.1910. u Ogulinu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda II. Korpusa V.O. Sušak po UVS čl.14. na 2 god. zatvora.

2861. **SALOPEK, Marija** (Leonardo) - rođ. 08.11.1893. u Zagrebu. Osuđ.

1945. presudom Vojnog suda Zagreb po OVS čl.14. na 4 god. zatvora.

2862. **SAMARDŽIJA, Ana** (Jakov) - rođ. 01.01.1902. u Trnovcu. Osuđ. 1946. presudom D. V. S. Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

2863. **SAMARDŽIJA, Jela** (Savo) - rođ. 01.01.1895. u Badjini, Knin. Osuđ. 1945. presudom Vojn. suda Vijeće po UVS čl. 13. i 14. na 5 god. zatvora.

2864. **SAMARDŽIJA, Mara** (Matko) - rođ. 01.01.1916. u Rakitu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda XI Korpusa po UVS čl.14. na 2 god. zatvora.

2865. **SAMARDŽIJA, Marija** (Andrija) - rođ. 01.01.1887. u Šušnjevcu. Osuđ. 03.07.1948. presudom Opč. suda Sl. Brod po ZPND čl. 9. st. 1. na 24 mjes., zatvora.

2866. **SAMARDŽIJA, Marija** (Luka) - rođ. 29.06.1898. u Gradištu. Osuđ. 1946. presudom Div. Voj. suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 18 mjes. zatvora.

2867. **SAMBOLAC, Marija** (Josip) - rođ. 15.01.1925. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Za Grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

2868. **SAMBOLEC, Anka** (Jakov) - rođ. 27.03.1910. u Zagrebu. Osuđ. 1955. presudom Okružnog suda Zagreb po KZ čl. 303/1,11 na 10 mjes. zatvora.

2869. **SAMBOLEC, Terezija** (Josip) - rođ. 24.09.1904. u Sv. Barbari, Slunj. Osuđ. 1954. presudom Okružnog suda Zagreb po KZ čl. 303, st. 3. na 3 god. zatvora.

2870. **SAMSA, Andrija** (Mate) - rođ. 16.11.1921. u Mal. Murama. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Rijeka po ZPND čl. 3. t. 3. na 4 god. zatvora.

2871. **SAMSON, Ljubica** (Petar) - rođ. 06.05.1913. u Dragaliću. Osuđ. 1946. presudom Okružnoga narodnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6. na 18 mjes. zatvora.

2872. **SANER, Marsita** (Ignac) - rođ. 24.05.1903. u Bađevcu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

2873. **SARČEVIĆ, Šerif** (Ammed) - rođ. 20.01.1901. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Okr. suda Za Grad

Zagreb «zbog privredne suradnja s okupatorom» na 20 god. zatvora.

2874. **SARE, Kristina** (Karlo) - rođ. 15.12.1903. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda grada Zagreba po ZPND čl.3. na 1 god. zatvora.

2875. **SARIĆ, Marija** (Ante) - rođ. 06.04.1919. u Garešnici. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

2876. **SARSON, Franjica** (Ivan) - rođ. 21.12.1930. u Reki. Osuđ. 25.08.1954. presudom Okružnog suda Sežana po KZ 303/1 na 7 mjes. zatvora.

2877. **SARTIĆ, Jaga** (Mile) - rođ. 23.04.1924. u Sartić Poljani. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po ZPND čl. 3. t. 14 na 18 mjes., zatvora.

2878. **SARTIĆ, Kata** (Mile) - rođ. 01.01.1925. u Sartić Poljani. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po ZPND čl. 3. t. 7, na 4 god. zatvora.

2879. **SARTORIĆ PINZ, Valentina** (?) - rođ. 26.02.1907. u Puli. Osuđ. 1945. presudom V. S. pri. Komandi Istarskoga vojnog područja po UVS čl. 14. na 6 god. zatvora.

2880. **SATLER, Alojzija** (Franjo) - rođ. 01.04.1928. u Dolićima. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14, na 2 god. zatvora.

2881. **SATLER, Marija** (Stjepan) - rođ. 08.09.1896. u Dolićima. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. i čl. 4. na 4 god. zatvora.

2882. **SAVIĆ, Anka** (Đuro) - rođ. 01.01.1916. u Pudunmai. Osuđ. 1946. presudom Okružnog narodnog suda za Liku u Gospiću po ZPND čl.3. t. 14. na 1 god. zatvora.

2883. **SAVIĆ, Ceca** (Franca) - rođ. 01.01.1910. u Retkovcima. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 11, na 2 god. zatvora.

2884. **SAVIĆ, Jelena** (Milan) - rođ. 01.02.1911. u Stupovači, Garešnica. Osuđ. 1952. presudom Kotarskog suda Sežana po KZ čl. 303, na 1 god. zatvora.

2885. **SAVIĆ, Jelena** (Milan) - rođ. 01.02.1911. u Stupovači, Garešnica. Osuđ. 1949. presudom Kotorskog suda

Rijeka po OKZ čl. 32, 33, 59. i 65, na 3 god. zatvora.

2886. **SAVIĆ, Mara** (Ivan) - rođ. 01.01.1917. u Budićini, Petrinja. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Sisak po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. 6 mjes. zatvora.

2887. **SEVER, Zorka** (Đuro) - rođ. 01.01.1884. u Popovači. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 7 god. zatvora.

2888. **SEDLAR, Mara** (Luka) - rođ. 09.03.1908. u Bojanici. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

2889. **SEDLARIĆ, Katica** (Izidor) - rođ. 27.05.1921. u Kraljevcu. Osuđ. 1946. presudom Okr. nar. suda Bjelovar po ZPND čl.3. t. 14, na 20 god. zatvora.

2890. **SEGA, Melania** (Vjekoslav) - rođ. 18.12.1920. u Trstu. Osuđ. 1951. presudom Kotarskog suda Opatija po KZ čl. 303. ST, 2, I čl. 279, st. 1. na 2 god. zatvora.

2891. **SEGETLIJA, Dragutin** (Josip) - rođ.. u Slav. Brodu. Osuđ. 1946. presudom Okružnog Narodni suda Sl. Brod po NESAVJES.VRŠENJE DUŽ na 18 mjes. zatvora.

2892. **SEHNITZ, Vera** (Franjo) - rođ. 11.04.1924. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6. na 2 god. zatvora.

2893. **SEIDL, Marija** (Anton) - rođ. 12.12.1919. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 9.UV.čl. 12. čl. 7. na 2 god. zatvora.

2894. **SEKANINI, Damira** (Stanko) - rođ. 21.01.1930. u Kninu. Osuđ. 1950. presudom Okr. suda Split po ZPND čl. 3, t, 9, na 2 god. zatvora.

2895. **SEKULIĆ, Paula** (Matija) - rođ. 23.06.1921. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl.14. na 5 god. zatvora.

2896. **SEKULIĆ, Pavla** (Matija) - rođ. 23.06.1921. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek po UVS čl. 14, i 16, na 5 god. zatvora.

2897. **SEKULIĆ, Zora** (Pavo) - rođ. 01.01.1925. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb na 2 god. zatvora.

(nastavit će se)

MISLI O TOTALITARIZMU: SLOBODA SE NE BRANI ZABRANAMA (10.)

ZABLUDA JE MISLITI DA JE ERA TOTALITARIZMA PROŠLA!

Rezimirajući misli nabačene u prethodnim nastavcima ovoga podlistka, možemo zaključiti: dvadeseto se stoljeće s pravom naziva stoljećem totalitarizma, odnosno stoljećem u kojem su milijuni ljudi nastrandali ne zbog toga što su nešto (u)činili, nego samo zbog toga što su nešto bili ili su nečemu pripadali. Nije njihovo neprijateljsko postupanje, nego puko njihovo postojanje uzrok njihove eliminacije. Iako ima pisaca koji korijene totalitarnim ideologijama traže još u antici, većina je suglasna da totalitarne ideologije koje su u XX. stoljeću došle na vlast, svoje korijene imaju u prevratničkim idejama Francuske revolucije. To, doduše, očito nije jedini način na koji se mogu realizirati te ideje, ali je više nego važno uočiti da su se one uobličile u marksizmu-lenjinizmu s jedne, te fašizmu i nacionalsocijalizmu s druge strane, ali i to, da se suvremenim potrošački totalitarizam također poziva na baštinu prosvjetiteljstva.

Kad se govori o totalitarizmu, onda se zapravo redovito misli na nacionalsocijalizam i fašizam. Analizirajući sedmogodišnje pisanje jednoga francuskog večernjeg lista, jedan je pisac zabilježio statistiku nekih ključnih tema: «'nacizam' 480 osvrta, staljinizam 7, 'Auschwitz' 105, 'Kolima' 2, 'Magadan' 1, 'glad u Ukrajini' (između 5 i 6 milijuna mrtvih 1933. godine) – nijedan osvrt». Milijuni mrtvih Židova nisu, dakle, jednaki milijunima mrtvih Ukrajinaca, pa samim time nije jednaka predodžba o ideologiji koja je skrivila njihovu smrt.

I u Hrvatskoj se teško probija shvaćanje da komunistička ideologija ima isti zajednički nazivnik s nacionalsocijalizmom i fašizmom, a da se u današnjim analizama (tamo gdje ne postoje ili su manje izražene politikantske denuncijacije) redovito ističe kako fašizam ne valje poistovjećivati s nacionalsocijalizmom, jer su

Piše:

Tomislav JONJIĆ

razlike između tih dvaju sustava zapravo veće od njihovih sličnosti. Drugdje se, naprotiv, ta dva sustava poistovjećuju i, štoviše, nazivaju zajedničkim imenom *fašizam*, što nipošto ne valja pripisati samo duhovnoj tromosti. Prije je to izraz

Nacionalsocijalističke manifestacije: kolektivno ludilo

svjesnog nastojanja da se naglasi vlastita ideološka pozicija, i da se istodobno diskreditira svaki pokušaj ozbiljne analize, budući da je jasno kako bi rezultati te analize bili u neskladu s općeprihvaćenim, politički korektnim stajalištima.

Zar smo danas doista slobodni?

Kad se, pak, hoće ozbiljno raspravljati o totalitarizmu, onda se raspravlja o **Hitleru, Lenjinu, Staljinu** i njihovim epigonima.

Pritom je teško ne složiti se s **Besančonom**: «Nemoguće je odrediti koji je od dvaju sustava demonskiji – onaj koji je želi uništiti jednu pseudorasu, a zatim postupno i druge rase, uključujući i onu 'višu', budući da su sve zagađene; ili onaj koji

želi uništiti jednu pseudoklasu a zatim, postupno, i sve druge, budući da su sve zagađene istim duhom kapitalizma. (...) Je li bolje biti životinja koja se pretvara da je anđeo ili čovjek koji se pretvara da je životinja, budući da smo se uvjerili da su oboje 'grabežljivci'? nemoguće je odabrat. U prvom primjeru, stupanj je laži veći, a zavođenje podmuklje. Krivotvorene dobra ide dalje, jer zločin se opravdava dobrim – za razliku od jasnog prepoznavanja nacističkog zločina – što komunizmu daje priliku da se znatno dalje širi, da osvaja srca onih koji bi inače možda odustali od izbora SS-ovske vokacije. (...) Nakana nacizma proturječi univerzalnoj ideji dobra. Nakana komunizma je izvrće, jer je naizgled dobra i tako privlači neoprezne duše da se pridruže projektu.»

Te se dvije ideologije uzajamno objašnjavaju i opravdavaju. Komunizam je prethodio fašizmu i nacionalsocijalizmu i trajao je nekoliko puta dulje. Radi toga je i uspio skriviti veći broj žrtava, ali nema sumnje da je Hitler bio marljiv učenik u istoj sotonskoj školi i da bi, da mu je pošlo za rukom ostati na vlasti, polučio slične «uspjhe». To se, srećom, nije dogodilo. Varali bismo se, međutim, ako bismo mislili da je era totalitarizma završila.

Onaj totalitarizam s kojim se svakodnevno suočavamo u svakom je pogledu zahtjevniji i opasniji. Za razliku od komunizma i nacionalsocijalizma, on u sebi ima nešto što privlači svakoga od nas, a istodobno nastupa lukavije i rafiniranje. On nas više ne sili da kličemo vođi ili partiju, ali nam stvarno onemoguće podržati glas protiv novoga *zlatnog teleta*. Zbog toga je pravo pitanje, jesmo li danas – u tobožnjoj demokratskoj eri – stvarno slobodnijeg duha nego što su bili Hitlerovi, Staljinovi ili Maovi podanici. Za potvrđan odgovor na ovo pitanje, čini se, nije potrebna samo hrabrost...

(svršetak)

TAKO SU GOVORILI KOMUNISTI (5.)

Demokracija, diktatura i fašizam

«Stav komunista, da između diktature buržoazije u formi fašizma i diktature buržoazije u formi buržoaske demokracije nema principijelne razlike, potvrđen je razvojem događaja posljednjih godina. U posljednje vrijeme buržoazija se sve više koristi fašističkim formama i metodama vladavine. Razvitak fašizma ne znači samo porast reakcije, nego on odražava dva pravca razvijanja: prvo pokušaj konsolidacije snaga buržoazije i drugo, porast i jačanje revolucionarnog pokreta protiv buržoazije.

Svjetska kriza i sadašnji kraj stabilizacije kapitalizma doveo je i dovodi do sužavanja baze buržoaske vladavine, do unutrašnjih raspri i širenja pukotina u zgradama buržoaskih diktatura. U onim zemljama gdje je fašistička forma uspostavljena još prije sadašnje svjetske krize (Italija, Poljska, Jugoslavija), fašistička diktatura već je rasklimana i preživljava tešku krizu.

Glavna zadaća partije jeste vođenje i organizovanje svakodnevnih borbi radnika, seljaka i ugnjetenih naroda u cilju njihovih pretvaranja u opću borbu protiv vojno-fašističke diktature.

Potrebitno je najžešće suzbijati u redovima partije i revol. pokreta sve tendencije i sve izraze orientacije na stihijnost i sve forme fatalističkog čekanja, da će vojno-fašistička diktatura, razjedena krizom, pasti sama od sebe.

Vojno-fašistička diktatura neće se raspasti automatski. Ona se neće srušiti dok je ne gurne i svrgne snaga borbe potlačenih masa. Svako tko misli i u masama propovjeda da će se diktatura raspasti sama od sebe jeste direktni saveznik diktature u redovima revolucionarnog pokreta.

*(Proleter, god. IX/1933,
br. 1, Januar 1993., str. 5.)*

"Živio nam Staljin čaća!"

Socijaldemokracija i reformizam

«Svjetska kriza i kraj stabilizacije kapitalizma počinje da podsjeca i korjene međunarodne socijaldemokracije – tog glavnog socijalnog oslonca buržoazije – i da slabi njen uticaj u masama. Socijalfašizam je demokratsko liberalno, a fašizam reakcionarno konzervativno krilo u jednom te istom taboru buržoaske diktature.»

*(Proleter, god. IX/1933,
br. 1, Januar 1993., str. 7.)*

Lenjinski mornari: dopis iz Odese

«Drugovi mornari!

Iako se nalazim daleko od vas, stalno pratim svakodnevne borbe protiv kapitalista, veleposjednika i vaših izrabljivača – brodovlasnika, veliko-

srpske vojnofašističke diktature. Znam kako Vas eksploraju, ugnjetavaju, kažnjavaju, tuku i snižavaju vam i tako male plate, izbacuju vas sa službe za svako malo nepodčinjavanje kapetanu, mašinistu ili njihovim pomoćnicima. Znam, da ako mornar ili ložač kaže da ne može napornije raditi uslijed i tako napornog rada i maltretiranja, ili ako tražite malo više slabe i nedovoljne mornarske hrane, odmah vas predaju režimu kao 'bunotvornike', komuniste, hapse vas, proganjaju, tuku, bacaju na ulicu i u stradanje i vas i čitavu obitelj, pa i na robiju sude.

Vjerni lakaju velikosrpskog režima Topalovići, Kurtini i ostala socijalfašistička kompanija frazama varaju mornare i bremzaju njihovu borbu za poboljšanje položaja mornara sa mora i rijeka i za konačno vaše oslobođenje zajedno sa svom radničkom klasom.

Drukčije je ovdje u SSSR! Vi svi znate da je već 16 godina odkako su ruski radnici, siromašni seljaci i vojnici s oružjem u rukama zbacili vlast buržoazije, stvorili sovjetsku vlast radnika i seljaka i zauzeli

Jedan od ideologa komunističke diktature:
Rosa Luxemburg

sve brodove, fabrike, saobraćaj i konfiscirali sve banke, zemlju i šume veleposjedničke i crkvene i predali je u ruke siromašnim seljacima sa svim inventarom besplatno. U oktobarskoj revoluciji su radnici, seljaci i gradska sirotinja zadobili punu pobjedu pod rukovodstvom Ruske Komunističke Partije boljševika i njezinim centralnim komitetom na čelu s drugom **Lenjinom i Staljinom**.

Šta je dala oktobarska revolucija mornarima?

Prvo, mornari su gospodari svih sovjetskih brodova, od njih samih zavisi stalno i sva-kodnevno povećavanje njihova blagostanja, kao i podizanje kulturnog i političkog stupnja i čitave radničke klase i radnog seljaštva pod rukovodstvom sovjetske vlasti i kompartije boljševika.

Danas na našem i svim sovjetskim brodovima ne spavaju više od 2 čovjeka u jednoj kajiti, a na starim brodovima isto tako su napravljene kabine. Dobivamo sve potrebite stvari za krevet i svakih 15 dana se mijenjaju čaršavi (plahte). Od kapetana do maloga iz kuhinje jedu svi zajedno i 4 puta na dan. Ložač ili uglač dobiva svakih 6 mjeseci radničko odijelo, svaka tri mjes. ručnik i 1,5 kg sapuna mjesečno, a na radu i čizme (škornije) svake godine. Ostali dobijaju i radničko odijelo godišnje, 0,5 kg sapuna mjesečno, a ručnik isto kao i ostali. Rukavice za rad od cerade dobivaju po potrebi. Radno vrijeme za ložače i uglače je 6 sati u 24 sata, a ostali svi rade po 7 sati. Kada brod dolazi ili odlazi iz jedne luke, svima koji ustaju na manevr a slobodni su, plaća se u dvostrukom razmjeru. Svake godine svi imaju po mjesec dana dopusta sa punom plaćom, a dva puta godišnje dobivaju besplatnu vožnju da putuju kuda ko hoće sa čitavom obitelji. Mjesečne plaće ložača su 180 rubalja, uglača 160 rubalja, matroz I. klase 170 rub., II. klase 160. rub., komandant broda 250 rub., mašinist 225 rub. Jedan rubalj je ravan 30 dinara, a 1 kg hlijeba stoji 6 kopejki.

Na svakom sovjetskom brodu imade partisksa i omladinska ćelija i sindikalna organizacija (brodski komitet) i razne

Mao Zedong: iza njega su ostali milijuni mrtvih

društvene, kulturne i športske organizacije. Na svakom brodu imade Lenjinov ugao, gdje se održavaju zborovi i sjednice svih organizacija, lekcije, predavanja itd. U istom Lenjinovom uglu imade zidna novina u kojoj mornari pišu o svemu iz njihova života i rada i ukazuju se putovi za odstranjenje svih nedostataka na brodu. Imade i radio novina koja saopštava o

svim najvažnijim međunarodnim događajima, i čitaonica gdje su također novine, knjige i časopisi. Nekad muzički hor svira u gitare, mandoline i druge instrumente, mnogi igraju šah ili domino, a drugi pišu članke za svoje i druge novine. Neki uče streljanje i fotografiranje. Sve to vode i organizuju partijske i druge mornarske organizacije. Svi se kreću, uče i razonode u slobodno vrijeme.

Partisksa i sindikalna organizacija sastavljaju plan rada i svaki dan se znade ko šta i kako treba da radi. Trebalo bi napisati čitave knjige pa da vas potanko upoznam sa njihovim današnjim životom, ali za ovaj put i ovo dosta.

Vi drugovi mornari mora i riječa pravite sami zaključak odakle prava, slobode i blagostanje ruskih mornara i njihovih obitelji. Zašto je takav današnji položaj vaš i vaših obitelji? Sjetite se riječi našeg velikog učitelja: 'Oslobodenje radnika

djelo je samih radnika.' Vi imate komunističku partiju koja će vas voditi u vašoj borbi. U borbu, drugovi mornari! Na put ruskih radnika i seljaka, pod zastavu komunističke partije. To je vaš put k boljem životu i k vašem oslobođenju od pljačke, izrabljivanja i ugnjetavanja.'

(Proleter, god. IX/1933, br. 1, Januar 1993., str. 9.-10.)

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom studenog i prosinca 2005. svojim su prilozima izlaženje našeg časopisa svojim nesebičnim prilozima pomogli:

Aleksandar	Cugovčan	Virovitica	1.800,00
Tomislav	Javor	Gospic	500,00
Jakov	Vulić	Vinkovci	500,00
Stipan	Mušterić	Zagreb	300,00
Dinko	Jonjić	Imotski	1.000,00
		u k u p n o	4.100,00

Zahvaljujemo se darovateljima, i ubuduće se preporučujući njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PRIPREMANJE ZA SKORU TITOVOU SMRT

(Mile Nekić i Globusov "ustaški međunarodni terorizam")

Zagrebački tjednik *Globus* (18. 11. 2005.) o Mili Nekiću: U Mimari se otvara izložba ustaškog emigranta koji je u Australiji ležao u zatvoru zbog planova da ubaci cijanid u vodovod Sydneyja. Novinski članak jedina je legitimacija o nevinosti koju Nekić nakon 9 godina, 6 mjeseci i 11 dana provedenih u australskom zatvoru iz kojeg je pušten zbog dobrog vladanja prije isteka 15-godišnje kazne na koju je pravomoćno osuđen, može pokazati.

Mile Nekić Globusu o sebi: "Moji se politički stavovi nisu promjenili. Ja sam obično dijete oca domovine Ante Starčevića. Hrvat koji je želio da hrvatski narod ima državu i da budemo slobodni kao drugi narodi. I moj se san ostvario. Danas sam razočaran kako ta država funkcioniра, ali kakva god bila, meni je Hrvatska bolja od najbolje Jugoslavije..." "Kada bih se ponovno radio, a volio bih da se rodim kao Hrvat, išao bih opet u zatvor za Hrvatsku i opet bih je branio. Nemojte je više dirati."

Tako je to počelo

Dne 11. rujna 1975., pod intrigantskim naslovom "Prekinuta sjednica Ujedinjenih Naroda", objavio je najčitaniji američki dnevnik *The New York Times* sljedeću vijest:

Tri čovjeka prekinula su danas posebnu ekonomsku sjednicu Opće Skupštine povicima "Sloboda za Hrvate" i bacajući letake s javne galerije.

Letci su optuživali jugoslavensku vladu i zahtijevali su nezavisnost za Hrvatsku, jednu od jugoslavenskih republika. Stražari Ujedinjenih Naroda odstranili su demonstrante.

Ova su tri mlada čovjeka bili **Marijan Buconjić** (član Hrvatske republikanske stranke), **Ivan Jukić** (član Hrvatskoga narodnog otpora) i **Ilija Čorić**

Piše:

mr. Kazimir KATALINIĆ

(član Hrvatskoga oslobodilačkog pokreta).

Kad je u dvorani nastala tišina poslijе govora jednog arapskog diplomata, zaorio se glas na engleskom jeziku: "Tražimo slobodu i nezavisnost za Hrvat-

Mile Nekić, hrvatski borac, politički uznik i umjetnik

sku." Bijela kiša letaka prekrila je dvoranu u tren oka. Isto tako se na čas zavijorila prvi puta u Ujedinjenim Narodima hrvatska trobojnica.

Na jednostavan i kulturni način prisutni su diplomat suočeni s činjenicom da mladi Hrvati nisu za Tita i za Jugoslaviju, nego da traže nezavisnu i slobodnu državu Hrvatsku. Nakon saslušanja, sva trojica su pušteni svojim kućama.

Ovu je vijest objavio i časopis *Republika Hrvatska*, glasilo Hrvatske republikanske stranke, poprativši je sljedećim komentarom:

Želimo istaknuti tri važne osebine ovog prosvjeda:

1) Uperen je protiv Jugoslavije bez ikakvih emigrantskih ili unutrašnjo-političkih natruha;

2) Izveden je u suradnji trojice članova različnih hrvatskih političkih skupina; i

3) Učinjen je bez naloga "odozgo", vlastitom inicijativom. A sve na kulturni i u demokratskom svijetu dopušten način.

Živio hrvatski "Velež" – smrt Jugoslaviji !

Oko 5 mjeseci iza akcije Buconjića i drugova, na drugoj strani svijeta, u australskom velegradu Sydney, dogodila se je slična pacifistička propagandistička akcija.

U časopisu *Hrvatska borba*, koji je izlazio u Washingtonu, objavljen je dne 25. veljače 1976. izvještaj o tom događaju:

Ovih dana smo imali prilično posla oko "Veleža". U Sydneyu na utakmici protiv Australije je Nogometna federacija, a na prijedlog predstavnika nogometnog kluba "Croatia", odbila jugoslavensku himnu i zastavu. Mi smo došli s hrvatskim zastavama, premda su novine javile da će biti zabranjene, kao i s velikim parolama: "Živio hrvatski Velež – smrt Jugoslaviji!" Igralište s dvadeset tisuća gledalaca je pola sata oblijetao avion koji je vukao natpis "BiH je Hrvatska – živjela!"

U drugom poluvremenu je Ružica preko ograda bacila zapaljenu jugo-zastavu i tim skrenula pažnju policije koja je stajala rame do ramena uz rub igrališta. Tu prazninu i neoprez policije iskoristio je Ilija i Mile, koji su s dvije zapaljene zastave u sekundi bili na igralištu. Mile nije uspio u potpunosti, bio je uhvaćen kod samog gola, ali je mali Ilija stigao između igrača do polovice igrališta.

U to sam doba bio tajnik Hrvatske republikanske stranke i član uredništva časopisa *Republika Hrvatska*. Ugodno nas je iznenadila ta vijest, pa smo se obratili na ovu dvojicu mladića, **Iliju Kotovića** i **Milu Nekića**, naših članova, da nam odgovore na osam pitanja, koja smo zatim objavili u br.106, za lipanj 1976., u obliku intervjeta, te pod naslovom *Sa zapaljenom zastavom*.

Pitali smo ih, da nam razjasne kako su došli na pomisao da izvrše ovaj prosvjed, na što nam je Mile Nekić odgovorio:

Smatrali smo potrebnim upozoriti australsku javnost da u sa- moj Australiji ima oko dvjesti tisuća Hrvata koje je Titova dik-tura istjerala iz njihove rođene zemlje, jer im je uskratila sloboda-n i čovjeka dostojan život u domovini. Mislili smo da će mnogi od ovih protjeranih Hrvata doći na utakmicu, jer igra hrvatski klub, a da će Jugoslavija is-koristiti ovaj osjećaj da prikaže kako su Hrvati zadovoljni Jugoslavijom i zahvalni što im ona šalje nogometni klub iz domo-vine. Lukavi su oni. Nisu poslali kakav klub iz Niša, jer bi se tada vidjelo da ima tek šaćica Jugos-lavena, nego su doveli popularni hrvatski klub iz Mostara.

Ilija Kokotović ga je nadopunio:

Svakako smo mislili da nije dovoljno samo skrenuti pozornost australske javnosti bilo kakvim prosvjedom, nego smo vodili računa da nitko od stranaca ili od Hrvata ne doživi kakvu povredu ili smetnju. Čak smo pazili da fizički ne povrijedimo ni one koji navodno simpatiziraju s Jugoslavijom, jer nam je svrha bila praviti promidžbu za hrvatsku slobodu i nezavisnost, a ovo se postizava više vlastitom žrtvom nego fizičkim napadajima.

Gledajući reakciju australskog tiska i televizije zadovoljni smo s uspjehom. Hrvatsko ime je prošireno kao i hrvatski

zahtjev za nezavisnošću. Nitko se nije mogao potužiti da je povrijeđen. Zato je naša akcija uspjela, a Jugoslavija dobila strašnu pljusku i doživjela blamažu među prosječnim Australijancima.

Sin partizana i potomak pravoslavnih Hrvata

Isto je tako zanimljiv i odgovor koji su nam dali što se tiče njihove prošlosti, kao i prošlosti njihove obitelji, posebice

Globusov pamflet protiv "ustaškog Warhola"

što se tiče razdoblja 1941. do 1945. godine.

Nekić:

Rođen sam u *Tompojevcima*, u Slavoniji, ili točnije u Panonskoj Hrvatskoj. Osnovnu školu i zanat završio sam u Đurđenovcu. Veze s ustašama nisam mogao imati, jer sam rođen 1947. godine.

U prošlom ratu, sticajem okolnosti i u onom zamršenom ratnom metežu, moj je otac bio s druge strane barikada. Ali uskoro poslije svršetka rata svrstan je u "narodne neprijatelje". Moji nisu bili Jugoslaveni nego od starine Hrvati, tek

su malo nagnjali na lijevo, što se ubrzo pokazalo iluzornim, jer u Titovoj Jugoslaviji moralo se biti Srbinom ili Jugoslavenom. (...) Bilo je čudnovato da sam kao partizanski sin bio neke vrste ustaše još u našem selu. (...)

Misljam da se ne bismo trebali puno obazirati na to što nas napadaju kao ustaše. Naravno, bilo bi glupo da se mi, naša generacija, počnemo nazivati ustašama, jer smo došli u javni život nakon ustaškog razdoblja.

Osobno se ne stidim ustašta ni ustaša, iako su moji, kako sam rekao, bili s druge strane. Malo je važno da li to netko današ voli ili ne. U povijesti će to ostati, kako je rekao Ivan Oršanić, najherojskiji period u hrvatskom životu bez obzira na možebitne pogrješke.

Bila je to borba jednog naroda za opstanak i za vlastitu državu i za to se moramo odnositi prema prošlosti s poštovanjem.

Kokotović;

Ja sam rođen 1947. u *Odžaci-ma, u Bačkoj, kamo su moji roditelji otišli po završetku rata iz onda razumljivih razloga.*

Starinom su moji Hrvati pravoslavne vjere, koji su se doselili iz Kosinja, u Lici, tamo pred nekih tristotine godina.

*U novije doba moji su prešli na kato-
ličku vjeru.*

U prošlom ratu od bliže rodbine jedan ujak mi je kao ustaša nestao na povlačenju 1935., a jedan stric, ustaški rođnik, pokoljen po četnicima, nije se htio predati i ubijen je. Bilo je to u selu Klo-kot-Papare kod Bihaća 1943. godine.

Moje stvarne veze s ustašama bile su
što sam kao dijete, po nagovoru nekih
skojevaca, s drugom djecom iz jedne
doline ispod sela razbacivao iskopane
kosti nekih hrvatskih vojnika, poginulih
tijekom rata, koji su tamo bili pokopani.

Sjećam se toga, iako tada još nisam išao ni u školu.

Skojevci su nam rekli da su to švabe i fašisti, što smo mi djeca držali kao da su neke životinje, jer su nas tako učili. To bi bilo sve o mojim vezama s ustašama.

Moj otac je za vrijeme rata bio na radu u Njemačkoj.

Ovo su, dakle, bile nakane i misli ovih "ustaških terorista", od kojih je jedan pripadao partizanskoj obitelji, a drugi je bio porijeklom pravoslavne vjere, te se je kao dijete – na nagovor nekih skojevaca - razbacivao iskopanim kostima ubijenih hrvatskih vojnika.

Bivši pionir pali jugoslavensku zastavu

Niti pola godine iza protestne akcije Kokotovića i Nekića, dne 26. srpnja 1976., na svjetskoj Olimpijadi koja se održavala u Montrealu (Kanada), mladi Hrvat **Petar Ivčec**, također član naše stranke, zapalio je jugoslavensku zastavu i utrčao s njome na igraлиšte za vrijeme rukometne utakmice Jugoslavija-Njemačka. S njim je sudjelovao u akciji drugi mladi Hrvat, **Stjepan Dizdar**, član HOP-a, čiji je brat – **Žarko Dizdar** – bio nešto ranije osuđen u Jugoslaviji u tzv. zadarskom procesu.

U sljedećem broju Republike Hrvatske (br.107, za listopad 1976.) objavili smo ragovor s Ivčecom.

Između ostalog, govorio je i o utjecaju koji su na njega imale dvije prije spomenute mirne akcije protesta:

Odmah poslije Buconjićeva prosvjeda u Ujedinjenim narodima prošle godine odlučio sam da spalim jugoslavensku zastavu na samoj Olimpijadi. Ova odluka pojačana je kad sam saznao da su isti prosvjed izvršili naši članovi Nekić i Kokotović u Sydneyu.

No posebno je zanimljiv opis njegove političke prošlosti i razvitka:

Rođen sam 1. ožujka 1948. u selu Draga, župa Sveta Jana, općina Jas-trebarsko, dakle u onom pitomom pri-gorskem kraju koji daje velike pacifiste kao što je bio dr. Vladko Maček, naši nadbiskupi kardinal Alojzije Stepinac i dr. Franjo Kuharić te hrvatski povjesni-čar dr. Tadija Smičiklas.

Kao trinaestogodišnji pionir dobio sam nagradu Tenkovskog garnizona Jaske za glorifikaciju Jugoslavenske narodne armije povodom njihovog da-na za esej "Armija naša, čuvanje slobode".

prošlost trebalo najprije objasniti, kako bi ljudi shvatili da nam valja – unatoč tome – zajedničkim silama raditi na boljoj budućnosti, dakle na ostvarenju vlastite države. U tim trenucima pred očima sam upravo imao Peru Ivčeca, nekadašnjega "Titovog pionira", a u to vrijeme hrvatskog aktivista i republikanca, pa sam obično pozivao prisutne da zajedničkim glasom snažno povicemo: "Živili Titovi pioniri, jer će oni srušiti Titovu Jugoslaviju!"

I doista, upravo su najmlađe generacije svojim životima očuvalе današnju Republiku Hrvatsku.

Gandijevski stil borbe

Ovaj novi stil hrvatske propagande sve se je više širio među hrvatskom mlađeži, što sam opisao u članku "Hrvatski tobogeni terori-zam" (RH, br.111, listopad 1977.):

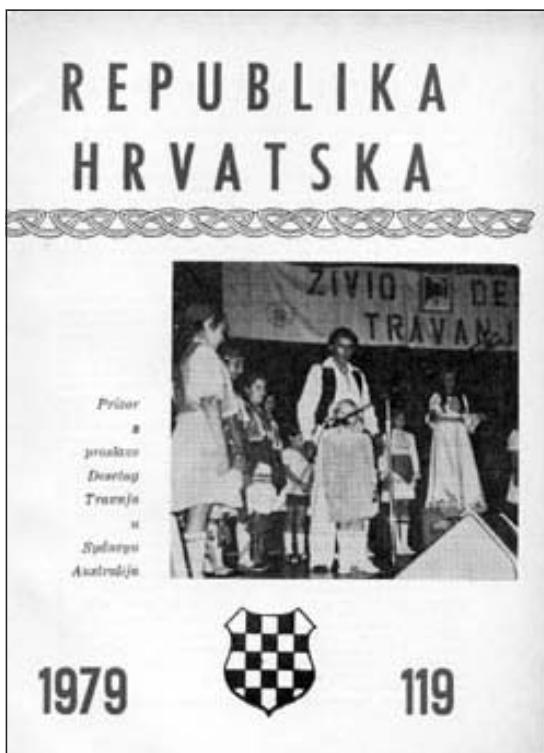
Hrvatska mlađež krenula je snažnijim korakom naprijed. Svakog dje dolazi do malih prosvjeda.

Hrvatska mlađež nastavlja strajkovati glađu i paliti jugoslavenske zastave prigodom raznih športskih, umjetničkih, fokloornih i drugih nastupa. Ona predvodi u nenasilnim demonstracijama.

Polako ova se djela pretvaraju skoro u običaj. A to je baš ono što želimo. To je baš ono što nam treba.

Potrebno je, da hrvatska mlađež, skupa sa starijom generacijom, iskoristi svaku priliku za promicanje naše pravedne stvari na moderan način, dakle djelima. Potrebno je da stalno ističemo, sve do dosade, da rušimo i da ćemo srušiti Jugoslaviju, te da ostvarujemo i da ćemo ostvariti hrvatsku državu, suverenu, slobodarski uređenu i socijalno pravednu, faktor mira na Balkanu.

Našom propagandom na vanjskom području trebamo, između ostalog, stvoriti kod javnog mišljenja osjećaj simpatije za hrvatski narod i za našu borbu.

Časopis Hrvatske republikanske stranke o desetotravanjskoj priredbi u Sydneyu

To Vam iznosim da vidite kako smo mi "pioniri" imali krasno isprane mozgove usprkos vjeronauka i jake hrvatske tradicije u onom kraju.

Zbog toga eseja nikada ne ću prestati raditi protiv njih

Imao sam upravo Ivčeca na pameti, kada sam pet mjeseci iza toga, u veljači 1977., uspio ući u Australiju. Na mojim javnim nastupima znalo je biti prisutno po nekoliko tisuća Hrvata, od kojih su nečiji roditelji bili u ustašama, dok su roditelji drugih bili u partizanima. Tu je

Ovaj zadatak je od neobično velike važnosti, te baš zbog njega naši nastupi ne smiju biti grubi i nasilni, već, rekao bih, "ghandijevski".

Zahvaljujući Titovoj propagandi, stvorena je o nama Hrvatima sasvim kriva slika. Mi smo "krvavi ustaše" koji koljemo nedužne Srbe i za ručkom umjesto vina pijemo njihovu krv, dok se naša djeca umjesto "špekulama" igraju sa srpskim očima.

Danas trebamo, dakle, odgovorit ovoj Titovoj laži i dokazati svjetu da nije tako. Eto, zbog toga moraju svi naši prosvjedi biti izvedeni uz izbjegavanje svakog proljevanja krvi, na što mirniji i kulturniji način.

I upravo zato pozdravili smo započinjanje toga procesa pred dvije godine, 10. rujna 1975., kad su mladi Hrvati bacali letke i izvikivali hrvatske parole u Ujedinjenim narodima.

Uloga mosta između postblajburške i postkaradorđevske emigracije

Godine 1974. osnovano je Hrvatsko narodno vijeće (HNV), sa svrhom da okupi Hrvate raznih političkih mišljenja, ali zajedničkoga konačnog cilja: uspostava suverene hrvatske države. Hrvatska republikanska stranka, koja je godinama radila na pokretanju tog tijela, bila je jedan od njegovih osnivača.

U svibnju i lipnju 1977. održani su na jedinstvenoj listi kandidata izbori za tri desetoricu članova novog (II.) Sabora HNV-a.

S najvećim je brojem glasova izabran Bruno Bušić, a drugi je po redu bio dr. Ivo Korsky, predsjednik HRS, dok su još tri republikanska kandidata uspjeli ući u II. Sabor HNV-a (Katalinić na 7. mjestu, Alojzija Buconjić na 12. mjestu i Šime Letina na 14. mjestu po broju glasova). Osim Brune Bušića izabrani su još trojica pripadnika "Hrvatskog proljeća": Franjo Mikulić, Zlatko Markus i Tomislav Mičić (na 11., 15. i 27. mjestu).

Ovako izabrano tijelo trebalo je na svom prvom sastanku izabrati novo vodstvo HNV-a.

Poznavajući dobro stanje u emigraciji, zaključio je minhenski mjesečnik "Hrvatska zora": *HRS, koja je i sama u svojim redovima okupila dosta mlađih, mogla bi u HNV odigrati ulogu "mosta" između novije post-karađorđevske i starije hrvatske emigrantske generacije.*"

Te smo uloge i mi bili svjesni.

I doista, na sastanku u Bruxellesu, održanom početkom listopada 1977., oko skupine Brune Bušića i nas republikanaca bilo se je okupilo nekoliko pri-

Marijan Buconjić

padnika HOP-a, H. N. Otpora i nezavisnih kandidata, pa nam je uspjelo izabrati takovo vodstvo, koje je predstavljalo uključivanje novih postkaradorđevskih emigranata.

Vodstvo izabrano u Bruxellesu nije bilo ideološki i politički jednobojno, nego pluralističko. Za predsjednika Izvršnog odbora izabran je bivši ustaški omladinac Janko Skrbin, dok je na mjesto predsjednika Sabora izabran bivši partizanski omladinac Franjo Mikulić.

Jugoslavija je dobro shvatila što to znači. U zagrebačkom je *Vjesniku* objavljen zanimljivi komentar pod naslovom koji sâm po sebi dovoljno govori:

"Stari lisci u zavjetrini, mlade bacaju u vatru".

Spremanje na skoru Titovu smrt

Ako je vjerovati Dušanu Bilandžiću, Tito je dvadesetak godina prije svoje smrti počeo raditi na tom, da bi se Jugoslavija očuvala i nakon njegove smrti.

No za taj su se period spremale i one sile, koje su željele sačuvati Jugoslaviju, jer su je smatrale korisnom u svojoj međunarodnoj politici.

Taj se je zajednički cilj očuvanja Jugoslavije očitovao i u, sad većoj, sad manjoj suradnji jugoslavenskih i stranih obavještajnih služba.

Samo ako imamo to na umu možemo shvatiti mnogo toga što se je događalo u hrvatskoj političkoj emigraciji tih godina, možemo shvatiti uzrok tolikih ubojstava hrvatskih emigranata, pa infiltriranje i razbijanje organizacija, itd., itd.

Nemoguće je ovdje nanizati sve te događaje, pa ćemo navesti samo neke, na koje se nadovezuje i ono što se je dogodilo s – po Globusu "ustaškim teroristom" – Milom Nekićem, tada veoma djelatnim pripadnikom Hrvatske republikanske stranke.

Dne 10. listopada 1977. završeno je zasjedanje II. Sabora HNV-a u Bruxellesu, na kojem je HRS odigrala ključnu ulogu, a mjesec dana iza toga, dne 11. studenog, jugoslavenska obavještajna služba, žečeći zakočiti naš političko-propagandistički rad među hrvatskim radnicima koji su došli u zapadnu Europu na privremeni rad, kidnapira pisca i pjesnika prof. Vjenceslava Čižeka, tada glavnoga europskog intelektualca HRS-a i ujedno člana našeg Glavnog odbora, koji je osim toga bio veoma aktivan u redovima HNV-a. Nikada se nije bavio ni terorizmom ni oružanom akcijom, a jedina mu je krivica bila što je svoje intelektualne sposobnosti i ubojito pero usmjeravao protiv Jugoslavije, a za ostvarenje države Hrvatske. Jugoslavija ga u kolovozu 1978. osuđuje u Sarajevu na 15 godina

robije, gdje će izgubiti gotovo u potpunosti svoj vid. No iako su ga fizički skoro potpuno uništili, volju i duh mu nisu uspjeli slomiti i zato dok robuje pretvara svu patnju, bol, gorčinu i rodoljublje u nove pjesme, koje ne piše nego pamti i – jednoć na slobodi – objavljuje.

Skoro točno godinu dana iza zasjedanja II. Sabora HNV-a u Bruxellesu, dne 16. listopada 1978., ubija Udba u Parizu Brunu Bušića i time uspijeva razbiti njegovu skupinu "proljećara", kao i dovesti do krize unutar HNV-a.

A niti tri mjeseca iza ubojstva u Parizu, dne 8. veljače 1979., uhapšeni su u Sydneyu četvorica posebno vrijednih članova naše stranke: Mile Nekić, Ilija Kokotović i brat mu **Josip, te Josip Stipić**. Oni će dvije godine kasnije, dne 17. veljače 1981., biti osuđeni na 15 godina robije, sasvim slučajno na vremenski istu kaznu kao i što je Jugoslavija u Sarajevu osudila prof. Vjenceslava Čižeka.

Otkriće australske televizije

Dne 26. kolovoza 1991. godine, kada su svi nevino osuđeni bili već izišli iz zatvora, objavio je "Četiri kuta", TV program australiske televizije, reportažu pod naslovom "Vico Virkez u Jugoslaviji". **Vico Virkez** bilo je krivo ime ključnog svjedoka na procesu sidnejskim Hrvatima, a došao je u Australiju kao udbaški agent, s ciljem da špijuniira i razbija hrvatske redove.

Voditelj tog TV programa - **Chris Masters** - snimio je svoj razgovor s tobožnjim Vicom Virkezom, no osim toga je sažeо za australiske gledatelje zbiranja iz 1979. do 1981. godine.

Ispričao je i neke činjenice, veoma važne za ishod procesa, ali koje hrvatska javnost nije mogla znati, pa je zato dobro prenijeti bitne dijelove Mastersova sažetka.

Godine 1981., na svršetku najduljeg kriminalnog suđenja kojeg je do sada Australija doživjela, porota je proglašila krivima šest australskih Hrvata, između ostalog i za planiranje dizanja u

zrak sidnejskoga vodovoda. Ta presuda bila je velik udarac australskim Hrvatima.

Tragična sudbina te šestorice Hrvata rezultat je slabosti i nedostataka pravnog sistema ovdje u Australiji.

1978. godine, Vitomir Misimović, zvani Vico Virkez, doselio je u rudarsko mjesto Lithgow, zapadno od Sydneja. Iako se je u Australiji predstavljao kao Hrvat, on je u stvari bio Srbin.

upravo nevjerojatnu priču. A to se je i dogodilo.

Australski su agenti čuli – nastavlja svoje izlaganje Chris Masters - da čovjek koji je nazvao konzulat govori o uroti i dizanju u zrak četiri različita cilja u Sidneju. U tom razgovoru, Virkez je rekao da su u tu urotu umješana još trojica ljudi. Jedan od njih je Brajković, drugi M. Bebić i treći A. Zvirović. Jugoslavenski konzulat je odmah

Sydney u prvoj polovici XX. st.

U siječnju 1979., Maksim Bebić je došao u Lithgow i uselio se u stan živjeti zajedno sa Vicom Virkezom.

Mjesec dana kasnije Virkez je isfabričirao mrežu neobičnih događaja. Toga jutra (8.2.1979.) Vitomir Misimović je nazvao jugoslavenski konzulat u Sidneju. Taj telefonski naziv čuli su australski agenti, koji su prisluškivali konzulat.

Korisno je na čas prekinuti ovo izlaganje i upitati se, zašto je "Virkez" nazvao jugo-konzulat, kad mu je kao udbaškom agentu bilo dobro poznato da se nikada kontakt ne smije uspostavljati na takav način, jer je bilo poznato da u svim zemljama policija nadzire i snima sve razgovore s jugo-konzulatima. Odgovor je veoma lagan: Udba je željela da australska policija povjeruje u tu –

kontaktirao australsku policiju.

Toga istog dana, u 12,45 poslije podne, Virkez je došao u policijsku stanicu i ponovno je u detalje ispričao bombašku urotu. Policija je reagirala munjevitom brzinom. Virkez je bio uhapšen zajedno s Maksom Bebićem. U Virkezovu automobilu policija je pronašla toliku količinu eksploziva da bi se s njime moglo sravnati pola ulice kuća. Eksploziv je bio ukraden iz Wallerawang (Power Station) u kojoj je Virkez bio zaposlen.

Nepotpisana i iznuđena "priznanja"

Uz spomenuto trojku osumnjičenih spomenuta su još trojica: Ilija Kokotović, njegov brat Josip Kokotović i njihov zet Mile Nekić. Svi su oni bili poznati policiji kao hrvatski aktivisti, no ni-

jekali su da dobro poznaju ostale. Posebno su nijekali da poznaju Virkeza.

Policija je tvrdila da je u Brajkovićevoj kući pronašla paket eksploziva. Bila su dva komada gelignita, električni dijelovi, sedam detonatora i sat. U kući Ante Zvirotića pronađena su također dva komada gelignita, detonator i jedan sat. Kod Kokotovića pronašli su dva komada gelignita i 4 detonatora.

Za vrijeme suđenja policija je ispitivana o pronalascima eksploziva, no taj policijski dokaz, kako je kasnije priznao jedan od sudaca, nije bio uvjerljiv.

Policija je tvrdila da je također pronašla eksploziv kod Josipa Stipica, u ladici pisaćeg stola.

No obrana je dokazala neistinitost policijske izjave, jer u Stipićevoj sobi nije bilo ni pisaćeg stola ni ladica. Jedini stol u sobi bio je kuhinjski, na kojem je Stipić studirao.

Usljed toga je Stipić bio oslobođen daljnog suđenja.

Od svih priznanja iznuđenih po policiji, jedino je Bebić potpisao "priznanje". Međutim i on je kasnije zanijekao, izjavivši da ga je jedan od policijaca pritom udarao električnom žicom, drugi mu je u ruku gurao pero, a treći se je pištoljem prijetio da će ga s njime razmrskati ukoliko ne potpiše.

Svi su na sudu izjavili da su njihova nepotpisana priznanja isfabricirana i da uopće nisu njihova.

No australska je vlada bila upoznata...

U studenom 1979., prije svjedočenja na sudu, Virkez je pisao predsjedniku vlade Frazeru tužeći se na zatvorski tretman. Zbog toga je Virkeza, dok je bio u zatvoru, posjećivala federalna policija. Jedan je od njih kasnije izjavio da je po njegovu mišljenju Virkez bio agent jugoslavenske vlade.

U dva različita navrata, u ožujku i travnju (1979.) u uredu predsjednika

vlade i (njegova) Kabineta, predstavnici togu ureda, zatim Kraljevskog ispitivačkog ureda, Ureda za etnička pitanja, Ministarstva vanjskih poslova, federalne policije i ASIO-a sastali su se da prodiskutiraju to pitanje.

Prema zapisniku s prvoga sastanka prisutni su se složili u mišljenju da je Virkez bio agent jugoslavenskog konzulata.

osuđen na dvije godine i četiri mjeseca zatvora.

Suđenje ostaloj šestorici trajalo je 303 dana.

Nakon što je Virkez svjedočio protiv Hrvata, pušten je iz zatvora, premda je na sudu proglašen hrvatskim teroristom. Dva mjeseca prije završetka suđenja ostalima, dne 7. studenoga 1980., dobio je jugoslavenski pasoš s kojim je napustio Australiju.

"Virkezov" razgovor s australskom TV

Premda je "Virkez" nestao u Jugoslaviji, ipak ga je 1991., nakon nekoliko mjeseci traganja, pronašla australska televizija. Snimila je tada s njime razgovor, koji je 26. kolovoza 1991. objavila u svom programu "Četiri kuta".

Priznao nam je – navodi Cris Masters - da je u Australiji radio za jugoslavensku vlast još od početka sedamdesetih godina.

Masters: Jesi li od jugokonzulata dobio priznanje i zahvalnost za posao u pomaganju stavljanja onih ljudi u zatvor?

"Virkez": Da, policija mi je zahvalila na dobro obavljenom poslu. Rečeno mi je: "Dobit ćeš našu pomoć, možeš ići u Jugoslaviju kad god hoćeš. To bi za tebe bilo najbolje, a mi ćemo te pomoći novčano, vodit ćemo brigu o tebi."

Chris Masters: Je li dokaz koji si dao na sudu bio istinit?

Vico Virkez: Ne.

Chris Masters: Je li ti policija dala upute što ćeš reći?

Vico Virkez: Da, rekli su mi što trebam reći i da budem kratak. Dali su mi listu imena, dok sam bio u zatvoru, tako da na sudu ne napravim pogrešku u imenima. Osim toga napisali su mi što trebam reći.

Chris Masters: Dakle, šest ljudi, dva Kokotovića, Bebić, Zvirotić, Neki i

Postoјao je dakle dokaz, koji je mogao pomoći da se utvrdi pravda za šestorku ljudi. S tim su dokazom bili upoznati svi prisutni, kako na prvom tako i na drugom sastanku.

Drugi je sastanak održan samo pet dana prije suđenja šestorki. Što se je dogodilo s tim dokazom – još je uvijek tajna. Commonwealth policija tvrdi da ga je dostavila, dok policija New South Wallesa kaže da nije.

I tako se je dogodilo, da ono što je bilo otkriveno i poznato prisutnima na sastanku, nije bilo poznato sudu.

"Vico Virkez", glavni informator protiv hrvatske šestorke, bio je zasebno suđen. Priznao je krivicu, te je bio

Brajković, koje si optužio, po tvom mišljenju bili su krivi?

Vico Virkez: Ne. Ali ja ne mogu znati, jesu li zbog nečega bili krivi ili ne. Možda su bili krivi zbog pronalaska oružja kod njih ... međutim ...

Chris Masters: No, jesu li svi oni bili krivi za konspiraciju (planiranje) dizanja u zrak spomenutih ciljeva?

Vico Virkez: Ne.

Što je Jugoslavija željela postići?

Očito je, da je pravi začetnik ovog sramotnog procesa bila Jugoslavija, njen konzulat i njena Udba.

No što je zapravo htjela time postići?

Nekoliko dana nakon uhićenja u Sydneyu doznali smo tu vijest, ali nismo znali sve detalje. Međutim, bili smo potpuno sigurni i uvjereni, da ne postoji ni najmanja mogućnost da bi upravo Kokotović i Nekić, koje sam ja i osobno bio upoznao, dakle upravo ona dvojica koja su točno tri godine prije svog uhićenja objašnjavali kako su prigodom paljenja jugo-zastave pazili da fizički ne ozlijede čak ni one koji navodno simpatiziraju s Jugoslavijom, sada, odjednoć, kanili počiniti zločin nad nedužnim australskim stanovnicima. Kojem bi normalnom čovjeku moglo pasti na pamet dignuti eksplozivom u zrak australsko kazalište, jugo-klub i sidnejski vodovod, a osim toga – onako usput – ubiti još i dvojicu Hrvata, Lovokovića i Mlinarića, a samo zato što se s njima nisu politički slagali.

Kao tajnik Hrvatske republikanske stranke, uputio sam dne 14. ožujka 1979. godine pismo Hrvatskom republikanskom društvu "Rakovica", koje je bilo naše legalno tijelo preko koga smo djelovali u Sydneyu, kako bih im prenio

ne samo moje osobno mišljenje, nego i mišljenje vodstva naše Stranke.

Prenosim u nastavku najbitnije dijelove tog pisma, jer tamo razglabam upravo o razlozima ove jugo-udbaške akcije, u kojoj je na njihovu sramotu aktivno sudjelovao i dio australske policije (usp. Prilog I), kao i sudstva.

Optužbe su toliko nevjerljive, da prelaze svaku granicu. Policija sigurno

1. Želi se zadati udarac našoj stranci, prikazavši je s jedne strane "terorističkom", što mi nismo, te omogućivši tako i pokušaj legalnog zahvata, tj. zabrane djelovanja, a s druge strane prikazavši nas smješnima. Jer onaj tko bi se bavio takvim glupostima ne bi bio u stvari nikakav terorist nego obična budala, doslovan da ga se zatvori, ali u ludnicu a ne u zatvor!

2. Želi se stvoriti "dokaze" da se Hrvati međusobno obračunavaju i ubijaju. To je potrebno zbog sljedećeg:

a) Jugoslaviji nije uspjelo uvjeriti svijet da ona nije likvidirala Brunu Bušića. No, ako bi uspjela "dokazati" da se Hrvati međusobno ubijaju, onda bi ipak mogla nekog uvjeriti da su Hrvati (a ne jugoslavenska obavještajna služba) likvidirali Brunu.

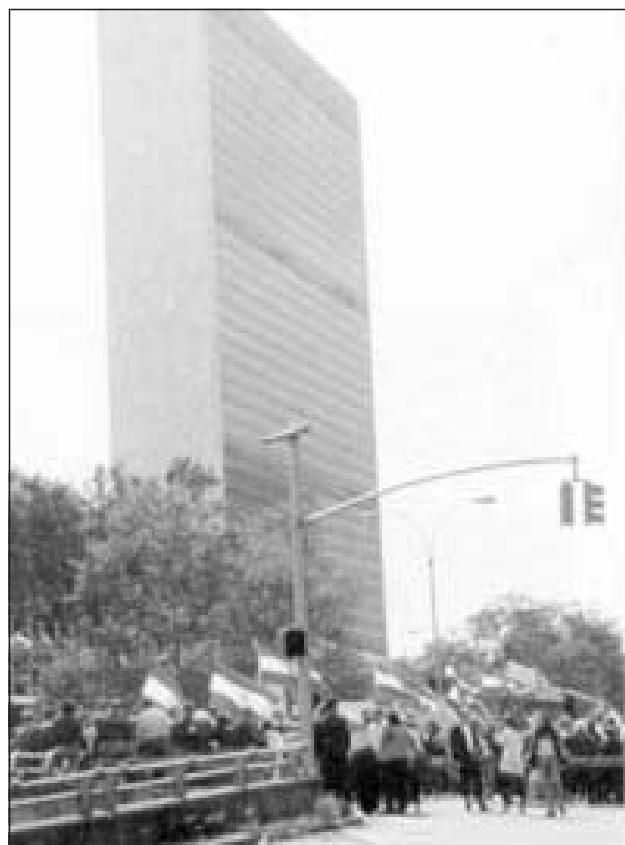
b) Jugoslavija ima u planu likvidirati još neke ljude. Englez Clissold, iz engleske obavještajne službe, poznat jer je 1945., po svršetku rata, na veliko progonio nas Hrvate i izručio naše glavne ljude Titi, napisao je nedavno: "Jugoslavenske službe sigurnosti idu, čini se, na to, da udarnu snagu terorista predusretnu time što će likvidirati njihove najopasnije vođe, i to još prije odlaska Titova s političke scene." Ne smijemo zaboraviti da je Clissold veliki prijatelj Jugoslavije, a da nas Hrvate ne trpi, pa zato njegov naziv "teroristi" treba pročitati kao "rodoljubi". Dakle, predstoje nove likvidacije, a Jugoslavija želi unaprijed "dokazati" da te likvidacije vršimo mi međusobno, a ne oni.

posjeduje fotokopije svih naših pisama kako Vama tako i drugim republikancima u Astraliji, pa iz svog tog materijala **mora nužno doći do zaključka** da se mi nismo nikada bavili takvim glupostima i da nismo takvi idioti pa da smatramo da će se Hrvatska oslobođiti dizanjem australskih vodovoda ili ubijanjem nekakvog Lovokovića.

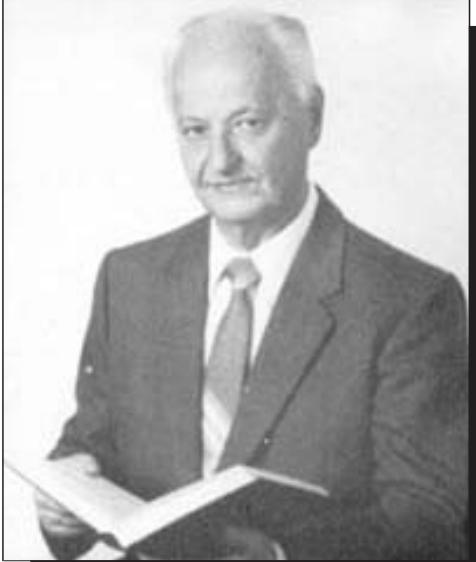
No što je prava politička pozadina svega toga? Što se time želi postići? Naročito dvije stvari, a ima i drugih razloga, o kojima sad neću pisati:

Jugoslavija je samo djelomično uspjela

Jugoslavenski pokušaj nanio je veliku štetu nedužnim ljudima i njihovim obiteljima. Nama, koji nismo bili pod sličnim poteškoćama, gotovo je nemoguće shvatiti svu njihovu patnju, kroz tolike

Hrvatske demonstracije pred zgradom UN u New Yorku

Auktor prof. Kazimir Katalinić, tadašnji tajnik Hrvatske republikanske stranke

godine oduzetog slobodnog života. Ovo što se njima dogodilo, bio je još jedan jugoslavenski zločin. No zločinačka Jugoslavija nije mogla djelovati drugačije nego – zločinački.

No ipak Jugoslavija nije uspjela osvariti u potpunosti svoj plan i svoje ciljeve.

Porota je na primjer, unatoč psihološkim pritiscima s raznih strana, došla do zaključka da nije postojala zavjera o ubojstvu Lovokovića i Mlinarića, pa tako nije uspio jedan od najvažnijih ciljeva ove udbaške akcije: dokazati svijetu da ne ubija ona hrvatske političke emigrante, nego da se sami Hrvati međusobno ubijaju.

A nije mnogo uspjela ni na propagandističkom polju, jer je – unatoč teškoj osudi i montiranoj australskoj medijskoj propagandi – malo tko vjerovao u takvu apsurdnu optužbu.

Šest mjeseci nakon što su bili osuđena ova šestorica Hrvata, od kojih su samo trojica bili republikanski aktivisti, čuo se je čak u parlamentu australske pokrajine N. S. W., tj. upravo one pokrajine čiji je sud osudio nedužne Hrvate, oštari prosvjed narodnog zastupnika **Georgea Petersona**. On je optužio policiju da je isfabricirala čitav slučaj, istaknuvši – doslovce – da su "njihove osude postignute sumnjivim metodama policije, ko-

ja se je poslužila svjedočanstvom psihopatološkog agenta i nepotpisanim priznanjima optuženih, za koja petoriča od optuženih tvrde da ih nisu nikada dali", pa da zato smatra da bi "suđenje Hrvatima trebali dobro ispitati i utvrditi jesu li policijski svjedoci rekli istinu". Uspoređujući sličan slučaj, kada su bili – zahvaljujući policajskoj montaži – nedužno osuđeni priпадnici jedne vjerske sekte (Prilog II), narodni zastupnik Peterson je zaključio svoj govor tvrdnjom da se "jasno vidi da su ASIO, kao i Specijalna policija u najmanju ruku vrlo nesposobne i kao takve predstavljaju veliku opasnost demokratskoj slobodi. Došlo je zato vrijeme da se Specijalno odjeljenje policije ukine, a isto tako trebali bismo zahtijevati od buduće državne laburističke vlade da raspusti i njezina blizanca ASIO."

Čak je i poznati australski novinar **Mark Aarons**, inače veliki protivnik Hrvata, u svojoj knjizi *War Criminals Welcom*, koja je izšla u Melbourneu 2001., a u kojoj je oštros napao i na nas Hrvate, ipak (na str. 439.-440.) jasno dao do znanja da je veoma teško vjerovati u krivnju šestorice osuđenih sydneyjskih Hrvata:

Ovi su ljudi bili osuđeni uglavnom na iskazima jednog od pripadnika grupe, Vice Virkeza, čije je priznanje zaustavilo akciju bombardiranja samo nekoliko sati prije nego je trebala započeti. Međutim, postoje ozbiljne sumnje o Virkezovoj ulozi, koje sugeriraju da je on bio tajni agent koji je radio za jugoslavensku ili australsku policiju, a možda i za obadvije. Virkez, nakon što je priznao vlastitu krivnju i nakon što je osuđen na zatvor, te nakon što je svjedočio protiv ostalih članova grupe, iznenada se je vratio u Jugoslaviju. To je izazvalo osnovne i precizne tvrdnje da je cijeli slučaj bio namjerno iskonstruiran.

"Nepristrani" sudac i njegova "pravedna" osuda

Sudac **Maxwell** se je doista "proslavio" tijekom procesa. Tijekom procesa

nije bio nepristran, nego na strani optužbe. Osim toga, što je od bitne važnosti, svojim je nastupom i riječima nastojao utjecati na porotu, što se nikada ne smije dogoditi. Pa umjesto da u svome završnom govoru, prije nego što se je porota povukla na vijećanje, kako bi donijela svoj konačni zaključak o krivnji ili nedužnosti optuženih, upozorio porotu da joj je dužnost odlučiti u korist optuženih, ako postoji sumnja o njihovoj krivnji (po klasičnome latinskom pravnom pravilu "in dubio pro reo" – "u sumnji opredijeliti se u korist krivca"), jer je temelj kaznene sudbenosti u slobodnom svijetu da je bolje da krivac ostane bez kazne, nego da nevin bude osuđen, sudac je postupio sasvim suprotno. Upozorio je porotu, da ukoliko pronađe da su optuženi Hrvati nedužni, njezin će zaključak biti indirektna optužba australske policije. Jer, kako reče Maxwell: "Ili se urotila policija, ili ova

govori istinu, a optuženi govore neistinu."

Dakako, ako treba proglašiti krivim neke čudnovate nama Australcima nepoznate i strane ljudi, čudnovatog jezika i čudnovatih običaja, ili umjesto toga optužiti našu australsku policiju, ne ćemo se mnogo dvojiti – bilo je, nakon ovog Maxwellova upozorenja "logično" razmišljanje svakoga austral-

skog "rodoljuba", člana porote, koja nužno treba biti nepristrana i bez ičijeg vanjskog utjecaja.

I tako su nedužni Hrvati proglašeni krivima.

No Maxwell je, nakon izricanja veoma teške kazne, objasnio i koji je pravi razlog kako osude, tako i oštare kazne: "...naša teška osuda mora biti korisna opomena drugima, bez obzira na dužinu boravka u ovoj zemlji, koji jesu ili bi mogli biti istoga mišljenja."

Njegove su riječi, kojima je opravdao svoju osudu, dobro shvatili svi Hrvati, posebice istomišljenici Nekića i Kokotovića, članovi HRS.

U prvom sljedećem broju biltena "Na putu slobode", glasila tamošnje HRS, objavljen je članak "Sučeva opomena ogorčava", u kojem se nalaze i ove misli:

Sucu je dobro poznato da su ti ljudi nedužni za optužene stvari i da je to sve skupa policijska spletka. No baš radi toga on naglašuje da okriviljene teško kažnjava kako bi zaplašio njihove hrvatske istomišljenike. I baš su te riječi karakteristične za cijeli slučaj, jer pokazuju stvarnu političku pozadinu cijelog tog namještenog sudskog procesa, u kojem su žrtve bile izabrane ne na temelju neke krivice ili počinjenom kriminalu, već na temelju svoje političke opredijeljenosti i angažiranosti.

Ne kaže sudac da ih je teško kaznio radi težine počinjenog kriminala, jer toga apsolutno i pozitivno nije bilo, već bi ta teška osuda trebala zaplašiti njihove političke istomišljenike. Dakle, hrvatske borce za slobodu i političke djelatnike u ovoj zemlji....

No rad nije prestao

Ovaj je proces i ova je – svjesna ili nesvjesna, svejedno je – suradnja australske policije s Udbom uvelike naškodila Hrvatskoj republikanskoj stranci, jer su optuženi bili od posebne vrijednosti. Slično se je dogodilo i s otmicom prof. Vjenceslava Čižeka.

Drago Jurić

No ipak ni proces ni osuda nisu uspjeli zastrašiti, niti zaustaviti djelatnost hrvatske emigracije, a posebice ne Hrvatske republikanske stranke.

Naša je skupina u Sydneyu bila obezglavlјena, ali nije bila uništena. Novi ljudi, koji su bili prisiljeni nastaviti radom, nisu imali ona radna iskustva, koja su imali uhićeni i osuđeni članovi, jer su neki pristupili stranci godinu-dvije prije uhićenja, a od tog nekoji i kao posljedica mog boravka u Australiji, točno dvije godine prije uhićenja.

Međutim, nova se je radna i vodstvena sidnejska ekipa pokazala izvanredno marljivom, požrtvovnom i sposobnom, pa je dala veliki doprinos našem radu, posebno onomu usmjerenom prema domovini.

Ostale australske skupine također se nisu dale pokolebiti i izdržale su, unatoč svim poteškoćama, sve do konačne pobjede cijelokupnoga hrvatskog naroda, kako onog u domovini, tako i onog u emigraciji. Jer svi smo mi doživjeli nestanak Jugoslavije i uspostavu Republike Hrvatske kao sveopću narodnu, a time i našu, pobjedu.

A sudčev poziv da prestanemo s djelovanjem uzročio je, umjesto zastrašivanja, suprotan učinak. Ispunile su se one riječi, koje mi je samo šest dana nakon izrečene teške kazne uputio jedan iz onog dijela sidnejske skupine koja je ostala na slobodi:

Osude izrečene našim dečkima zastrašujući su primjer ostalim državotvornim Hrvatima, a posebno nama republikancima, koji radimo na ovome terenu onako kako nam zakon ove zemlje dozvoljava.

Svjesni smo da se ovim primjerom želi zastrašiti i nas koji smo nastavili rad iz nedužno optuženih i osuđenih.

No ako ti krvnici misle da će naš rad s ovim teškim osudama stati, onda su se ljuto prevarili.

Pa kada je dne 4. svibnja 1980., dok su naši dečki čamili u zatvoru očekujući završetak procesa, konačno umro najveći izdajica i ubojica hrvatskog naroda, Josip Broz Tito, svjetske novinske agencije su od svih hrvatskih prosvjeda posebno zabilježila jedan miran i veselo prosvjed – prosvjed hrvatske mladeži u drugome australskom velegradu, u Melbourneu.

Novinske su agencije objavile da se Hrvati koji žive u Melbourneu, izvan doseg-a jugo-terora, ne žaloste, nego vesele što je umro Tito. Objavile su, da su Hrvati izašli u Melbourneu na ulice kako bi pjesmom i u veselju proslavili smrt Tita.

Na objavljenoj slici te veselice moglo se je vidjeti kako jedan mladić uz smijeh i pjesmu nazdravlja prisutnim Hrvatima i Australcima s čašom šampanjca u ruci, što su novinske agencije posebno istaknule.

Bio je to i opet jedan uspješan "gandjevski" prosvjed, po onoj istoj shemi o kojoj su govorili u svom intervjuu "ustaški teroristi" Ilija Kokotović i Mile Nekić.

A mladić se je zvao **Drago Jurić**, jedan od glavnih aktivista Hrvatske republikanske stranke na području Melbournea.

KRIŽARI U DRNIŠKOME KRAJU

Ivan Živković je rođen 1929. u selu Badanj, pokraj Drniša. Njegova oca Jarko Živkovića sin Ivanova, rođenog 5. srpnja 1910., pristašu hrvatske državne neovisnosti, oca četvoro djece, partizani su odveli 1944. godine i strijeljali zajedno s fra Jozom Jerkovićem dana 27. prosinca 1944. godine. (Dr fra Petar Bezina: Župljani župa povjerenih Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja - žrtve rata 1941.-1945. i 1990.-1995., Split 2003., s tim da je u knjizi pogrešno navedena godina strijeljanja - 1947.) Ivan se sjeća:

"Izjave OZNA-e o likvidaciji bandita, ustaša i domobrana, kako su koncem 1947. likvidirali 840 bandita koji su se skrivali po jamama i šumama, zastrašivali su hrvatski narod. No, u tim njihovim izjavama ima i istine, to da su likvidirali križare i nekrižare i sve one koji su bili sumnjivi i to na licu mjesta i bez suda, to jest točno. Ali skrivaju istinu o tome koliko je tih crvenih bandita likvidirano u okršajima s križarima. O tome nema izvještaja, iako su ti crveni zlikovci "dobili po repu".

OZNA tvrdi i to da je nakon "oslobodenja" počela čistka od takozvane bande. To njihovo oslobađanje donijelo je likvidaciju i ubijanje oko 500 Hrvata u Drnišu. Tko je preživio ovaj zločin, čekao je trenutak za ustank.

Tako su se, početkom 1946., dvojica Hrvata iz logora u Sisku, obojica iz drniške okolice, **Ivan Prgeša** s Lukara i **Ante Tošić** iz Promine, sastali s **Ivanom Hrstićem** iz Drniša, **Nikicom Marinom** iz Trbarinja i **Matom Siklićem** iz Siverića (nisam siguran je li mu to točno ime). S njima sam bio i ja kao petnaestogodišnjak. Dobavljao sam ovoj grupi oružje. Kako je u mom selu bilo njemačko skladište streljiva, dobavio sam dosta ‘mauzera’, streljiva i ručnih bombi.

To im je jako dobro došlo, jer je prva akcija ove grupe bila negdje početkom travnja 1946. godine. U selu Verušiću

Priredio:

prof. Bruno ZORIĆ

napali su iz zasjede dvojicu partizana sa spomenicama iz 1941. Više se ne sjećam njihovih imena. Obojica su likvidirana, zajedno s vozačem. Drugi je bio napad na OZN-in automobil u Siveriću. Nije mi poznato je li tko poginuo. Tom prilikom je uhvaćen Mate Siklić, koji je kasnije ubijen negdje u Zagrebu. Treći napad bio je kod jedne jame u Erveniku,

u tu staru kuću. Sigurno je došlo do izdaje, jer su za nekoliko dana OZNA i druga banda blokirali kuću i pozvali Ivana Hrstića na predaju. Hrstić je pružio otpor i kada su provalili vrata, ubio je nekoliko bandita. Kad je ostao bez streljiva oduzeo si je život. Čitavo dvojrište bilo je u krvi.

Ja sam bio u drugoj kući, koja je bila daleko nekoliko stotina metara. Bio sam uhvaćen i odveden na četiri dana u zatvor u Drnišu. Tamo su me ispitivali, prijetili mi smrću, osobito srpski udbaš **Nikola Crnčević** i hrvatski izdajica **Josip**

Ivan Živković na stranicama "Naše nade"

kamo su zlikovci dovodili ljude i bacali ih u nju. Trojica križara čekala su u blizini da bi spasili ljude. U ovoj akciji sudjelovali su I. Prgeša, A. Tošić i I. Hrstić. Ne znam točno kako se akcija odvijala, ali je tom prilikom bio ranjen Hrstić. Poslije nekoliko dana on je došao u mjestu staru kuću u selu Badanj. Sakrivali smo ga u sijenu i brinuli se o njemu. Njegov je otac nekoliko puta donosio likovke, a za ostale mladiće donio je tri para gumene obuće. Sve je bilo u redu do trenutka kada je najvjerojatnije netko primijetio da ja često nešto nosim

Brakus. Nisu me tukli, ali su me poslali u zatvor na Bačvicama u Splitu. Tamo sam bio udaran od strane jedne partizanke, koja me je prisiljavala da vičem ‘Živio drug Tito!’.

U tom zatvoru proveo sam šest mjeseci. Noću sam slušao glasove, ponекад i plač nesretnih ljudi koje su odvodili na pogubljenje.

Poslije mog izlaska iz zatvora saznao sam da su Prgeša i Tošić upali u zasjedu u selu Umljanovici. Obojica su ubijeni,

a Nikica Marin ubijen je iz zasjede negdje u Zagori.

U tome istom vremenu OZNA je zatvorila **fra Julijana Ramljaka** iz Siverića, pod optužbom da je suradivao s nama. Upućen je na robiju u trajanju od 25 godina. Ja sam bio protjeran na prisilni rad na prugu Šamac - Sarajevo."

Na prisilnom radu Ivan je bio 3 mjeseca. Godine 1954., u rujnu, preko Slovenije je pobegao u Italiju. U talijanskome je izbjegličkom logoru proveo dva mjeseca. Kako je bio u stalnoj opasnosti od jugoslavenskih ubojica, u namjeri da mu spasi život, **Dr Krunoslav Draganović** ga je poslao na brod, vlasništvo hrvatskog iseljenika **Topića**, gdje je radio oko godinu i pol dana. Narančno, zbog pogibelji je opet morao bježati. U New Yorku, Živković i još nekoliko drugih Hrvata pobegli su s broda i ostali u SAD-u. Odmah se uključio u rad hrvatske emigracije. Iz tog vremena prisjeća se ubojstva hrvatskog emigranta **Križana Brkića**. Prodavao je emigrantska glasila ("Drinu" i dr.) te je tako stupio u vezu sa generalom **Vjekoslavom Maksom Luburićem**, s kojim se i dopisivao.

Ali primao je i prijetnje udbaša. Još uvijek čuva pismo u kojemu mu nepoznati "patriota" prijeti smrću i hvali se razvojem Jugoslavije, a što je najbizarnije (valjda da začini prijetnju) Ivana naziva Uglješom?! Kad je **Josip Broz** dolazio u posjet SAD-u, Ivanu je bilo naređeno zadržavanje u stanu, a američko je redarstvo vršilo nadzor.

Iz svojih sjećanja, Ivan Živković izdvaja prosvjede ispred jugoslavenskoga konzulata u Los Angelesu zbog otmice poznatoga hrvatskog svećenika Dr. Krunoslava Draganovića, i prosvjede zbog dolaska jugokonzula u "jugoslavenski dom", koji je bio pod nadzorom onog dijela naših iseljenika koji nije želio hrvatski predznak, već se krio pod slavenskim (eng. Slavonic), dalmatinским i jugoslavenskim imenom. Sve, sve, samo ne Hrvati. Na primjedbe svjesnih Hrvata, takvi mudraci su odgovarali da se ne žele baviti politikom?! A što tek reći na činjenicu da je tamošnji

"jugoslavenski dom" sve do 1957. godine na zidu držao sliku nikoga drugog već četničkoga glavešine **Draže Mihajlovića**?! To mogu samo Hrvati.

Luburić, Beluhan, Prcela i dr.
pišu Živkoviću

Živković je obnašao i dužnost predsjednika Američko-hrvatskoga kluba u San Pedru, Kalifornija. Ovako je pisala "Naša nada", hrvatski emigrantski list u SAD-u, od 6. ožujka 1968. godine:

"...da novodošli Hrvati, koji su organizirali Američko Hrvatski Klub u San Pedru, imaju neprolaznih zasluga, da je hrvatsko ime pokopalo 'jugoslavenski naziv' u ovom lijepom gradiću na žalima Pacifika i njegovoj okolici." Također, bio je jedan od osnivača Hrvatskog doma u San Pedru, koji je u tim teškim vremenima bio svojevrsna hrvatska ambasada. O djelovanju ovoga bivšega hrvatskog emigranta zorno govore i dobivena priznanja, od kojih ćemo izdvojiti zahvalnicu Ujedinjenih Američkih Hrvata, Chicago 1971. g., "u znak priznanja za rodoljubni rad", zahvalnicu HDZ-a iz 1990., zahvalnicu Grada Los Angeleza iz 2000. "zbog služenja hrvatskoj zajednici San Pedra i Gradu", a u vrijeme Domovinskog rata svesrdno se uključio u prikupljanje svake vrste pomoći i lobiranju za napadnutu Domovinu.

HODAM I KAD STOJIM

*Hodam
I kad stojim
Ja korake svoje brojim
Ihodajući mislim
I volim
Sanjarim
I slutim
I kad moleći slutim
Obrise sjene
Koja me prati
Ja i dalje hodam
I ne ču stati
Kad bih stao
Ja bih pao
I ne bih znao
Nastaviti korak
A život je katkad lijep
A katkad sasvim gorak.*

Bruno ZORIĆ

MOJ GRAD

*Koliko sprovoda bez parada,
moj grade.
Koliko pod tvojim krovovima
isprijenih čaša.
Koliko osamljenih koraka
na tvojim stazama
i lišća,
jesenskoga, umornog.
Koliko umornih koraka,
iznemoglih želja;
koliko zabava, veselja...*

*I moja je patnja u tebe utkana.
I meni si pružio čašu otrova.*

Ivan DUJMOVIĆ

MAKSIMILIJAN KOLBE: NEPRIJATELJA NE VIDI SAMO ONAJ TKO JE IZGUBIO VOLJU ZA BORBU (Uz podizanje spomen-obilježja u Šestinama)

Udruga ratnih veterana Hrvatski Domobran otkrila je 24. studenog 2005. spomen-ploču posvećenu vojnim i civilnim žrtvama ubijenima nakon Drugoga svjetskog rata 1945. godine na području Šestina, Gračana, Remeta, te iz bolnice Brestovac. Ovo, više nego skromno spomen-obilježje, postavljeno je na zapadnom zidu šestinske crkve sv. Mirka. Rekoh da je to skromno obilježje, no zar bi neki velebni spomenik od mramora i zlata bio vrjedniji od ove jednostavne ploče. Sigurno ne. Veličina je u poruci o kojoj ova ploča govori.

Konačno, spomen na muku i smrt našeg Isusa Krista predstavlja običan drveni križ koji nam i danas svijetli kao najsajniji svjetionik i pomaže nam da se ne izgubimo. Tu je na svega dvadesetak metara grob i skromni spomenik našeg Oca Domovine, **dr. Ante Starčevića**, čijeg se djela i danas spominjemo.

Kada sve to zajedno ovdje pogledamo, bit će nam jasno koliko iz te skromnosti zrači duh i djela kojima nije potreban sjaj mramora i zlata.

Ako se kada slučajno ili namjerno nađete na ovom mjestu, zastanite, pogledajte oko sebe, uputite svoje misli onima koji su pogubljeni zbog svoje vjernosti Bogu i Domovini. Nisu vam potrebni cvijet niti svjeća. Pomolite se Bogu za spas njihovih duša.

Drago mi je što nas se, usprkos hladnog i snježnog vremena, okupio lijep broj. Bili su tu članovi Hrvatskog domobrana iz Zlatara, Samobora, Duge Rese, te naravno, iz Zagreba. Zatim cla-

Piše:

Stjepan BRAJDIC

novi Časničkog kluba 242, predstavnici Hrvatskog društva političkih zatvorenika, predstavnici UHDDR-a, pjevački zbor Hrvatice... Molitvu i blagoslov učinio je župnik župe sv. Mirka, **vlač. Ilija Zugaj**, a potom je poruku izrekao kancelar vojnog ordinarijata, **don Anđelko Kaćunko**. Na kraju, kako se i pri-

neke stranice vlastite povijesti jednak je novom otvaranju napola zacijeljenih rana.

Svjedoci smo također da i u našoj i u svjetskoj javnosti sjećanje na sve događaje prošlosti ne podliježe jednakoj povijesnoj objektivnoj prosudbi. Tako s jedne strane imamo presiju, gotovo torturu '(pod)sjećanja' na zločine koje je narodima, a posebno *izabranom narodu*, učinio nacistički režim. Čak se naglašava 'zadaća pamćenja', a radi se već i na obveznom uvođenju novih školskih predmeta o toj temi. A na drugoj strani je čudna medijska i politička šutnja o mnogostruko većim zločinima koje su narodima počinili komunistički režimi i ideologija. Štoviše, dok je u prvom slučaju na djelusvojevrsna *hipermnezija*, u slučaju komunizma forsira se potpuna *amnezija* – u školi, u politici, u medijima, u kulturi. Zato, parafrazirajući jednu misao **Alaina Finkielkrauta** o totalitarizmu, možemo reći da je današnja u javnosti dominantna misao slijepa za zločine crvenog totalitarizma, a opsjednuta zločinima crnog!

No, budući da se katolik mora odlikovati realnošću, kolikogod isticali važnost sjećanja odnosno *pamćenja*, moramo također biti svjesni da ono ima i drugu stranu, tj. da skriva i neke opasnosti. Tako, pamćenje može biti zaljubljeno u samo sebe i biti opsjednuto prošlošću, može poticati na preuveličavanje vlastitih patnja i žrtava te čak poslužiti za mržnju i sukobe, itd. Za razliku od takvog pamćenja, *povijest*, koja se na putu do istine također koristi pamćenjem, isključuje emocije i subjektivizam (v. Alain de Benolst, *Komunizam i nacizam*, str. 17.-19).

Partizanski ulazak u prestravljeni Zagreb

liči, predstavnik Hrvatske vojske odsvio rao je naš dragi Mirozov. Zahvaljujući svima koji su doprinjeli ovoj svečanosti, donosimo cijeloviti tekst propovijedi don Anđelka Kaćunka:

«Braćo i prijatelji,

Ljudski je život prirodno usmjeren budućnosti, a postavljanje spomen-ploča naše misli okreće prošlosti. Znamo da uranjanje u povijest izaziva najrazličitija sjećanja i potiče najraznovrsnije osjećaje. Posebno nekim narodima, a među takvima je i hrvatski narod, uvid u

Ali to ne znači da se trebamo odreći pamćenja i držati se samo hladne i objektivne povijesti. To više što znamo, kako je davno upozorio **Honoré de Balzac**, da «*postoje dvije vrste svjetske povijesti: jedna je službena, lažljiva, namijenjena pouci u školi; druga je tajna povijest koja skriva prave uzroke događaja.*

Sve sam to, braćo i sestre, naveo kako bih istaknuo da ovo što danas činimo nije nespojivo s onim za čim težimo. Štoviše, potrebno je, jer ima spomenika, događaja i ljudi koji nas, metaforički, ne zakopavaju u prošlost, nego je sjećanje na njih koristan poticaj za budućnost. Zato nam je i veliki papa **Ivan Pavao II.**, u pripravi za Veliki jubilej kršćanstva (2000. godine), posvijestio važnost sjećanja na one koji su nam namrli duhovnu baštinu, a za Crkvu su to par excellence sveci i mučenici.

A u svojem Apostolskom pismu na završetku Velikog jubileja taj Papa je Crkvi usmjerio pogled prema budućnosti, ponavljujući Isusove riječi apostolu Petru «*Duc in altum!*» («Izvezi na pučinu!»), ali je ujedno pozvao na oživljavanje sjećanja na prošlost. Rekao je doslovce da nas upravo ta Božja riječ («Izvezi na pučinu!») poziva ne samo «da živimo gorljivo sadašnjost i da se s povjerenjem otvorimo budućnosti», nego i 'da se zahvalno spomenemo prošlosti' (v. NMI 1.). Zato nas Sveti Otac potiče 'da damo slavu Gospodinu za sve što je učinio u svim stoljećima, a osobito u stoljeću koje smo ostavili iza sebe, dajući svojoj Crkvi 'veliko mnoštvo svetaca i mučenika' (v. NMI 7).

A kad je riječ, braćo i prijatelji, o spomenutoj napetosti između pamćenja i povijesti, mi i tu znamo rješenje. Ono je u ravnoteži – pomirbi suprotnosti uključivanjem kršćanskog *oprštanja*. Odnosno, po receptu Ivana Pavla II., potrebno je obaviti *čišćenje memorije* – praštanjem i traženjem oproštenja. Dakle, da bi naše pamćenje bilo korisno, poglavito kad je riječ o bolnim stranicama naše prošlosti, na što nas podsjeća i ovaj današnji spomen-čin ovdje, valja ga pročistiti praštanjem! No, i tu imamo iskustvo da se katoličkom narodu nudi

oprštanje kao – politički čin! A znamo da je oprost uvijek bio moralna kategorija, i ne nameće se nikakvim diktatima, zakonima, propisima, amandmanima. Oprost se nikome ne može oktroirati.

Uostalom, zar nije golema ironija povjesne tragike da nas oprštanju poučava anglosaksonski *establišment*, koji je planirao i počinio brojne zločine u prošlosti, a to isto čini i danas uporno izvozeći demokraciju u neke države i učeći pomirenju narode nekoliko godina nakon što je među njih posijao mržnju i razdor. A to smo i sami iskusili. Zato bismo tim lažnim pomiriteljima trebali dostojanstveno ali odlučno zahvaliti na svim njihovim mirovnim inicijativama, jer mi smo to bolje od njih naučili iz Evandelja te u pravim mirovnim akcijama, tj. i u oprštanju imamo 14-stoljetno iskustvo!

Zato je kardinal **Josip Bozanić** nedavno na jednom hodočašcu s razlogom naglasio da oprostiti treba svima i svaki put, ali oprštati ne znači zaboraviti ono što je počinjeno u prošlosti, premda bi nekima – istaknuo je – bilo drago da se iz hrvatskih ljudi izbriše spominjanje prošloga (Marija Bistrica, rujan 2005.). I na ukopu maceljskih žrtava Kardinal je govorio o potrebi opštosti. Ali ukazao je i na neke nijanse. Kakvo to oproštenje može dati čovjek? – upitao je Kardinal i nastavio: 'Ljudsko oprštanje siže uglavnom najviše do primirja. Sastoji se u tome da nastupamo kao da počinjena djela više ne postoje. Sastoji se uglavnom u nekoj vrsti zaborava. A zaborav može značiti i podcenjivanje, jer ostavlja onome koji je sagriješio protiv Boga i ljudi teret krivnje u samoći. Mi stoga danas ovdje

molimo za krivce i krvnike ovih nedjela. Molimo da u Božjoj svjetlosti osjeti pokajanje i Božje pomilovanje'.

Braćo i sestre, te Kardinalove riječi potpuno se uklapaju i u ovu današnju komemoraciju i zato ih valja ozbiljno uzeti srcu. A kao pripadnici razmjerno maloga naroda te razumnii i realni do moljubi, koji dobro uočavaju okolnosti u kojima žive, znamo – kako je dobro podsjetio **Igor Zidić** – da i dalje veliki imaju pretenzije na ono što je naše te nam je i dalje, 'slikovito rečeno, s vjerom, križem i krunicom čuvati i pušku pod uzglavljenjem... Nikome ovako mali narod ne može dati vjere osim Bogu. Sve drugo je na vječnom preispitivanju. Želim da nas ovaj spomenik podsjeća! (Sinj, u prigodi otkrivanja spomenika fra Pavlu Vučkoviću).

Znamo, ta je poruka već naišla na žestoke kritike, s optužbama da u 21. stoljeću samo paranoici vide neprijatelje oko sebe. Međutim, najbolji odgovor takvoj naivi ili podlosti je duboko realna misao sv. **Maksimilijana Kolbea**: 'Neprijatelja ne vidi samo onaj tko je izgubio volju za borbot!'

Također, kao kršćani znamo da 'stabilnost i rast čovječanstva u Kristu imaju svoj korijen, svoju životnu os, svoje počelo'. Zato, da bismo i od ovoga događaja, kao i od sjećanja koja nam on oživljuje, imali koristi, moramo, po rijećima sv. Pavla, 'trajno oblikovati svoju sliku prema slici Sina Božjega', jer smo po njemu 'izbavljeni iz vlasti tame i preneseni u kraljevstvo Njegovo' (v. Kol 1,13/ (v. **Benedikt XVI.**, Kateheza, 7. rujna 2005.). Amen.»

OBAVIJEST

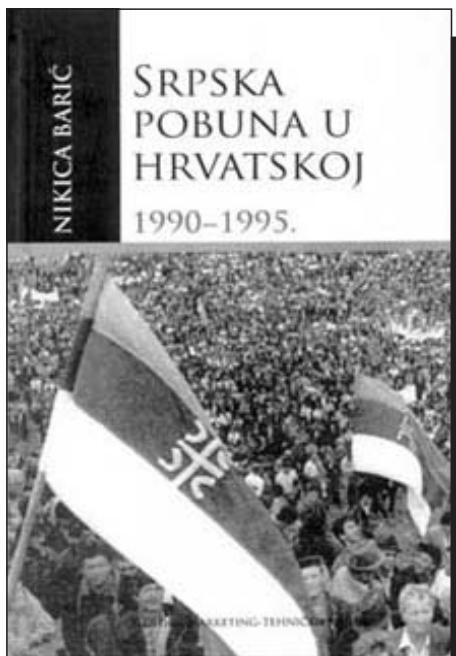
U izdanju Hrvatskog društva političkih zatvorenika izrađene su audio i video-kasete te DVD o svečanom ukopu Maceljskih žrtava 22. listopada 2005., pod nazivom NA PUTU U VJEĆNOST.

Nabaviti se mogu u našoj Središnjici, Vojnovićeva 15, Zagreb, telefon 01/46 15 437 i u Središnjici Hrvatskog domobrana, Bauerova 21 u Zagrebu, telefon 01/45 50 372. Cijena za DVD je 50,00 Kn, a za audio i video-kasetu 60,00. Cijeni valja dodati troškove poštanske otpreme.

«OLUJA» NIJE BILA ETNIČKO ČIŠĆENJE

(Uz knjigu dr. Nikice Barića: Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.)

Na prvi bi se pogled reklo kako je danas, nepunih deset godina od završetka Domovinskog rata, odnosno osam godina od tzv. mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja, još uvijek nemoguće objektivno i znanstveno pisati o tim zbijanjima.

Činjenica da su mnogi arhivski izvori nedostupni, a svjedočenja brojnih audio-vizualnih događaja nepoznata ili se daju na specifičan način i u specifičnim okolnostima (kao što je, primjerice, slučaj s mnogim svjedočenjima pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju), mnoge bi i obeshrabrla, pa bi se zadovoljili onim što su proživjeli na vlastitoj koži i što danas – svim politikantskim osporavanjima unatoč – vrijedi kao općeprihvaćena istina: Hrvatska je bila žrtva velikosrpske agresije, kojoj se uspjela odraziti i istodobno izboriti međunarodno priznanje te reintegrirati okupirana područja.

A ipak pred sobom imamo djelo koje i pored svih tih objektivnih zapreka i teškotina predstavlja zaokružen, monografski prikaz hrvatske političke povijesti u prvoj polovici prošlog desetljeća. Riječ je o knjizi dr. Nikice Barića *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995.* (Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., 614 str.), koja je prerađena i dopunjena auktorova doktorska disertacija, ob-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

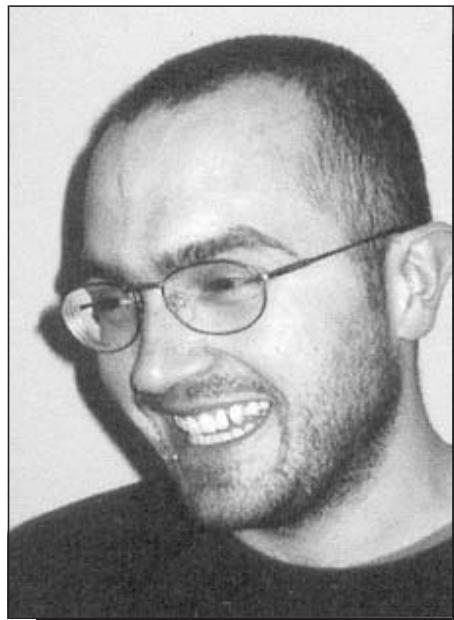
ranjena pod naslovom *Republika Srpska Krajina na području Republike Hrvatske 1990.-1991.-1995. (secesija, glavne značajke i slom)* u studenome 2004. na Odjelu za povijest zagrebačkoga Filozofskog fakulteta.

Nekorektni napadaji

Nakon pristupnih napomena, knjiga je podijeljena u jedanaest poglavlja: *Prilike u Jugoslaviji uoči sloma socijalizma, Srpska manjina u Hrvatskoj i njezinu pristajanje uz politiku Slobodana Miloševića, Osnivanje i ustroj srpskih autonomnih oblasti na teritoriju Republike Hrvatske, Rat u Hrvatskoj 1991., Proglasenje Republike Srpske Krajine i Vanceov mirovni plan, Glavni politički i vojni događaji tijekom 1992. i 1993., Značajke političkog života u RSK, Prekid oružanih sukoba 1994. godine, Značajke unutrašnjeg ustroja RSK, Slom Republike Srpske Krajine, Odlazak pobunjenih Srba tijekom «Oluje» i «Bljeska».* Pored zaključka i sažetka na engleskom jeziku, u knjizi je kao prilog objavljen u sastav vlastitih srpskih autonomnih oblasti i Republike Srpske Krajine (RSK).

Malo nakon objavljanja, Barićeva je knjiga doživjela nekoliko osvrta koji bi se prije mogli zvati napadajima, negoli kritičkim ocjenama. Ono što je zajedničko filipikama iz Beograda i podmetanjima iz hrvatskih *bratstveno-jedinstvujućih* krugova, jest spočitavanje piscu da je temi pristupio tendenciozno, s unaprijed zadanim hipotezom i s ciljem da na način kojega oni smatraju kvaziznanstvenim, legitimira hrvatsko «etičko čišćenje» Srba 1995. U tom se sklopu Bariću predbacuju i smiješne stvari, poput one da je propustio podsjetiti na to, da Srbi u Hrvatskoj «nisu dotepercii», nego starosjeditelji, iako se on – posve logično – u knjizi koja se bavi početkom devedesetih godina XX. stoljeća, nije osvrtao ni na teorije o podrijetlu Hrvata, niti na osmanlijska osvajanja, pa nije jasno zašto bi trebao raspisati o podrijetlu vlaškoga ili do seljenju srpskog pučanstva.

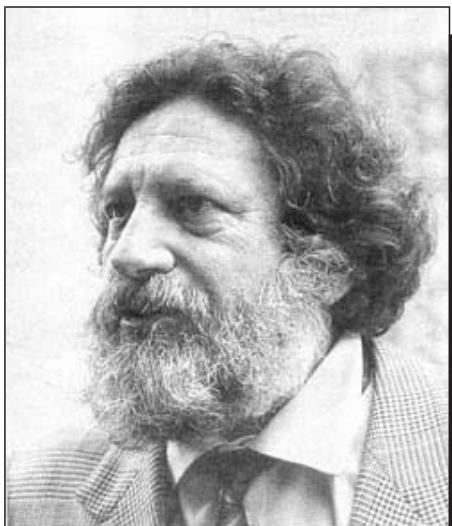
U stvarnosti, njegovu knjigu objektivan čitatelj ni na koji način ne će ocijeniti prisutan ili – *sačuvaj nas, Bože* – «nacionalističkom». Baš naprotiv, Barić u svakom trenutku kritički promatra previranja i nastojanja u hrvatskome političkom korpusu. On, recimo, ne prešuće jedan, nesumnjivo bolan podatak da je još u lipnju 1992. u kostajničkoj 26. brigadi tzv. Teritorijalne obrane bilo čak 30 pripadnika hrvatske nacionalnosti (str. 389.). No, on se ne ustručava stereotipima proglašiti i neka stajališta koja se mogu smatrati općenito prihvaćenima. Tako, primjerice, iako konstatira kako su Srbi u komunističkoj Hrvatskoj bili razmjerno nadmoćni u članstvu Partije te u važnim službama putem vojske i policije, on smatra kako se «ne može reći da je komunistički sustav namjerno i sustavno provodio politiku na-

Dr. Nikica Barić

cionalne podobnosti» (41.). Jedan od argumenta za takvu prosudbu nalazi u ocjeni da su «upravo u razdoblju kad su Srbi bili definirani kao 'narod' u Hrvatskoj zatomljene (...) njihove tradicionalne nacionalne i kulturne vrijednosti, što je, uostalom, bio slučaj i s hrvatskim narodom» (67.). Iako svjestan da sudbina Srpske pravoslavne crkve (SPC) i središnjih srpskih kulturnih društava («Prosvjeta!») u komunističkoj Hrvatskoj podupire takvu ocjenu, pisac ovog prikaza s njom se ne može složiti, smatrajući da (veli-

ko) srpska ideologija ni nakon 1941. odnosno 1945. nije napustila svoje ciljeve, nego se počela koristiti novim sredstvima za njihovo ostvarenje: uloga koju je u doba **Khuena** (kraj XIX. stoljeća) ili u doba akcije *Srbi na okup!* (1939.-1941.) imala SPC, kasnije je preuzeila komunistička partija. Ali, i kad se s piscem ne složimo, ne smijemo smetnuti s uma činjenicu da Barić za svaku svoju hipotezu nudi argumente i dokaze, pa u tu svrhu koristi

Dr. Jovan Rašković, jedan od ideologa srpske pobune

obilno arhivsko gradivo i mnoštvo objavljenih studija, memoarskih zapisa, pa i dokumentarnih video-materijala: više od 2.300 podrubnih bilježaka jasna su ilustracija akribičnosti njegova pristupa.

Rušenje političkih mitova

Pomnijem će čitatelju biti jasno zbog čega je Barićeva knjiga stanovitim krugovima nepočudna. Ona, naime, hladnim jezikom dokumenata i činjenica ruši neke od mitova koji su – očito – imale biti kvascem novog oblika južnoslovensko-zapadnobalkanskoga zajedništva.

Jedan od tih mitova jest onaj o bitnoj razlici između tzv. ruralnih i tzv. urbanih Srba. Hoće se da je velikosrpska politika i strategija pobune svoje pristaše našla mahom kod tzv. ruralnih Srba. Taj je mit pustio žile, iako se svi mi sjećamo srpskih intelektualaca koji su se ogradiili od velikosrpske politike. Već činjenica da se dobro sjećamo imena **Olge Carević** ili **Dorda Pribićevića**, jasno pokazuje da tih imena i nije bilo previše. A dokumenti koje Barić donosi, pokazuju da u istupima zagrebačkog ogranka («Opštinskog odbora», ne općinskog, naravno!) Srpske demokratske stranke (SDS) nije bilo bitne retoričke razlike u odnosu na istupe

kninske središnjice. Tako je, recimo, zagrebački «Opštinski odbor SDS-a» krajem siječnja 1991., tj. u vrijeme kad je emitiran «film o Špegelju» i pripreman vojni udar u Hrvatskoj, podsjetio da djeluje u Zagrebu, «jazbini HDZ-ovštine», te je zatražio energičan obračun s «paravojnim formacijama» i sudionicima «hrvatsko-šiptarskog dogovora o razbijanju SFRJ». U istom se dokumentu, iz srca Zagreba a na srpskom jeziku, podsjeća na bombardiranje Beograda i ustaške logore i jame «napunjene poklanim Srbima», dok su hrvatska «seli i gradovi, a posebno Zagreb, pošteđeni u toku dva svetska rata» (113.). Samo će naivni u tome propustiti uočiti prijetnju, zar ne?

Kretanje broja stanovnika «RSK» također potkapa mit o razlici između «urbanih» i «ruralnih» Srba. Na područjima koja će biti pod nadzorom srpskih pobunjenika, prema popisu iz 1991. živjelo je 549.083 stanovnika, od čega su 287.830 (ili 52,40 posto) bili Srbi. Prema podatcima «krajinskoga» Komesarijata za izbjeglice, u srpnju 1994. na području «RSK» živjele su 122.704 izbjegle i raseljene osobe (172., 424.). Srpske vlasti očito nisu umjetno uvećavale broj izbjeglica, jer je «premijer» Zdravko Zečević krajem 1992. izjavio da je «Krajinu» napustilo čak 100.000 Srba (172.). Veliku većinu tih izbjeglica nesumnjivo čine Srbi iz drugih, neokupiranih dijelova Hrvatske. Valja uzeti u obzir da je tamo mogao biti i određeni broj «abdićevaca», ali ovi, ipak, do oslobođenja bihaćkoga džepa, nisu mogli činiti znatniji udio u izbjegličkoj populaciji. Dio tih izbjeglica čine Srbi iz oslobođenih dijelova Hrvatske (npr. nakon akcije «Maslenica»), ali je posve jasno da je dobar dio njih potražio utočište u «RSK», odlazeći iz «jazbina HDZ-ovštine» poput Zagreba.

Drugi je žilavi mit o «lojalnosti» Srba u Gorskome kotaru. Protivno ljudskim priopovijestima da su (valjda zbog povjerenja antifašističkom ministru unutarnjih poslova, **Josipu Boljkovcu**) tamošnji Srbi odbili poslužiti kao instrument pacifikacije i okupacije Hrvatske, dokumenti pokazuju da su Srbi u Gomirju, Brestovcu, Srpskim Moravicom itd. vrlo rado primili oružje iz skladišta JNA već u srpnju i kolovozu 1991. Jedna je skupina Srba iz Gomirja u kolovozu prebačena «preko us-

taške teritorije» do vojnog uzletišta u Bihaću gdje je izvježbana za diverzantske akcije (324.) U jesen 1991. priprema se osnivanje srpske brigade u Gorskome kotaru (325.), a kad je kasnije postalo jasno da Hrvatska ipak ne će pokleknuti, Srbi iz Gorskoga kotara pristali su na razoružavanje uz nadzor međunarodnih predstavnika, ali su i tada predali samo mali dio, oko jedne petine oružja koje su primili (326.). Opozrgavajući, dakle, interpretacije koje su «prihvatali i neki hrvatski politolozi», Barić zaključuje: «ako se podaci iz dokumenata Štaba odbrane Gorskog kotara prihvate kao utemeljeni, onda se može prepostaviti da bi srpsko stanovništvo tog područja ipak iskoristilo dobiveno oružje da su srpski pobunjenici i JNA tijekom 1991. imali više uspjeha i da su iz područja pod svojim nadzorom prodri do Gorskoga kotara» (329.).

Treći mit na koji Barić dokumentima podsjeća, jesu stajališta tzv. demokratske opozicije u Srbiji. Dokumenti govore da su tobožnji srbjanski demokrati, na čelu s miljenikom Zapada, **Zoranom Đinđićem**, u ključnim trenutcima bili i intrasigentniji od «vožda» **Miloševića**. Đinđić, **Kosta Čavoski** i slični «prozapadno orijentirani intelektualci» bez oklijavanja su poduprli **Milana Martića** i «krajinsko» vodstvo koje je odbilo zlokobni Plan Z-4, jer im je svaki oblik ostanka u hrvatskoj državi bio apsolutno neprihvatljiv (474.-476. i.d.). Njihove pozicije značile su potpunu negaciju Hrvatske, a politiku srpskog vodstva u Hrvatskoj opisao je jedan oficir JNA sljedećim riječima: «Основни moto SDS je bio 'proteraj ili ubij, opljačkaj ili spali' sve što je hrvatsko, jer mi Srbi više ne možemo živeti zajedno sa Hrvatima...» (371.). U sklopu te politike, prema službenim podatcima tzv. MUP RSK, od 1. siječnja 1992. do 30. rujna 1994. evidentirano je 440 kaznenih djela ubojstva, prilikom kojih su ubijene 573 osobe. Kad se ima na umu koliko je Hrvata ostalo živjeti pod srpskom okupacijom, postaje jasno i značenje podatka da su od

Pakrac, 3. ožujka 1991.

Srbi na slavonskim barikadama u travnju 1991.

toga čak 268 ubijenih Hrvati i drugi nesrbi (384.).

Sudbina prvaka SDS-a u Zapadnoj Slavoniji, **Veljka Džakule**, u hrvatskoj je političkoj hagiografiji također stekla obrise mita. Iz činjenice da je Džakula došao u nemilost «krajinskog» vodstva nakon što je početkom 1993. potpisao Daruvarski sporazum, stvarana je ne samo ratnopsihološka klopka kojom se kušalo rascijepiti naizgled monolitno vodstvo pobunjenih Srba, nego je kreirana i predodžba o znatnoj ulozi tobožnjih *golubova* u koje bi – po nekima – valjalo ubrojiti i **Jovana Raškovića**, miljenika **Dobrice Čosića** i prvog predsjednika SDS-a. No, činjenice pokazuju da je Džakula i nakon «Bljeska», čak i u hrvatskome zarobljeništvu iz kojega je ubrzo pušten, odbio na bilo koji način ograditi se od velikosrpske agresije, pa je čak otklonio raspravu o mirnoj reintegraciji preostalih okupiranih hrvatskih područja, jer da bi to bilo «prejudiciranje političkog rješenja» (497.).

«Oluja» nije bila etničko čišćenje

Posebnu pozornost Barić posvećuje pripremama i odvijanju hrvatskih vojno-redarstvenih akcija 1995. Njegova analiza pokazuje da su **Tuđmanovo** lukaštvo i odlučnost bili presudni u nastojanju hrvatske strane da izbjegne nametanje nepovoljnijih rješenja odnosno *ciprizacije* u obliku primjene Plana Z-4. Hrvatski je predsjednik bio načelno sklon miroljubivim, političkim rješenjima, pogotovo u svjetlu činjenice da se Hrvatska morala naoružavati i stvarati vojsku u nepovoljnim prilikama i pod nametnutim embargom na uvoz oružja. No, jednako tako, bio je nesklon predugom otezanju s političkim rješenjem, pa je u prвome pogodnom trenutku – a on se ukazao sredinom 1995., nakon srebreničke katastrofe i srpske prijetnje bihaćkoj enklavi, čiji bi pad trajno ugrozio stabilnost hrvatske

države – dao zapovijed za oružano slamanje srpske pobune.

Tuđman je bio svjestan da operaciju valja izvesti munjevitno i čisto, a Barić ne ostavlja nikakve dvojbe o tome da hrvatska strana nije planirala tzv. etničko čišćenje. Operacije na Miljevačkom platou, «Maslenica» i «Bljesak» svjedoče o profesionalnosti Hrvatske vojske i nastojanju da

se ljudska stradanja i uništenje imovine svedu na najmanju moguću mjeru. Barić ne negira da Hrvati, nakon svega što su doživjeli, i nisu previše željeli ostanak pobunjenih Srba u Hrvatskoj, pa ni to da se, za razliku od «Bljeska», nakon «Oluje» dogodio i određeni broj zločina nad srpskim vojnicima, civilima i imovinom. Ali, nipošto se ne radi o smislijenom planu i njegovoj sustavnoj provedbi. Baš naprotiv. Srbi su od samog početka pobune isključivali svaku mogućnost suživota s Hrvatima, pa su već u svibnju 1995. u većini napustili okupirano zapadnoslavonsko područje i prije dolaska Hrvatske vojske.

Radi toga Barić «netočnim i ishitrenim» naziva pisanje **Ive Banca**, da je nakon «Bljeska» uslijedila serija hrvatskih zločina i masovan bijeg Srba (500.), a «groboskima» smatra tvrdnje ruske povjesničarke **Jelene Guskove** da su Hrvati, primjerice, pobili i spalili oko 1.000 zarobljenih Srba, a žene i djecu «odveli u nepoznato» (500.). To se jednostavno nije dogodilo. Srbi su – zbog niza razloga – već ranije planirali evakuaciju pučanstva, pa je ona realizirana i u svibnju i kasnije, u kolovozu. Vrhovni savjet obrane RSK je 4. kolovoza 1995. donio odluku da se «poranije pripremljenim planovima» provede evakuacija srpskih civila iz Dalmacije i južne Like (519.). Ako je srpska pozicija da je «jedini naš konsenzus sadržan u poruci – nikad više u sastavu Hrvatske» (537.), Barić posve prihvatljivom smatra naizgled paradoksalnu tvrdnju **Borivoja Rašua** iz 1996: «Srpski je narod u Krajini svojim kolektivnim iseljenjem (...) na istina negativan način iskazao svoju volju, svoju državotvornu svest» (540.). Slično su postupili i bosanski Srbi: Barić ukazuje na često previdani podatak, da je 1995. nakon potpisavanja ugovora u Daytonu, oko 100.000 Srba napustilo dijelove Sarajevo

jevi koji su pripali Federaciji BiH, pokazujući na taj način da ne žele živjeti izvan srpske države (564.).

Prema tome, apsolutno je neprihvatljivo izjednačavati srpsko zauzimanje Srebrenice i pokolj koji je uslijedio, s legitimnom hrvatskom vojno-redarstvenom akcijom. Barić također upozorava da je krajnji cilj takvih teza stvaranje predodžbe o «dogovorenem ratu» (533.-542.), a za takvo što nema apsolutno nikakva dokaza. Na oslobođilačkom značaju «Bljeska» i «Oluje» ne mijenja ništa bitno okolnost da su se na rubu akcija, kao ispadci, dogodili pojedinačni hrvatski zločini. Jer, ni sva uništavanja nisu počinile hrvatske snage, budući da postoje

Oluja je pomela planove o Velikoj Srbiji

podatci koji ukazuju na to da su pojedini Srbi prije povlačenja palili i uništavali različite objekte, da ovi ne padnu Hrvatima u ruke (519.).

Zaključno, može se kazati kako Barićeva knjiga predstavlja dragocjen putokaz budućim istraživanjima koja, skoro je sigurno, mogu dopuniti, ali ne će bitnije izmijeniti ocjene ovoga hrvatskog povjesničara. Ono čemu će u budućim istraživanjima trebati posvetiti posebnu pozornost, jest uloga SPC i uzajamno djelovanje «krajinskih» i bosanskih Srba. Barić obrađuje obje te teme, a suradnji Srba iz «Krajine» i BiH posvećuje priličan prostor, ali je očito više nego dobro svjestan kako je obrada rata u BiH krupan pothvat, koji tek predstoji.

ČUVARI BLEIBURŠKE USPOMENE

U organizaciji Kluba hrvatskih povratnika iz iseljeništva i HDPZ podružnice Gospic, dne 15. studenog 2005. u Gospicu, u dvorani kina Korzo, uz vrlo dobar odaziv Gospicana, priređeno je predstavljanje knjiga *Čuvari bleiburške uspomene i Bleiburg memento fotomonografija*. Knjigu su predstavili prof. Manja Kovačević i autor Bože Vukušić, a svoje svjedočenje o tragičnom blajburškom stradanju dao je sudionik tih događaja, predsjednik URV Hrvatski domobran, dipl. iur. Vladimir Fuček. Nakon predstavljanja knjige provedena je vrlo živa rasprava, a ovdje donosimo cijelovitu besedu prof. Manje Kovačević:

«U širokom rasponu hrvatske povijesti utkani su križni putevi hrvatskog naroda koji su premrežili cijelu hrvatsku zemlju i ostavili duboke tragove, snažno upečaćene u svijesti hrvatskog čovjeka za sva vremena. Između ostalih, jedan križni put, gotovo povijesno kalvarijsko hodočašće vodi nas u blajburške poljane, izvan granica naše domovine, na sveto tlo na kojem je podignut spomenik, poseban oltar hrvatskim žrtvama, mučenicima izvan granica naše domovine, ali duboko ucrijepljen u biću hrvatskog naroda. Naime, bleiburški križni put usidren je u uspomenama hrvatskog naroda, koje ne blijede, već naprotiv koje vrijeme ne uništava, već koje budi, osvježava, uprisutnjuje u hrvatskom čovjeku snažan doživljaj, spoznaju, znak kao svjetionik za buduća sunčana jutra hrvatske stvarnosti.

U prostore tog dijela hrvatske povijesti, bleiburške tragedije uvode nas

Piše:

Ivan VUKIĆ

dvije knjige: *Čuvari bleiburške uspomene* auktora dr. sc. Josipa Jurčevića, Brune Esih i Bože Vukušića, te *Bleiburg - Memento – Fotomonografija* Bože Vukušića.

Naslov knjige *Čuvari bleiburške uspomene* usmjerava nas na višeslojnost i dokumentarnu razgranost sadržaja povijesne tragedije hrvatskog naroda od prošlih vremena do danas. Težište je na uspomenama koje traju, uspomenama koje izviru iz obilja dokumentarističke građe posredovane snagom riječi i fotografija kojima su opečaćene navedene knjige.

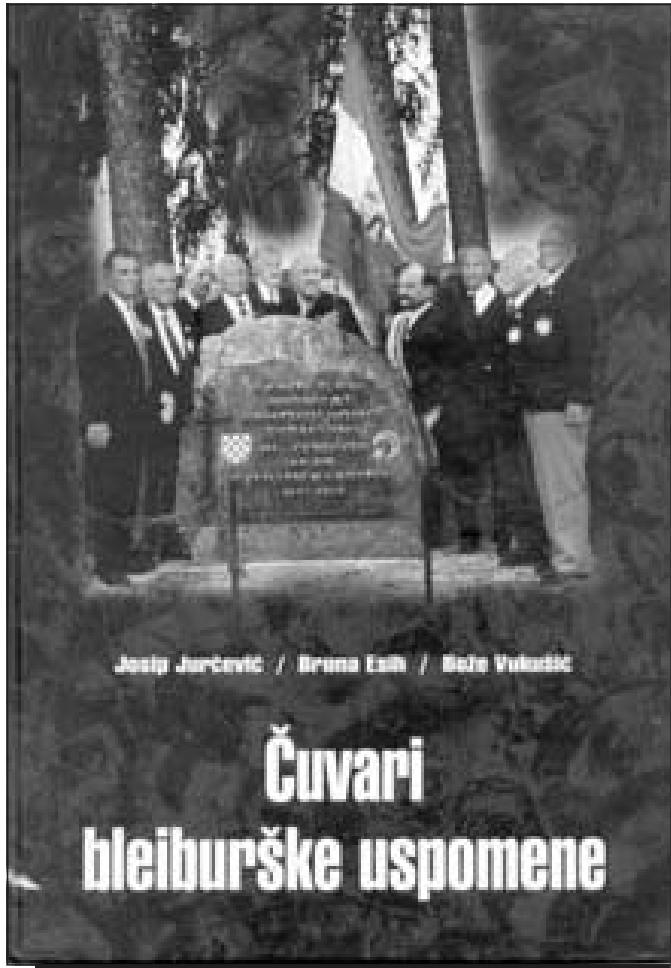
U bogatim spletovima uspomena i sjećanja na bleiburšku tragediju otkri-

vamo i čuvare tih uspomena, hrabre ljude koji su imali snagu da podignu spomenik žrtvama križnog puta na blajburškim poljama, da ukažu i pokažu cijelom svijetu blajburški križ, što i podrazumjeva ovaj spomenik, koji upozorava i šalje signale i poruke o velikoj tragediji Hrvata, koju taj svijet dvostrukog morala ili bez morala nije htio priznati. Također su čuvari blajburške uspomene mnogi hrvatski domoljubi koji su mučno i revno istraživali i istražuju događaje, kako je to navedeno u knjizi: "A danas tema Bleiburga, i ako je o njoj napisano nekoliko stotina vrijednih knjiga najprije u emigraciji, a od proglašenja neovisne hrvatske države i u domovini, još je uvjek živa i trajno izazovna. Ona privlači pozornost ne samo znanstvenih istraživača, povjesničara i političara, pa beletrista, pjesnika i romanopisaca, nego i memoarista. I vjero-

jatno će još dugo ostati svježa i aktualna, jer je, kao što se i evo i sada pokazuje, s obzirom na množinu i važnost građe i motiva, zapravo neiscrpna."

Stoga cjelokupni sadržaj ove knjige u suglasju s knjigom *Bleiburg Memento Fotomonografija*, bez obzira na to što ima svoja uporišta, svoju istinu u teškoj blajburškoj zbilji i šire, dokumente te istine preobražava u ovim trenutcima u duhovni mosaik, u tkivo koje na poetski slikovit način približava nam tu okrutnu zbilju mučeništva. Upravo pjesnička imaginacija u susretu s tvrdom dokumentacijom preobražava stanje naših duša u sjećanje, uspomene koje ostvaruju doživljajno i izričajno jedan svijet, jednu stvarnost u kojoj, kako piše pjesnik, na smrt naslonjeni koračamo u mlazove svijetlosti.

Stoga, dopustite mi da nas stihovi Zijada Durakovića u pjesmi *Gesselsdorfer See* uvedu u susret s ovim knjigama:

«Kolone se tihe strmim brdom vuku. / Praćene kosturom, koji kosu nosi. / Nogama ranjavim trnje gaze bosi, / Sa čeličnim jarmom ramena i ruku. // Dučačka kolona. Zadnji hod junaka / Kroči put Bleiburga, vječnu odredištu, / Grumen rodne zemlje oči prazne ištu, / Od znoja i krvi peče rana svaka. // Gesselsdorfsko jezero. Alpski vjetar hući / I korito stiše brzog vodi Drave, / ali ne sleduje valove krvave, / Već ih obilazi, putom jaučući.»

Porukom ovih stihova pođimo tragom knjige *Čuvari bleiburške uspomene*. To je knjiga koja ima svoju težinu upravo danas, kada hrvatski narod najjače proživjava iskušenja i izazove u borbi za afirmaciju i stabilizaciju u očuvanju svog identiteta u procesu globalizacije. Ova knjiga dočarava veliki obujam povijesnog potencijala kroz svjedočanstva autentičnih zapisa i činjenica. Autori knjige pozornost privlače nesumnjivom spisateljskom plodnošću, otkrivačkim rezultatima istraživanja, sistematičnošću povijesne grade, te nadasve činjenicom da se radi o jednome sintetičkom djelu koje je za dvostruki izazov i to s jedne strane suočavanje s osporavnom i prikrivanom istinom koja posredstvom istraživača izlazi na svjetlo dana, a s druge strane kao poruka: Povijest je učiteljica života.

Našu pažnju upravo privlači dokumentarnost bleibuške tragedije utkane u tijekove hrvatske stvarnosti, što zorno svjedoči neosporavane činjenice o nezapamćenim zločinima na blajburškim poljanama, ali i na drugim stratištima u Hrvatskoj i izvan njenih granica. Ukratko će stoga iznijeti strukturu dopunjeno drugog izdanja knjige *Čuvari bleiburške uspomene*, s tim da će posebno o dopunama govoriti autor knjige.

U predgovoru knjige akademika **Dubravka Jelčića** između ostalog piše: "Ovo je knjiga sublimirane ljubavi za narod i zemlju Hrvata, ona je dokument vremena u kojem je hrvatski pjesnik **Rajmund Kupareo** tugovao i pitao na Veliki Petak 1947.: "Duša je naroda mojega razapeta već dvije godine. Kako dugo Gospodine? Kako dugo Gospodine?"

U temelju knjige leži objektivnost pristupa u istraživanju povijesti, knjige koja sadrži najprodubljenije analize stanja u vrijeme jugoslavensko-komunističkog totalitarizma. Odredivši politički prostor europsko-jugoslavenski, autori su dijagnosticirali uzroke i namjere, ideologiju partizanštine i ishodišta i učinaka ljevičara u više vremenskih etapa, kao što je navedeno u pregledu sadržaja knjige. Autori u ovoj knjizi zato što se bave istraživanjem podastiru na uvid čitateljima čitav niz činjenica i argumenata koji nedvosmisleno potvrđuju totalno etički, moralni i ljudski fijasko zločinaca i svakog jugoslavenskog projekta za potpunu likvidaciju Hrvata u domovini i inozemstvu. Stoga je teško u predstavljanju knjige posebno izdvajati neki dio, zato što su svi dijelovi usidreni i povezani u krvotoku događanja na blajburškom prostoru.

Dokumentarističku osnovu knjige podupire reprezentativna fotomonografija Bože Vukušića. Životopis knjige iščitatićemo iz uvoda u knjigu: "Namjera ove fotomonografije nije bila ulaziti u tumačenje hrvatske povijesti više negoli je to za njezine svrhe potrebno, već ponuditi zainteresiranim dovoljno činjenica u obliku samih dokumentiranih fotografija. Po svoj naravi fotografije su uhvaćeni trenutak povijesti. S nimalo riječi govore mnogo. One su objektivne i kao takve pomažu jasnijem promatranju i tumačenju jedne od najvećih tragedija u povijesti hrvatskog naroda – Bleiburške tragedije ili Križnog puta hrvatskog naroda u svibnju 1945. godine".

Riječ je o vrlo informativnoj, stručnoj i jasnoj fotografskoj dokumentaciji, uokvirenoj u tamne korice i s jasnom simbolikom na događaje koji osiguravaju čitatelju bliži pristup fotografijama koje svjedoče istinu o blajburškoj tragediji. Na fotografijama analogijom otkrivamo poistovjećivanje krvavih događaja, to jest blajburšku istinu do bola i fotografskih činjenica. To je prijelaz kronologije događanja u Bleiburgu, u fotografije bez patetike, ali s nabitom uvjerljivosti i istinom. Fotografije se uvlače ispod kože i postaju svijest o onom što pokazuju. U njihovoj dubini,

to jest u dubinama fotografija položen je sadržaj, nešto, što treba uočiti, otkriti, posvjedočiti kao odgonetku teške blajburške tragedije.

Stoga u dnu fotografija u širokom rasponu položena je patnja mučenja koja razjašnjava istinu do bola. Za taj koncept autor se odlučio imajući u vidu veliku vjerojatnost prijenosa istine slikom, to jest fotografijom. Struktura knjige omogućava cijelovit pogled na fotografije o događanjima u pojedinim etapama bleiburške tragedije. To su: **POVLAČENJE, BLEIBURŠKO POGLJE, KRIŽNI PUT, STRATIŠTA, SJEĆANJE**.

U dijelu fotomonografija pod naslovom **SJEĆANJE** rezimirana je povijest žrtve i ljubavi uklesana na podignuti spomenik hrvatskih rodoljuba i domoljuba u zemlji i inozemstvu. Glasi: "Majka Hrvata tuguje i plače – i bleiburško polje ovo gorka nam je uspomena vječnog mira – domobrana i ratnog pobratima svoga", a na desnoj strani ploče uklesane su ove riječi: "U čast i slavu poginuloj i u domovinu izručenoj te nestaloj hrvatskoj vojsci u borbi za hrvatsku slobodnu domovinu svibnja 1945."

Posebna dragocjenost knjige je to što pokazuje odličnu upućenost autora u sva događanja na hrvatskoj getsemanjskoj sceni. Knjiga je osvojila neotuđivo mjesto fotodokumentacije o Hrvatskome križnom putu. Ona će živjeti i govoriti istinu samo ako, kako je u drugom kontekstu izrekao pjesnik: "Kad uđe u te ko bujna rijeka u korito novo". I na kraju, gledano kroz ovu optiku, pisana riječ uobičena isijava entitete domoljublja i svetosti iz žrtve za domovinu. Stoga, neka nas stihovi **Vinka Nikolića**, dugogodišnjeg iseljenika posjete na žrtvu neznanih žrtava Bleiburga, u domovini i inozemstvu:

"Bleiburg i stotine Bleiburga! / Gledam te u silnom plamenu do neba, / U tisuću požara, na tisuću križeva, na tisuću vješala, / Na tisuću stratišta, / U svima izgaraš, na svima krvariš, na svima uzdišeš, / Na svima umireš, / Pravo je čudo, što nisi umrla, moja neumrla Hrvatska."

SJEĆANJE NA ZORKU DUSPER KNEŠAUREK

"Čovjekova duša, nije besmrtna
sama po sebi, nego čudo uskrsnuća
može izvršiti samo Bog."

(Dr. Zdravko Tomac, "Ponoćne misli", str. 57.)

Zorka Dusper Knešaurek je umrla u domu za nemoćne, koji je nekad bio sklonište za bezkušnike i pijance, a sad nešto bolje preuređen za osobe za koje se obitelj ne može ili ne želi skrbiti.

Tko je Zora Dusper, mnogi ne znaju, ali znaju ili su poznavali njezinu brata **Zvonimira**, koji je napisao knjigu *U vrtlogu Bleiburga*. Oni koji su pročitali knjigu, znaju iz kakve su obitelji Zora i Zvonko. Život ih vodi zanosnim putevima za Hrvatsku. O Zvonku je dosta toga napisano i rečeno, a sad su moje misli uskovitlano unatrag, u vrijeme naše mladosti, prvog susreta i rada sa Zorom.

Zoru sam upoznala 1942. kao stožernicu Ženske ustaške mladeži u Sarajevu. Uvijek je zračila dobrotom i odlučnošću. Lijepa crnka, predano radi za Hrvatsku, a njezini mладенаčki osjećaji titraju prema hrabrom vitezu **Vokiću**. Ali, što znaće otkucaji srca kad je rat i mora se samozatajno ići dalje putem sudbine koja će sasvim drugačije raspolutiti srce. Zora po potrebi dolazi iz Sarajeva u Zapovjedništvo ženske ustaške mladeži u Zagreb. Nedugo po dolasku u Zagreb udaje se za ing. **Knešaureku**.

Njezin životni put, kao i život mnogih hrvatskih žena i djevojaka, bio je težak i trnovit. U danima bjesomučnog divljanja osvetnika komunista bila je osuđena na smrt. Godine 1945. bila je u visokoj trudnoći, pa *narodni sud* u Sarajevu smrtnu kaznu preinačuje u dugogodišnju robiju. Kaznu izdržava u vrlo teškim uvjetima u Zenici, gdje je i rodila sina Karla. Njezine supatnice, žene zatvorenice pomažu joj oko djeteta. Odriču se hrane, možda i koje ljudske sapuna da opere dječe pelene.

Čim je zatvorska uprava odobrila, Zorin muž odnosi iz zatvora maloga Karla, a ona

ostaje izdržavati robiju. Poznato mi je što je proživljavala u trenutku kad su je razdvojili od sina. Slušala sam priče drugih zatvorenica kako im se srce lomilo dok su se odvajale od svoga čeda. Patnje žena zatvorenica najbolje izražavaju stihovi **Vere Hauptfeld-Mutak**, objavljene u knjizi "Hrvatske žene u okovima i pjesmi", str. 197.:

ŽENA BROJ 3024

Bile smo ŽENE
a bile smo broj.
Mrtva šetnja:
Tišina, ŽENE, u stroj!
Tako su nas zvala,
a nisu ni znale koliko vrijednosti ima
u svetom imenu ŽENA.

Čiste k' o suza
bez mržnje i straha,
bistra uma, ponosne glave,
bjelinom duha preplavile smo
njihove kletve i odore plave.
Bile smo ŽENE a one crvi
sa zvijezdom na čelu
crvenom od krvi.

Ostale smo ŽENE ne plašeć se smrti,
saslušanja, samice, "crne marice".
One su bile s palicom
moćne, al' male d r u g a r i c e.

Nakon smanjenja kazne i po izlasku iz zatvora, Zora dolazi u Zagreb u zagrljaj mužu i djetetu. Život joj teče dalje s predanjem u volju Božju, svjesna velike roditeljske odgovornosti. Nakon rođenja sina Karla logoraša, Bog joj daruje još dva sina. Zbog oskudice koja prati obitelj, uz kućne poslove posešto zarađuje podučavajući slabije đake. Iako je visoko obrazovana, nije se mogla zaposliti pa se posvećuje odgoju svoje djece.

Uz obiteljske obveze uključuje se u socijalnu djelatnost. Svakodnevno pomaže nevoljnima kroz organizaciju Karitas-"Kap dobrote". Puno bi se toga moglo govoriti o humanoj Zori. Prisjećam se kad sam je posjetila jednom prilikom u domu, da je sve što sam joj donijela podijelila onima oko sebe. Posebno se zauzela za jednog bolesnika koji gotovo umire od TBC-a. Bio je smješten kao socijalni slučaj. Imao je petero djece i bolesnu ženu.

Zbog gorovne mane prouzročene moždanim udarom, teško sam razumjela što mi Zora želi reći. Trudila se da se pobrinem za tog čovjeka. Molila je da ostavim nešto kuna za njega. Kako joj to uskratiti? Još i sad osjećam njezin topao pogled zahvale što će nekome pomoći. "Prolazila je zamljom čineći dobro".

Sprovod su vodili svećenici iz crkve Srca Isusova. Za njen nesebični rad u "Kapi dobrote" zahvalio je pater **Cvek**. Teško je riječima opisati Zorinu dobrotu i plemenitost. Za kraj jedino ostaje HVALA. Hvala ti, što si silno voljela Hrvatsku! Hvala ti, što si za Hrvatsku robijala! Hvala ti, što si mnogima otrla suzu u samoći i dala svjetlo u beznađu! I ponovno Vera Hauptfeld-Mutak, "Hrvatske žene u okovima i pjesmi", str. 196.:

Kada jednom dođem
do samoga kraja,
tamo gdje se odvaja pakao od raja
i još malo dalje gdje je vječni mrak,
gdje ne vlada ni silnik ni jak
gospodo,
prije nego što ćete se snaći
sve što ste mi uzeli
t a m o ć u n a c i.

Kaja PEREKOVIĆ

U SPOMEN

STJEPAN PODOREŠKI

Klobučar

1910.-2005.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zagreb

Ogranak Samobor

U SPOMEN

NEDILJKO KOMAR

1925. - 2005.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zagreb

U SPOMEN

PETAR ŠOLIĆ

1924. - 2005.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Gospic

IN THIS ISSUE

On the basis of the Indictment of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia, the Croatian Army General **Ante Gotovina** was arrested on 7 December 2005 in Spain. Several days later, he was extradited to The Hague Tribunal, where he pleaded not guilty on any count of the Indictment. He has been charged with creating «a joint criminal enterprise» with the political and military leaders of the Republic of Croatia, in summer 1995, with the aim to expel and ethnically cleanse the Serb population from Croatia.

Large majority of the Croatian people considers such indictment unacceptable. In early 1990's, Serbia, Montenegro and the Yugoslav People's Army were strongly opposing any attempt of democratisation and reform of Yugoslavia. The only acceptable solution for them was a communist Yugoslavia with Serbian domination. Therefore, the Belgrade regime commenced the military aggression against Slovenia and Croatia (1991), and afterwards against Bosnia and Herzegovina (1992). Finally, they tried to pacify Kosovo, a region with Albanian majority, with weapons, which resulted with NATO attacks on Serbia.

During the aggression on Croatia, the Greater Serbian regime and the Yugoslav People's Army occupied more than a quarter of the territory of the Republic of Croatia, from which they cleansed the whole non-Serb population. (In this issue, the editor-in-chief **Tomislav Jonjić** gives a review of the newly published book by **Dr. Nikica Barić** *Srpska pobuna u Hrvatskoj 1990.-1995. (Serbian Uprising in Croatia 1990-1995)*, which uses scientific method to describe the events of those times.) The international intervention, which came too late, was not able to solve the problem. The Serbian occupation forces accepted the international forces (UNPROFOR) guarding the line deter-

mined by aggression, as they turned to ethnic cleansing in Bosnia and Herzegovina in the meantime.

After the horrible slaughters (Srebrenica!), in summer 1995, the Serbian forces threatened to take the Bihać pocket, the most western part of BiH, which was rejecting the attacks. Serbs did not learn the lesson from the lightning-quick Croatian forces' operation in Western Slavonia in early May 1995. (Operation Flash), in which Croatia liberated a large area; in-

which resulted in the peace agreement prepared at the air base Dayton, USA, in the autumn that year.

General Gotovina was one of the Croatian forces' operational commanders, and is one of the most deserving people thanks to whom the operation lasted for four days only, and had a small number of casualties on both Croatian and Serbian sides. However, in order to create the idea that everybody is guilty and that the guilt for the war should be shared, the Prosecution of the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia has accused Croatia's military and political leaders for ethnic cleansing of Serbs. In reality, that fact is that most of the Serbs from the occupied area did flee to the occupied parts of BiH or to Serbia. It is also the fact that the documents preserved and accessible, as well as the memoirs of the Serbian political and military leaders, show that Croatia was not responsible for the Serb population fleeing. The

ideology of the Greater Serbian imperialism was based on the very presumption that Serbs could not and would not live together with any other nation. Therefore, they had expelled all non-Serbs from the occupied area. When they realised that their war opponents had grown stronger, they made plans for evacuation of the whole, population. In August 1995, that really happened. Also, before the eyes of the international community representatives, around 100,000 Serbs left those parts of Sarajevo, which were given to the Federation of BiH after Dayton: Serbs just did not want to live outside the borders of their own state.

Because of that, Croats see the 1995 operations as a magnificent triumph of their will to be free and to reject the occupation, so that the Indictment against General Gotovina, and especially his arrest, caused mass protests and understandable dissatisfaction of the Croatian people.

Support protests for General Ante Gotovina, Split, 11 December 2005

stead, they continued with preparations for offensive operations. Had Bihać fell into their arms, there would have been a humanitarian disaster of enormous dimensions, and the Serbian occupation forces would have gained a strategic advantage, because they would have had a large open area. In agreement with the Bosnian-Muslim leaders, the then president of the Republic of Croatia **Dr. Franjo Tuđman** made a big decision on the liberation of Croatian occupied territory.

One of the aims of the operation was to break the circle around Bihać, and in that sense, Croatia had political support from a part of western forces, among them the United States of America. The operation was carried out successfully in the first days of August 1995. A large part of Croatian territory along the BiH border was liberated, and the aggression on the Bihać pocket was defeated. This also created conditions for forcing the Serbian side to accept political solution of the conflict,

IN DIESEM HEFT

Aufgrund des Anklageschriftes des Internationalen Strafgerichtes für ehemaliges Jugoslawien, wurde in Spanien am 7. Dezember 2005 der General der Kroatischen Armee **Ante Gotovina** verhaftet. Einige Tage danach wurde er dem Tribunal in Den Haag ausgeliefert, wo er erklärte, dass er sich zum keinen Punkt des Anklageschriftes für schuldig fühlt. Man beschuldigt ihn gemeinsam mit politischen und militärischen Führung der Republik Kroatien, im Sommer 1995 ein «verbrecherisches vereinigtes Unternehmen» zum Ziel einer Vertreibung und ethnischen Säuberung der serbischen Bevölkerung aus Kroatien geschafft zu haben.

Die große Mehrheit des kroatischen Volkes betrachtet solche Anklageschrift als unannehmbar. Serbien, Montenegro und Jugoslawische Armee weigerten sich Anfangs 1990 gegen jeden Versuch der Demokratisierung und gegen jede Reform des jugoslawischen Staates auf schärfste. Ihnen entsprach nur kommunistisches Jugoslawien mit der Übermacht des serbischen Elementes. Deswegen begann das Belgrader Regime mit der militärischen Aggression gegen Slowenien und Kroatien (1991) und danach gegen Bosnien und Herzegowina (1992). Zum Ende versuchten sie das Kosovo, das Gebiet mit überwiegenden albanischen Mehrheit, mit Waffen zu pazifizieren, was zu Folge die Militärangriffe der NATO-Streitkräfte hatte.

Während der Aggression auf Kroatien, besetzte das großserbische Regime und Jugoslawische Armee mehr als ein Viertel des Territoriums der Republik Kroatien, den sie danach gänzlich von nichtserbischen Bevölkerung ethnisch säuberten. (Gerade in diesem Heft rezensiert der Chefredakteur **Tomislav Jonjić** das vor Kurzen erschienenes Buch von **Dr. Nikica Barić** *Serbische Rebellion in Kroatien 1990-1995*, in dem mit wissenschaftlichen Methoden damalige Geschehnisse beschrieben werden.) Die verspätete Intervention der internationalen Gemeinschaft war nicht im Stande, den entstandenen Problem zu lösen. Den serbischen Besetzungskräften entsprach, dass die Kräfte der internationalen Gemeinschaft (UNPROFOR) die durch Aggression geschaffene Linie bewachen, da

sie sich zwischenzeitlich dem ethnischen Säuberung in Bosnien und Herzegowina widmen konnten.

Nach dem schrecklichen Gemetzel (Srebrenica) im Sommer 1995 drohte die Gefahr, dass serbische Kräfte auch die Enklave von Bihać, das westlichste Gebiet Bosnien und Herzegowinas, das sich bislang der Angriffen wehrte, besetzen. Aus der blitzartigen Aktion der kroatischen Kräften in West-Slawonien Anfangs Mai 1995 (die Operation «Blitz») in der Kroatien großes Gebiet befreien konnte, haben Serben nichts gelernt, sondern bereiteten ihre Offensivaktionen auf Bihać fort. Im Falle der Besetzungs Bihać drohte eine humanitäre Katastrophe riesigen Ausmaßes und serbische Besetzungskräfte hätten ein

Massenkundgebung zum Zeichen der Unterstützung des Generals Ante Gotovina, Split, 11. Dezember 2005

großes strategisches Vorrang geschafft da sie damit große kontinuierliche Gebiete beherrscht hätten. In Vereinbarung mit bosnisch-muslimischen Führung, entschließt sich damaliger Präsident der Republik Kroatien **Dr. Franjo Tuđman** militärisch die besetzte Gebiete Kroatiens zu befreien.

Ein der Ziele dieser Aktion war das Brechen des Belagerungsrings um Bihać, so bekam Kroatien in diesem Sinne die politische Unterstützung der Westmächte, darunter auch die USA. Die Operation wurde in den ersten Tagen des August 1995 erfolgreich durchgeführt. Befreit wurde großes Gebiet Kroatiens entlang der Grenze zu Bosnien und Herzegowina und der Belagerungsring um Bihać gebrochen. Damit wurden Voraussetzungen geschafft, dass die serbische Seite zur politischen Lösung des Konfliktes gezwungen werden konnte, was mit dem Friedensvertrag, der in Luftwaf-

fenbasis in Dayton, USA, in Herbst dieses Jahres vorbereitet, resultierte.

General Gotovina war einer der Operativbefehlshaber der kroatischen Kräfte und zählt zu den verdiensteten dafür, dass die Operation lediglich vier Tage dauerte und minimale Opfer sowohl an kroatischen als auch an serbischen Seite hatte. Jedoch, damit man die Vorstellung schaffen kann, dass alle schuldig sind und dass die Schuld für den Krieg verteilt werden kann, beschuldigt die Anwaltschaft des Internationalen Strafgerichtes für ehemaliges Jugoslawien kroatische Militärpolitische Führung für ethnische Säuberung der Serben. Tatsache ist, dass die große Mehrheit der Serben aus dem besetzten Gebiet Kroatiens nach besetzten Gebiete Bosnien und Herzegowina oder Serbien geflogen ist. Aber eben so ist die Tatsache, dass bewahrte und zugängliche Dokumente sowie veröffentlichte Memoiren der serbischen politischen und militärischen Führung beweisen, dass Kroatien für die Auswanderung der serbischen Bevölkerung nicht schuldig ist. Die Ideologie des großserbischen Imperialismus gründete sich gerade auf der Basis, dass die Serben weder wollen noch können mit irgendeinen anderen Volk leben. Deswegen haben sie von besetzten Gebieten alle Nichtserben vertrieben. Als sie begrieffen haben, dass ihre Kriegsgegner stärker geworden sind, haben sie die Pläne für die Evakuierung der gesamten Bevölkerung vorbereitet. Das geschah im August 1995. Gleichwohl verließ, vor den Augen der Vertreter der internationalen Gemeinschaft, etwa 100.000 Serben jene Teile der Stadt Sarajewo die nach Dayton der Föderation Bosnien und Herzegowina zugeteilt wurde: Serben einfach wollen nicht leben außer der Grenzen des eigenen Staates.

Aus diesem Grunde betrachten die Kroaten die Operationen im Jahre 1995 als glorreiches Triumph ihres Willens nach der Freiheit und Brechen der Besetzung; deshalb hat die Anklageschrift gegen General Gotovina und besonders seine Verhaftung Massendemonstrationen und gerechten Unzufriedenheit des kroatischen Volkes hervorgerufen.

SOCIJALISTICKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
DRŽAVNI SEKRETARIJAT ZA INOSTRANE POSLOVE

Br. 572342

28. 8. 1970.

Beograd

Okrugno uputstvo

U vezi instrukcije br. 3827 od 7.b.o.g. izdaje se na zahtev državnog sekretara, u vezi preporuka Kabineta Predsednika Republike i SIV-a, sledeće daljnje uputstve:

Ambasadama, kao i drugim pomoćnim organima predstavljanja SFRJ, preporuča se dopunsko poduzimanje mera u svrhu što efikasnije kontrole jugoslovenskih gradjana, kao i emigrantskih neprijateljskih organizacija. Ovo se posebno odnosi na tzv. Hrvatski narodni odbor, čije je sedište u Minhenu i Zapadnom Berlinu. Šef ove militarnе организације, čije je delovanje posebno opasno zbog kolaboracije sa stalinističkim snagama u SSSR-u, je "dr Branko (Branimir) Jelić, bivši saradnik i rival Ante Pavelića. Ova je organizacija, zahvaljujući saradnji sa jednom stranom silom, uspela u zadnje vreme postići izvesne uspehe u neprijateljskom okupljanju jugoslovenskih građana privremeno zapošlenih u inostranstvu. Pomenuta je organizacija kontaktirala i neke grupe klanog neprijatelja u zemlji.

Dužnost je zbog toga predstavničkih jugoslovenskih organa da inspiruju tendenciju političkog pregrupisanja snaga u emigraciji, te poskušati podsticati one elemente, koji se suprotstavljaju saradnji sa stalinističkim snagama SSSR-a. Služba Državne Bezbednosti će sa svoje strane da poduzme izvesne tehničke korake, te paralelno sa tim mera da proturiti potrebne dezinformacije.

U svrhu ostvarenja pomenutih mera, preporuča se naručiti mera nadležnim organima zemlje domaćine, te raznim organizacijama i sredstvima javnog informiranja. Sa time u vezi posebno se ukazuje na efikasan rad konzulata u Minhenu, Štutgartu, na delovanje Ambasade u Beču i Vojne Misije u Zapadnom Berlinu. Posebno povoljan klima delovanja nastupila je u Saveznoj Republici Nemачkoj, sa čijim organima smo ugovorili najtežju saradnju u cilju likvidacije emigrantskih organizacija. Bonska je vlast, a posebno predstavnici socijaldemokratske partije, obećala poduzimanje daljnjih konkretnih mera u svrhu onemogućavanja rada tzv. Hrvatskog narodnog odbora. Predstavnici sindikata obećali su sa svoje strane "čišćenje terena" u Zapadnom Berlinu. Naša zemlja očekuje da će slične mera poduzeti i druge zemlje, posebno Austrija i Švedska.

U vezi pomenutog kompleksnog pitanja skreće se pažnja organima predstavljanja SFRJ da nedozvole mešanje pojedinih republičkih organa. Sličan pokušaj učinili su neki organi SR Hrvatske, prema Vojnoj Misiji u Zapadnom Berlinu i Konzulatu u Štutgartu. Ovakvi protuzakonitni prokazi otežavaju rad i koordinaciju saveznih organa, a imaju i izvesne političke implikacije zbog utvrđenoj saradnje tzv. Hrvatskog narodnog odbora sa nekim društvenopolitičkim licima u Hrvatskoj. DSTIP će po tom pitanju obvestiti organe čim to dozvole politički uslovi.

Naćelnik odelenja za spoljnu službu
R. Nedeljković, s.r.
R. Nedeljković
Vojnoj Misiji SFRJ, Z. Berlin, str. pov.

Executive Department
State of California

PROCLAMATION

- WHEREAS The Croatian nation, ever since its early beginning in the seventh century, has had to fight to preserve freedom and independence, and in the pursuit of democratic processes created, more than a thousand years ago, one of the oldest elected parliamentary bodies, the Sabor; and
- WHEREAS Croatia is presently subjected to force and terror exerted by Yugoslavia which has prevented the election of representatives to the Sabor and has deprived Croatians of the basic human rights of self-determination, free elections, economy, culture, religion, and even language; and
- WHEREAS More than 150,000 Americans of Croatian descent live in California, participating in economic, cultural, and political developments of the Golden State and always maintaining their vigilance against Communist aggression by sharing their knowledge and experience;

NOW THEREFORE, I, RONALD REAGAN, GOVERNOR OF CALIFORNIA, do hereby proclaim April 10th as CROATIAN INDEPENDENCE DAY to honor these Croatians and invite all citizens to give renewed devotion to the just aspirations of all people for national independence and human liberty.

IN WITNESS WHEREOF, I have hereunto set my hand and caused the Great Seal of the State of California to be affixed here this 4th day of April One Thousand Nine Hundred Sixty Eight.

Ronald Reagan
Governor

Attest:

James A. Anderson